

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Andra kammaren.

Nr 19.

Fredagen den 13 mars.

Kl. 4.30 e. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 6 och den 7 innevarande mars.

§ 2.

Föredrogos var för sig och remitterades till statsutskottet följande på kammarrens bord liggande motioner, nämligen:

nr 382 av herr *Ahl*;

nr 383 av herr *Carlström m. fl.*; och

nr 384 av herr *Holmström m. fl.*

Vid härpå skedd föredragning av motionen, nr 385, av herr *Holmström* i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 125, angående provisoriskt dyrtillägg åt vissa befattningshavare i statens tjänst överlämnades motionen, så vitt den anginge pensionsväsendet till bankoutskottet, i vad den rörde jordbruksärenden till jordbruksutskottet samt i övrigt till statsutskottet.

Vidare föredrogos övriga på bordet liggande motioner; och hänvisades därvid

till statsutskottet motionen nr 386 av herr *Bäcklund*;

till behandling av lagutskott motionen nr 387 av herr *Lindgren m. fl.*; och

till statsutskottet motionen nr 388 av herr *Osberg m. fl.*

§ 3.

Statsutskottets utlåtanden nr 4 och 31—36, som nu föredrogos, bordlades åter.

§ 4.

Föredrogs statsutskottets memorial, nr 37, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till upprepning av norra inloppet till Fårösund.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen blev av kammaren godkänd.

§ 5.

Härefter föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet bankoutskottets utlåtanden nr 20—23, första lagutskottets utlåtanden nr 15—17 och andra kammarrens femte tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 19.

§ 6.

Ordet lämnades härefter till herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren måtte besluta, att å föredragningslistan för morgondagens plenum andra lagutskottets utlåtande nr 13 sättes omedelbart före andra lagutskottets utlåtande nr 12, samt vidare att statsutskottets utlåtande nr 4 uppföres sist bland två gånger bordlagda ärenden.

Denna hemställan bifölls.

§ 7.

Herr *Pehrsson* i Bramstorp avlämnade en av honom och herr *Hammarlund* undertecknad motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 143, angående den högre lantbruksundervisningens ordnande m. m.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 389, bordlades.

§ 8.

Interpellation. Herr **Törnkvist** i Bjuv, som nu på begäran erhöll ordet, anförde: Herr talman! Med andra kammarens tillåtelse ber jag att till hans excellens herr statsministern få framställa följande spörsmål:

Inom kommunerna i det skånska gruvdistriktet, där Höganäs—Billesholms A.-B. bedriver sin verksamhet, råder för närvarande en mycket tryckt stämning på grund av de avskedanden av arbetare, som nästan varje vecka förekomma. Redan nu är arbetslösheten mycket stor, och kommunerna äro synnerligen bekymrade för framtiden. Sålunda finnas i Höganäs 146 arbetslösa, och ytterligare 70 äro uppsagda till den 1 april. I Västra Broby finnas 52, i Ekeby 70, i Bjuv 48, dessutom finnes i Bjuv ett stort antal arbetare som endast få arbeta 4 dagar i veckan. I Södra Vram finnas 45 arbetslösa, och till den 1 april äro ytterligare 100 uppsagda och 25 skola pensioneras på bolagets vanliga villkor. I Norra Vram finnas 9 arbetslösa. Jag vill tillägga, att i verkligheten är arbetslösheten betydligt större på alla platserna, ty det finnes en stor del, särskilt yngre arbetare, som inte vilja gå till den offentliga arbetsförmedlingen och sålunda inte komma med i den officiella statistiken. Dessa bliva givetvis utan all hjälp. Man kan inte förvåna sig över att arbetarna och kommunerna äro bekymrade för framtiden på grund av arbetslöshetens ständigt växande omfattning inom de samhällen, där bolaget bedriver sin verksamhet.

Om man sålunda kan säga, att läget inom hela gruvdistriktet är bekymmersamt, så är detta uttryck allt för milt när det gäller Södra Vram, ty där råder verklig och berättigad förtvivlan, på grund av de dekret, som bolaget har utfärdat, vilka innebära, att med innevarande års utgång skulle all bolagets verksamhet i Södra Vram upphöra och sålunda cirka 400 arbetare bliva arbetslösa. När man då vet, att Höganäs—Billesholms A.-B. är den enda industri, som finnes inom kommunen, förstår en och var både arbetarnas och kommunens förtvivlade läge.

Södra Vrams kommun har i skrivelse av den 3 december i fjol påkallat regeringens uppmärksamhet och hjälp för att förhindra ett sammanbrott av samhället. I sin skrivelse föreslår kommunen tre utvägar: att regeringen skulle genom förhandlingar med parterna försöka förmå bolaget att icke fullfölja sitt beslut att nedlägga gruvdriften inom Södra Vrams kommun; eller att giva bolaget statssubvention med villkor att driften uppehålls under viss tid; eller också, att staten skulle övertaga gruvdriften inom Södra Vram.

Regeringen har också visat förståelse för kommunens betryckta läge och kallat parterna till förhandlingar inför statsrådet och chefen för handelsdeparte-

mentet, Hansén, men det resultat, som uppnåddes vid dessa förhandlingar, kan icke rädda kommunen från undergång. Beslutet innebär, att den 1 april i år nedlägges schaktet »Sonnadam», och cirka 160 man avskedas eller permitteras på bolagets vanliga villkor. Intill den 1 april 1932 uppehålls driften vid schaktet »Albert» i sådan utsträckning, att cirka 200 man få arbeta 3 dagar i veckan under de 6 sommarmånaderna och 4 dagar under vintermånaderna. Den 1 april 1932 upphör all gruvdrift i Södra Vram, varvid dåvarande arbetare avskedas eller permitteras på bolagets vanliga villkor.

Det kan kanske vara behövt att närmare redogöra för arbetarnas pensionering. En arbetare som fyllt 67 år och varit anställd i bolagets tjänst under 35 år, erhåller en pension av 300 kronor per år jämte fri bostad och en viss kvantitet stenkol, vilket för de gamla och utslitna arbetarna är mycket värdefullt och uppskattat. Men under nuvarande förhållanden bli arbetare vid 55 å 60 år tvångspensionerade, och många av dessa ha icke arbetat vid bolaget mer än 20 å 25 år, och då blir den kontanta pensionen avkortad, d. v. s. att en arbetare, som har endast 20 arbetsår, får $\frac{20}{35}$ av 300 kronor eller kr. 16.66 i månaden. Många av dessa 55-åringar ha utom hustru kanske 2 å 3 minderåriga barn att försörja, de äro fullt arbetsföra och kunna icke få någon pension från statens allmänna folkpensionsanstalt, utan även dessa får samhället sörja för i viss utsträckning.

Att bolaget på detta sätt kan utan vidare förfara med sina fyndigheter och nedlägga driften efter behag, är beroende på det beslut, som riksdagen fattade i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition nr 18 av år 1927, varigenom Kungl. Maj:t erhöill befogenhet att bevilja bolaget rätt att var som helst inom sitt koncessionerade och utmålslagda kolbrytningsområde utföra försvarsarbete av viss omfattning gällande för hela området. I bolagets skrivelse till kommerskollegium 1926 uppgiver bolaget, att enligt den gamla lagen skulle bolaget utföra 31,300 dagsverken per år på Södra Vramsfälten, vilket innebär, att om icke lagändringen hade kommit till stånd, hade icke gruvdriften inom Södra Vrams kommun kunnat nedläggas.

Nu frågar man sig, om driften i Södra Vram har varit förlustbringande för bolaget, så att det är nödvändigt att vidtaga en sådan åtgärd. Nej, visst inte. Under år 1929 skattade bolaget för rörelse i Södra Vram för 24,800 och 1930 för 39,800 kronor, vilket visar, att med god vilja kunde bolaget fara litet varligare fram och avvecklat driften i saktare tempo, så att arbetarna fått tid på sig att söka sig nya utkomstmöjligheter, och kommunen fått rådum att anpassa sin ekonomi efter det nya läget. Bolagets ekonomiska ställning är också mycket god. Under flera år ha betydande avskrivningar gjorts för att stärka bolaget. Under förra året fingo aktieägarna 1.5 miljoner eller 5 % per aktie, vilket motsvarar 7.5 % på det inbetalda kapitalet. I år stå till bolagsstämmans förfogande 2,512,934 kr., varav 1,000,000 kronor äro föreslagna till avskrivning.

Det är på grund av dessa förhållanden, som man har svårt att förstå, varför bolaget går så hårt åt arbetarna och därmed också åt samhällena, ty genom att arbetarna berövas sina försörjningsmöjligheter få fattiga jordbrukare, näringsidkare och små löntagare, som bo inom samhällena, sina skatter fördubblade.

Det är ju en statens naturtillgång, som bolaget exploaterar, och därför har jag dragit frågan inför regeringen och riksdagen för att få konstaterat, om statsmakterna stå maktlösa inför en sådan företeelse.

I anslutning till vad jag sålunda anför, anhåller jag att till hans excellens statsministern få rikta följande frågor:

1) Ämnar ers excellens, gentemot Höganäs—Billesholms A.-B., vidtaga någon av de åtgärder, som Södra Vrams kommun hemställt om i sina skrivelser till Konungen?

Interpellation. 2) Om så ej är fallet, vilka andra åtgärder tänker ers excellens vidtaga för
(*Forta.*) att rädda Södra Vrams kommun från undergång?

Ifrågavarande anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 9.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet

nr 6 A, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1931/1932 under riksstatsens sjätte huvudtitel, innefattande anslagen till kommunikationsdepartementet; och

nr 68, i anledning av väckta motioner om anslag till inomskärsfarled Ramsvikskilen—Ålstenshamn m. m.; samt

från andra lagutskottet:

nr 70, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande rörande vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1930 fattade beslut, dels ock i ämnet väckta motioner; och

nr 71, i anledning av väckt motion om lagbestämmelser mot uppsättande invid vägarna av trafiksäkerheten ovidkommande reklamannonser.

§ 10.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 7, i anledning av väckt motion angående viss ändring i Nationernas förbunds akt;

sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande, nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en i Genève den 2 oktober 1930 dagtecknad konvention om finansiell hjälp m. m., jämte i ämnet väckt motion;

sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 57, angående vissa anslag från allmänna indragningsstaten m. m., under punkt 1:o) gjorda framställning angående personlig professur för läraren i medicinsk radiologi vid universitetet i Uppsala, medicine doktorn H. F. Laurell;

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 57, angående vissa anslag från allmänna indragningsstaten m. m., under punkt 2:o) gjorda framställning angående arvode till en assistent å fysikalisk-kemiska institutionen vid universitetet i Uppsala;

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 57, angående vissa anslag från allmänna indragningsstaten m. m., under punkt 3:o) gjorda framställning angående anslag till materiel vid institutionen för ärfthighetsforskning vid universitetet i Lund;

nr 4, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprättande av ett institut för högspänningsforskning; och

nr 5, i anledning av väckt motion om anslag till en personlig lärarbefattning vid Lunds universitet för docenten Gustaf Richard Raquette; samt

andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 1, med anledning av dels herr Johansons i Hallagården m. fl. motion, nr 329, angående viss

ändring av gällande bestämmelser rörande upphandling av lantbruksprodukter till statliga institutioner, dels herr Hedlunds i Häste m. fl. motion, nr 28, angående upphandling av natursmör i stället för margarin för av staten drivna verk och inrättningar.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.50 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 14 mars.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet herrar *Pehrssons* i Bramstorp och *Hammarlunds* på kammarens bord liggande motion nr 389.

§ 2.

Vidare föredrogs, men bordlades åter konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, sammansatta konstitutions- och statsutskottets utlåtande nr 1, sammansatta stats- och bankoutskottets utlåtanden nr 1—5 och andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1.

§ 3.

Till avgörande företogs andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en stärkt ställning i folkskolornas undervisningsplan.

I detta utlåtande, avgivet över en av herr *Weijne* inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 332, angående beredande åt ämnena modersmålet och räkning av en stärkt ställning i folkskolornas undervisningsplan, hemställde utskottet, att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om åtgärder för beredande av en stärkt ställning åt ämnena modersmålet och räkning i den för rikets folkskolor gällande undervisningsplanen.

Uti särskilda vid utlåtandet fogade reservationer hade dels herr *Holmdahl*, dels ock herr *Mogård*, ehuru på olika grunder, hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag skall tillåta mig att framföra några ord till motivering för den reservation, som jag ansett mig böra foga till det nu föredragna utskottsbetänkandet.

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en stärkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

Som de ärade kammarledamöterna behagade finna, behandlar detta betänkande en motion av herr Weijne, i vilken han föreslår en skrivelse till Kungl. Maj:t i syfte att bereda en *starkt ställning för modersmålet och räkning i folkskolans undervisningsplan*. Motionen innebär en upprepning av en liknande framställning av samme motionär vid 1928 års riksdag, en motion, som då vann denna kammars bifall, men som föll i första kammaren.

Anledningen till denna kammars välvilliga hållning till motionen den gången var givetvis de alltigenom vällovliga och behjärtansvärda motiv, som ligga bakom en dylik framställning. Önskemålet att få ett så gott resultat som möjligt av undervisningen i dessa ämnen i folkskolan är verkligen i högsta grad legitimt och berättigat.

Utskottet har också varit fullkomligt enigt med motionären därom, att modersmålet och räkning höra till folkskolans viktigaste ämnen och att modersmålet kan betecknas som dess grundläggande och viktigaste. Därav följer också enighet därom, att dessa ämnen och framförallt modersmålet böra intaga en så stark ställning som möjligt på folkskolans schema.

Men därav följer ingalunda — utan vidare — att den åt dessa ämnen i gällande undervisningsplan anslagna tiden bör utökas och ännu mindre att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t bör påyrka något dylikt. Detta beror givetvis i sista hand på huru omdömet om nu gällande timplaner utfaller och deras sätt att tillgodose ovan nämnda önskemål och synpunkter. Och det är på denna avgörande punkt, som jag har måst anmäla avvikande mening mot utskottets majoritet och motionären.

Det är visserligen sant, att modersmålet och räkning höra till folkskolans viktigaste ämnen, men folkskolans uppgift kan och får icke begränsas till att meddela färdigheter i dessa ämnen. Den svenska folkskolan har i sin utveckling för länge sedan passerat det stadium, då dess uppgift var inskränkt till att vara en läs-, skriv- och räkneskola. Den svenska folkskolan har också att meddela ett visst grundläggande mått av allmänbildning — därom torde väl knappast någon meningsskiljaktighet råda i denna kammarare. Men härav följer också, att andra läsåmnena kräva *sin* plats, *sin* tid och *sitt* utrymme på timplanen. Att dessa krav icke heller få förbises, gör frågan om den tid, som kan och bör anslås åt de olika ämnena — de viktigaste icke undantagna — till en ganska komplicerad fråga, som kräver pedagogisk erfarenhet och sakkunskap för sin lösning. Vid fastställande av timplanerna gäller det att avväga kraven på plats och utrymme för de olika ämnena med hänsyn till folkskolans allmänna bildningsmål, och detta är, som sagt, en svårlöst och invecklad uppgift.

Denna har emellertid, det tror jag man kan säga, lösts på ett sätt i vår nu gällande undervisningsplan, som måste erkännas innebära, att både *modersmålet och räkning intaga en synnerligen stark ställning på schemat*. De siffror, som utskottet liksom också jag i min reservation anför, avlägga ett talande vittnesbörd härom. Jag skall icke trötta kammarens ledamöter med att upprepa siffrorna. Jag skall endast tillåta mig att erinra om några av dessa siffror, nämligen de, som gälla det procenttal, som utvisar, hur stor del av den samlade tiden för undervisningen i läsåmnena, som upptages av modersmål och räkning. Denna tid kan uttryckas i följande procenttal: i skolor av A-formen 67 % av den samlade tiden, i skolor av den första B-formen 63 %, i andra B-formen 70 %, i tredje B-formen 72 % o. s. v. Det är ju i alla fall talande siffror, som visa, att det är en synnerligen avsevärd del av den samlade lästiden, som anslås åt undervisning i dessa båda ämnen.

Utskottet gör nu den anmärkningen, att man härvid endast räknat med den åt läsåmnena anslagna tiden. Denna anmärkning torde från många synpunkter sett vara obefogad och bl. a. av den viktiga anledningen, att här verkligen

knappast finnes något att taga. Det är teckning, sång och gymnastik det gäller, och i de s. k. svagare skolformerna ha dessa ämnen i regel blott 1 eller 1½ timme i veckan.

Men äro de ifrågavarande ämnenas ställning redan nu synnerligen stark, både absolut och relativt taget, och kan man icke giva klara anvisningar på, varifrån den ökade tiden skall tagas, så föreligga verkligen inga skäl för att påyrka en riksdagsskrivelse med krav på en förändring. Jag har för min del därför icke kunnat ansluta mig till motionärens ståndpunkt eller utskottets mening.

Dessa sammanfalla emellertid icke. Motionären håller i sin motion bl. a. före, att man borde minska tiden för ämnena historia, geografi och naturkunnsighet på det högre folkskolestadiet. Det ohållbara i denna ståndpunkt, om den skall fattas såsom innehållande en generell anvisning, synes mig framgå av följande i min reservation anförda siffror. Då det gäller historia, geografi och naturkunnsighet, dessa för folkskolans allmänbildande uppgift betydelsefulla ämnen, vill jag erinra om, att de upptaga av den samlade tiden för läsåmnena endast följande procent av denna tid, nämligen i skolor av A-formen 16.5 %, i första B-formen 21.7 %, i andra B-formen 13.5 %, i tredje B-formen 15.4 % och i första C-formen 14 %, med andra ord en ytterligt begränsad tid, både absolut och relativt taget.

Utskottet är däremot försiktigare och avstår från att intaga en bestämd ståndpunkt till detta förslag. Det nöjer sig med att anföra några allmänna synpunkter. Men ingen av dessa synes mig innebära en lösning av den avgörande frågan varifrån tiden skall tagas.

Man anför först, att tiden för hembygdskunskapen med arbetsövningar bör kunna något minskas. Men utskottet är självt medvetet om den synnerligen ringa räckvidden av detta förslag, då det tillägger, att detta ämne förekommer dock endast i de lägre klasserna, och utskottet kunde tillagt, att detta ämne med arbetsövningar är ett alldeles förträffligt hjälp- och stödämne till modersmålet — en omständighet, som ytterligare högst väsentligt begränsar detta uppslags räckvidd.

Det andra uppslaget till frågans lösning, som utskottet har att komma med, är att mera allmänt införa koncentrationsläsning. Detta uppslag, som för övrigt icke är någonting nytt, utan förekommer i den nu gällande undervisningsplanen och rekommenderas i vissa av de där intagna arbetsordningarna, har blott det felet, att en dylik koncentrationsläsning i vissa ämnen icke alls löser den fråga det går gäller. Denna metod, genomförd i vissa ämnen, innebär nämligen icke, att därmed tid under läsåret i dess helhet inbesparas åt andra ämnen.

Jag kan därför, herr talman, icke finna, att utskottets motivering innehåller något uppslag av praktiskt värde för lösningen av den i detta sammanhang avgörande frågan, varifrån tiden skall tagas för att tillgodose de framförda kraven, och då kan jag icke heller finna, att man, även från utskottets ståndpunkt sett, tillfyllest motiverat sin hemställan om en skrivelse, som skulle innehålla, icke en begäran om en utredning utan en anhållan — kort och gott — om åtgärder för att bereda en stärkt ställning, d. v. s. i detta sammanhang ökad tid, åt modersmålet och räkning i folkskolan. Jag har alltså icke kunnat ansluta mig till det av utskottet framlagda skrivelseförslaget.

När härtill kommer, att hela detta frågekomplex helt nyligen varit föremål för en vidlyftig utredning och av Kungl. Maj:t prövats och avgjorts så sent som för något mer än ett år sedan, så torde, enligt min mening, fullgoda skäl föreligga för ett avslag å utskottets hemställan.

Och jag tillåter mig verkligen vädja till kammarens ärade ledamöter, om det under sådana förhållanden kan anses lämpligt att biträda ett skrivelseför-

*Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en stärkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.*
(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Fort.)

slag, som, om det vinner riksdagens bifall, skulle ånyo sätta i gång en i detta fall mycket vidlyftig utredningsapparat.

Jag tillåter mig alltså, herr talman, att i anslutning till min reservation yrka avslag å utskottets hemställan.

I detta yttrande instämde herrar andre vice talmannen *Bengtsson, Carleson, Sandvall, Petersson* i Lerbäckshyn, *Lithander, Leffler* och *Wallerius*.

Herr Mosesson: Herr talman! Den nu föreliggande motionen och utskottets betänkande i anledning av densamma kunde ju giva stoff till långa betraktelser. Jag skall emellertid fatta mig mycket kort, då jag nu går att motivera, varför utskottet hemställt om bifall till motionen.

Herr Holmdahl frågar, varför riksdagen och nu närmast andra kammaren kommer åter till detta ämne. Jag vill härpå svara, att så skulle icke ha skett. därest skolöverstyrelsen och Kungl. Maj:t hade beaktat den ganska starka opinion, som kom till uttryck i andra kammaren, då detta ärende för några år sedan var före här. Då menade man, att vi egentligen icke borde komma fram med något uttalande, alldenstund undervisningsplanens överarbetning påginge, men när så resultatet av denna prövning framlägges, finner man, att allt befunnits vara bra som det är. Detta är, menar jag, skälet till att vi nu ha full rätt att återigen ge ett uttryck för vår mening.

I en tidning lästes i förra veckan under rubriken: »Folkskola eller fattigskola», en del reflexioner med anledning av detta utskottsutlåtande, och man menade väl, att utskottets hemställan skulle deklassera folkskolan och göra den till en uteslutande räkne- och skrivskola, eller med ett ord till en fattigskola. Jag skulle vilja vända på det där och säga, att den som önskar, att vår folkskola *icke* skall vara en fattigskola, den bör göra allt vad han kan för att dessa grundläggande ämnen måtte få en så stark ställning som möjligt. Ty om det är någonting, som verkligen kan sägas vara ett klassmärke på medborgarna, så är det när vederbörande gått ut i livet med en skolbildning, som icke varit så god, att han på ett något så när tillfredsställande sätt kan uttrycka sin mening i tal och skrift på modersmålet eller komma till rätta med de enkla räkneuppgifter, inför vilka han som medborgare kan bli ställd. Detta är skälet, menar jag, till att de, som vilja folkskolans bästa, se till, att dessa ämnens ställning på schemat stärkes.

Nu ha reservanterna i likhet med skolöverstyrelsen givit uttryck åt det önskvärda i att de förevarande ämnena måtte få en så stark ställning som möjligt, men jag har icke kunnat få klart för mig, vad skolöverstyrelsens chef i detta avseende menar. Menar han, att det i detta avseende icke kan bli fråga om någon ändring? Eller menar han, att det kan och bör bli ändring? Menar han, att ingen ändring härvidlag bör eller kan åvägabringas, utan att det är bra som det är, så vill jag, med allt erkännande åt vad som redan blivit gjort för dessa ämnen, säga, att jag icke delar hans uppfattning om att härvidlag allt är bra som det är. Äro vi däremot eniga om, att mera tid vore önskvärd för dessa ämnen, och endast beklaga, att det är svårt att veta, varifrån vi skola taga denna tid, ja, då kunna vi bättre diskutera med varandra frågan om varifrån tiden skall tagas. Utskottet har den meningen, att dessa ämnen icke allenast böra ha en stark ställning på folkskolans schema, utan också att de böra få en starkare ställning på schemat än de nu ha.

När det nu gäller frågan om, varifrån tiden till denna ökade undervisning i modersmålet och räkning skall tagas, utgår utskottet således därifrån att man någonstädes bör kunna få den erforderliga tiden. Vad den saken beträffar ha vi i motsats till vad en av reservanterna givit uttryck åt, icke kunnat gå med på att föreslå en allmän utökning av lästiden. Skälet härtill är icke hänsyn

till lärarna, ty de kunde nog taga en längre arbetstid, utan hänsynen till barnen, som ofta ha lång väg till skolan. Förhållandena kunna eljest vara sådana, att vi icke kunna gå in för generell utsträckning. Vi ha sålunda fått lov att se på schemat sådant det föreligger. Härvidlag ha vi på grund av de olika typer, som folkskolan uppvisar, A-former, olika B-former, C-former o. s. v. inte kunnat stereotypat och generellt säga, att här eller där skall tiden tagas. Saken är, som var och en som känner till dessa förhållanden vet, inte så enkel, att man bara kan peka på ett enda ämne och säga: Tag tid på t. ex. geografiens bekostnad, den har fått för stort utrymme, eller tag den på historiens eller tag den på något annat ämnens bekostnad. Vi ha emellertid anvisat några olika möjligheter, som må prövas.

Nu fann jag till min förvåning — jag kan icke annat säga — att min aktade vän, generaldirektör Holmdahl, riktade en kritik mot utskottet, därför att utskottet menat, att någon tid kunde tagas från hembygds-kunskapen. Han talade om, hur utomordentligt värdefullt detta ämne var just för modersmålsundervisningen, och att detta ämne för den skull borde lämnas i fred. Jag för min del har den meningen, att detta ämne, när det infördes på skolschemat, egentligen sattes dit, mindre på grund av att det var prövat och befunnet lämpligt. än därför att man ville göra ett experiment. Även om jag är villig medgiva, att någon förbättring i fråga om metodiken i ämnet hembygds-kunskap numera genomförts, så har jag dock alltså den meningen, att detta är ett ämne, som vi kunna maka på en smula till förmån för de båda viktiga ämnena, som det här är fråga om.

Vi ha vidare menat, att det är möjligt att genom koncentrationsläsning och därav härledd minskning av tidsbehovet vinna någon tid ifrån de förut angivna ämnena, historia, geografi, naturkunnighet, liksom också taga någon tid från övningsämnena. Finnes det vilja, så skall det enligt utskottets mening ock vara möjligt att åstadkomma något. Vill kammaren giva ett uttryck åt denna sin opinion och biträda utskottet, sker detta icke för att deklassera folkskolan. Vi vilja slå vakt om folkskolan och vilja hennes bästa.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Mogård: Herr talman! Den här frågan är ju en mycket populär fråga. Det finnes väl ingen i kammaren, som icke anser, liksom det icke heller fanns någon i utskottet, som icke ansåg, att det vore önskvärt och lyckligt, att folkskolans elever kunde bibringas en bättre undervisning i såväl modersmålet som räkning. Striden gäller sålunda icke det önskvärda i att det syftemål, som ligger till grund för motionen, vinner beaktande. Frågan blir naturligtvis mera ömtålig, i den mån man i likhet med motionären och utskottet förklarar, att det man vill vinna till förmån för modersmålet och räkning, det måste ovillkorligen tagas av den tid, som redan är anslagen till de ämnena, som nu trängas på ett stort schema. Det är där reservanternas funnit sig nödsakade att anmäla en gensaga, och jag tänker mig, att var och en, som verkligen tagit litet del av skolans undervisning, antingen som föräldrar till barn, som gå i skolan, eller på annat sätt, skall finna, att vad skolöverstyrelsen och sedan herr Holmdahl anfört, det äger en stark giltighet.

Man kan nämligen säga, att den modersmåls- och räkneundervisning, som nu bedrives, är effektiv och upptager ett mycket stort utrymme, betydligt mera än hälften av undervisningstiden. Och då måste man fråga sig: är det en verklig vinning att beröva andra ämnena den lilla tid, som är anslagen till dem, till förmån för en starkare och kanske också litet tråkigare träning i modersmålet och räkning?

Motionären förklarar, att han menar, att man främst bör söka inskränka på tiden för historia, naturkunnighet och geografi, men han ger också en liten an-

Ang.
heredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

visning om att man till äventyrs skulle i småklasserna kunna något nagga av i kanten på arbetsövningarna där, hembygdsundervisning eller vad de nu kallas på skolschemat. Jag tror att det är en mycket stor missuppfattning. Det är enligt min mening så, att huru skolundervisningen i modersmålet och räkning än bedrives, även om tiden icke är alltför ringa, kan man likväl icke vara säker på, att de barn, som utgå ur skolan, skola äga en perfekt kunskap och förmåga i modersmålet och räkning. Var och en vet, hurusom här i kammaren finnes en del kamrater, som äga en synnerligen god formskicklighet i både tal och skrift, när det gäller att behandla svenska språket, och de ha dock icke mer än vanlig folkskolebildning. Och den, som haft tillfälle att gå i en högre skola, den vet, att man långt fram till studentklasserna kan finna elever, som äro ganska underhålliga i förmågan att behandla sitt modersmål i skrift eller att räkna riktigt perfekt.

Jag vill här anföra, vad en lärare skriver i Svensk läraretidning just i denna fråga. Han skriver: »Våra sorgebarn i skrivning, de trotsa alla övningar.» Och det är förmodligen en erfarenhet, som man litet var kan göra, att för dem, som icke ha naturliga anlag för att skriva, betyder deras skolvistelse och timantalet för deras undervisning icke så mycket. Ett visst minimum måste upprätthållas, men säger man, att två tredjedelar av undervisningstiden just användes till en träning i skrivning och räkning, då förstår man väl, att knapast mera kan anvisas under annan förutsättning än den, jag föreslagit i min reservation, nämligen att skoltiden förlänges. Och jag tror själv, att det är den logiska utdragningen av motionärens linje, att skall man få bättre undervisning i modersmål och räkning, blir det slutligen intet annat att göra än förlänga skoltiden. Jag vet ju, att det är ett mycket impopulärt önskemål. Jag vet, att den längre undervisningstiden tillämpas både i Norge och Danmark, där skoltiden är sju år — och i England är den t. o. m. åtta år. Men här i Sverige har det — kanske icke minst tack vare det ledsamma skyttegravskrig, som rått i skolfrågan — blivit ett slags dogm, att man på inga villkor får tänka sig en utvidgning eller förlängning av skoltiden.

Jag anförde i min reservation, att detta vore en fråga, som förresten borde intressera skolmännen själva. Det finnes ju på vissa ställen i vårt lands skoldistrikt, där man tillämpar en undervisningstid på 9 månader per år, och det finnes skoldistrikt, där man infört det sjunde läsåret. Det kanske icke går överallt, men jag är övertygad om att den, som ser på dessa 12—13-åriga barn, måste erkänna, att deras arbetskraft ute i förvärvsarbetet måste röna mycket liten efterfrågan under denna tid. I stället skulle det för dem vara en stor fördel, om de i stället finge bevista skolan. Jag har emellertid i reservationen icke framställt något som helst förslag därvidlag. Jag har endast velat påpeka, att det varit naturligare för en person, som motionerar i detta ämne och själv är lärare och som synbarligen hyser ett levande intresse för en starkare ställning åt modersmålet och räkning, att i stället anvisa denna väg, som kanske är mera obekvämt och påkostande, men som i det långa loppet skulle åstadkomma det resultat, vi alla önska skola ernås.

När det sedan gäller en värdering av de ämnena, som förut nämnts, vill jag påpeka, att sådana ämnen som historia, liksom geografi och naturkunnighet, äro av den allmänbildande beskaffenhet, att utan dessa ämnens förefintlighet skolan onekligen skulle bliva fattigare eller — en fattigskola, som en tidning nyligen skrev. En annan sak är ju också den, att det nu, när 1927 års läroverksreform har trätt i kraft, och alltså den obligatoriska prövningen i modersmål och räkning förekommer vid ett folkskolebarns normala övergång från bottenskolan till läroverket, kan befinnas nödvändigt att genomföra en starkare ställning åt dessa båda ämnen. Har det då framkommit några särskilda omständigheter, som tyda på att folkskolornas elever kunna så mycket sämre i

dessa ämnen nu, när de skola pröva in i de högre skolorna? Jag tror icke det. Jag menar i stället, att det visat sig, att de elever från folkskolan, som sökt in i allmänna läroverkens lägsta klasser, ha kunnat klara sig mycket gott just därför, att undervisningen i modersmålet och räkning varit så god och förträfflig, som den är.

Sist skulle jag vilja säga även det, att det vore att göra livet mera dystert, än det behöver vara, att förvandla folkskolan till en sådan där ensidig pluggskola, där barnen dag ut och dag in skola sitta och läsa och skriva och räkna, och där dessa ämnen, som nu skänka litet färg och glans åt det hela, skola borttagas. Ty det skola vi komma ihåg, att bara man minskar en timme i veckan i historia i en klass, måste man skära ned halva den lärokurs, som nu förekommer. Det blir sålunda en mycket stark beskärning, som verkar till en utarmning av vårt skolschema.

Ja, det funnes ju mycket att vidare säga i denna sak. Jag för min del har icke funnit, att motionären eller utskottet kunnat anföra några som helst skäl till att man inom den förefintliga tiden verkligen skulle kunna utvinna ett bättre resultat av undervisningen i skrivning och räkning. Och som utskottet icke velat följa mina linjer, ber jag att få rekommendera en förlängning av undervisningstiden, antingen med en nionde läsmånad eller ett sjunde läsår. Så har jag icke kunnat annat än ansluta mig till ett avslagsyrkande i fråga om motionen. Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på densamma.

Herr Weijne: Herr talman! Jag skall börja med en direkt fråga till herr Holmdahl eller herr Mogård, vem som svara gitter. Ha herrarna träffat någon man eller kvinna, som med folkskolebildning gått ut i livet, vilken bittert har beklagat sig och sagt: Jag fick läsa så litet historia, så litet geografi, så litet naturkunnighet eller så litet av något annat dylikt ämne, att jag haft svårigheter att klara mig här i världen?

Jag har för min del, trots att jag resonerat med hundratals unga människor om folkskolans undervisning, ännu aldrig träffat något sådant exemplar. Och om det komme något i min väg, skulle jag ögonblickligen svara: Läs! Här är en brist, som ni kunna avhjälpa, när ni själva vilja. Men jag har träffat stora skaror av människor, som bittert ha beklagat sig över att de, när de gingo ut i livet, icke kunde behärska sitt modersmål i skrift, och vilka ha känt detta som en svårighet, som för dem varit mycket besvärlig att avhjälpa. Och när jag nu vill peka på det förhållandet, befinner jag mig icke alls ensam utan i mycket gott sällskap. Redan år 1925 begärde hushållningssällskapens ombudsmöte, att betydligt mera tid skulle ägnas åt modersmål och räkning i folkskolorna. När skolöverstyrelsen sedan anställde sin enquête angående erfarenheten av 1919 års undervisningsplan, befanns det, att icke mindre än omkring 700 skolråd och folkskolestyrelser uttalade sig i samma riktning, som jag gjort i min motion. Därtill kan läggas, eftersom nu två teologer uppträtt emot motionen, att praktiskt taget samtliga domkapitel hade samma mening, och massor av lärarorganisationer och lärarkårer i enskilda skoldistrikt uttalade sig för en stärkt ställning åt modersmålet och räkning.

Men hindret här är skolöverstyrelsen. Och jag kan i detta sammanhang icke underlåta att uttala en förvåning över att skolöverstyrelsen icke tagit någon som helst hänsyn till nyssnämnda mäktiga opinion — i vilken också andra kamraren 1928 deltog — när skolöverstyrelsen i slutet av 1929 till regeringen framlade sitt förslag angående undervisningsplanen.

Jag skall nu övergå till att för ett par ögonblick ägna min tid till belysning av det, som tycks vara det starkaste, som reservanterna anför, nämligen dessa siffror.

Herr Holmdahl har redan berört, att vi i utskottsutlåtandet anföra, att siff-

*Any.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en stärkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.*

(Forts.)

Ang.
beredande af
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

rorna äro tagna icke i procent av hela undervisningstiden utan i procent av tiden för läsämnena. Jag tror det är viktigt, att man håller det i minnet, ty bara för några minuter sedan var herr Mogård uppe och sade, att man använde två tredjedelar av undervisningstiden till modersmål och räkning, under det att det i verkligheten — med herr Holmdahls siffror som utgångspunkt — är två tredjedelar av tiden för läsämnena, det gäller, vilket icke alls är detsamma utan en väsentlig skillnad.

Men om man nu godkänner, att man skall taga läsämnena till utgångspunkt, huru få herr Holmdahl då sina siffror? Jo, han börjar från den dag, då barnet börjar i folkskolans första klass och lägger tillsammans timantalet. Men nu förstår ju varje människa, att innan ett barn kan läsa innantill de allra enklaste ord, måste naturligtvis modersmålet få en mycket stor plats på schemat, och det är tack vare att man räknar med de lägre klasserna, som man kommer upp till denna höga procentsiffra.

Jag vill i detta sammanhang peka på en sak, som är av stor betydelse. Herrarna veta, att det förekommer läxor i skolorna, och föräldrarna kanske icke äro så glada över denna läxläsning. Men i just dessa ämnen, som herrarna vilja värna om, där kan man lägga ned rätt mycket på hemarbete, under det att man i skrivning, på grund av hemförhållandena, icke gärna kan få något egentligt stöd av elevernas hemarbete. Man behöver icke närmare gå in på den frågan. Var och en förstår, att det ligger i öppen dag, att så måste vara.

Jag skulle så vilja säga ett par ord om herr Holmdahls procentsiffror för geografi, naturkunnighet och historia. Hur har herr Holmdahl fått dem? Jo, herr Holmdahl tager och lägger tillsammans tiden från det barnet börjar skolan och till dess det slutar. Men nu kan man icke börja att läsa geografi i första klassen i småskolan, icke ens i andra klassen, utan man väntar i allmänhet tills man kommer upp i fjärde klassen. Herr Holmdahl har gått tillväga på samma sätt, som om det komme en lärare i latin till skolöverstyrelsen och sade till generaldirektören: Vi ha för litet latin i skolan, vi ha bara så och så stor procent, om man räknar antalet lärotimmar i realskolan med. Jag förmodar herr Holmdahl då skulle svara: Vi taga icke hänsyn till andra klasser än de, där latinundervisning förekommer, och vi plocka sålunda bort hälften med detsamma. Det måste man göra i detta fall också. Tager man endast hänsyn till de klasser, där man läser de nämnda ämnena, så får man ungefär dubbelt så höga siffror, som herr Holmdahl i debatten anför. Jag har roat mig med att beträffande en enda skolform — för att icke trötta med siffror för mycket — titta på dessa saker. Jag har tagit den sexåriga folkskolan och de tre sista skolåren, där man verkligen läser historia och geografi och naturkunnighet. Om jag då räknar med slöjd, kommer man upp till ett timantal under de tre skolåren av omkring 100. Av dessa timmar användas sammanlagt 29 för modersmålet, och det blir på samma gång 29 procent. 15 timmar användas för räkning och geometri, och det talet blir även procentsiffra. Och slutligen användas 22 timmar för historia, geografi och naturkunnighet. Därest man lägger tillsammans, blir alltså resultatet, att i stället för att herrarna säga att modersmålet och räkning ha två tredjedelar av tiden för läsämnena, eller två tredjedelar av undervisningstiden, som herr Mogård sade, så kommer man upp till 44 %, vilket är avsevärt mindre än hälften. Och även om man tager bort slöjd, som icke är ett obligatoriskt ämne, kommer man icke över de 50 procenten, just i de klasser, som motionen verkligen avser.

Jag skulle i detta sammanhang också vilja taga upp till bemötande ett annat påstående. Herr Mogård har i diskussionen och herr Holmdahl i reservationen talat om att om man minskade på tiden för exempelvis historia, skulle det bara bli en veckotimme kvar. Vad finnes det för grund för detta? I de heltidsläsande skolorna växlar den sammanlagda veckotiden för historia, geografi och

naturkunnighet från ett minimum på sex timmar till ett maximum på nio timmar. Vad har nu utskottet sagt? Jo, att man i de skolformer, där man har ett relativt högt timantal för dessa ämnen, skulle något kunna minska tiden, och detta i samband med att man genomförde koncentrationsläsning. På vad sätt kan det då bli en enda timme för något av dessa ämnen? Jag tror det vore önskvärt för den fortsatta debatten, om herrarna närmare ville klargöra detta.

Nej, den taktik, som man använder i denna fråga, är en mycket beprövad taktik för all del, och den består i att måla den lede på väggen, bara för att få nöjet att piska honom och kanske möjligen få tillfälle att skrämma folk för honom. Det är därför som man också talar om fattigskolan. Det fanns en framstående ledamot av denna kammare, som visst inte skulle ha stått bakom min motion, om han i dag hade levat, men som i alla fall en gång fällde det yttrandet, att det var ett klassmärke, att så stor del av folket icke kunde behärska sitt modersmål i skrift. Jag skulle vilja säga, som herr Mosesson redan sagt, att det är där som fattigskolan är, och fattigskolan består ingalunda i om det brister någonting i t. ex. uppräknande av några städer eller floder, eller om man icke har reda på hurudana tänder det ena eller det andra djuret har, för att bara taga några exempel.

När man nu talar om modersmålet, säger man: men i andra ämnen kan man ju hjälpa upp modersmålet; det blir övning i modersmålet i historia och geografi och naturkunnighet; man får skriftliga uppgifter o. s. v. — Jag skulle vilja svara herrarna: Vänd på steken! Om man utökar tiden för modersmålet, blir det inte bara formell undervisning, det blir inte bara enst läsandet och skrivandet, utan det finns också innehåll i läsningen och skrivningen, och inte minst kommer ämnet historia att få nytta av läsningen, därför att det historiska momentet ofta ger innehåll just åt läsundervisningen. Ökad tid för modersmålet betyder också på samma gång ökade realkunskaper. Men skillnaden är att, under det att man i det ena fallet lägger huvudvikten vid, att det skall vara geografi eller ett annat ämne, så blir det i det andra fallet modersmålet som blir det väsentliga, och man får de reella kunskaperna på köpet.

När man då har präglat det där uttrycket »fattigskolan» — jag såg det första gången i en stockholms-tidning i onsdags — så fann jag i den artikeln ungefär samma synpunkter, som återgivas i reservationen. Jag tror inte, att det är någon precis lämplig praxis att från denna talarstol bemöta tidningsartiklar. Jag skall inte göra det, detta så mycket mindre som man bemöter artikeln på samma gång som man bemöter reservationen. Jag kunde emellertid i samma tidning, om inte minnet sviker mig, för tre år sedan läsa följande, visserligen i ett annat sammanhang men som just belyste värdet av en god modersmålsundervisning och vikten av det ämnet; det hette nämligen: »Modersmålet intager eller rättare sagt borde intaga en absolut särställning på läroschemat. Det är inte ett ämne som andra ämnen eller ett språk som andra språk. Det skänker alla andra kunskaper deras uttrycksmedel. Det är grundläggande för varje allmänbildning, och det utgör mognadens måttstock.» Och litet längre fram: »Men ännu i dessa dagar sitter detta ämne, som under alla förhållanden och skolformer borde ha fullt utrymme, trångt i den allmänna ämnesträngseln.»

Det är det som varit utgångspunkten för min motion. Man försöker belasta skolan med än det ena än det andra. Vid varje ämne står en gårdvar som säger: tag för all del inte bort detta, det är viktigare än allt annat. — Den som är intresserad av sång, anser att hela skolan är förfelad, om inte pojken eller flickan kan sjunga efter notskrift, när han eller hon går ut i livet. Den som är intresserad av ett annat ämne har ungefär motsvarande synpunkter. I den allmänna ämnesträngseln vill jag säga: låt oss försöka få fram bildningen, enheten, låt oss försöka få en fast grund i så goda kunskaper i modersmålet och

Ang.
beredande åt
ämnenas
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

räkning som möjligt. Alla invändningar, man här kommer med, studsas tillbaka mot det enkla faktum att det redan finns en skolform där man giver modersmålet ett bättre utrymme, den s. k. B 2-formen. Ingen människa har kunnat finna några vådor i det. Tvärtom, man är överens om att det medfört goda resultat.

Jag är icke alls rädd för beteckningen kulturfiende, då jag försöker att i det allmänna belastandet av folkskolan få fram det väsentliga. Jag är inte rädd för benämningen kulturfiende, om man därmed menar, att det är viktigare att kunna någonting ordentligt, när man går ut i livet, än att ha luktat på allt möjligt. Jag är icke rädd för beteckningen kulturfiende, om man därmed menar, att det är viktigare att kunna behandla sitt modersmål i skrift och att kunna räkna hjälpligt än att ha en massa andra kunskaper av mindre värde. Sådana kulturfiender bestod majoriteten i denna kammare av år 1928. Jag vill sluta, herr talman, med att uttala den förhoppningen, att så skall vara förhållandet även vid 1931 års riksdag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Med herr Weijne förenade sig herrar *Andersson* i Ovanmyra, *Olsson* i Golvasta, *Svensson* i Högsjöhult, *Rosander*, *Ryberg*, *Johansson* i Bro, *Lindley*, *Edberg*, *Vahlstedt*, *Olofsson* i Digernäs, *Persson* i Trängen, *Selberg* och *Lundén*.

Herr **Ljung**: Herr talman! Då jag deltagit i utskottets behandling av detta ärende och anslutit mig till utskottsmajoriteten, vill jag i största korthet ange de skäl, som för mig därvidlag varit avgörande. Dessa skäl grunda sig på de erfarenheter och iakttagelser, jag haft tillfälle att göra, då jag rest omkring-på inspektion av lantmanna- och lanthushållsskolor. I den förstnämnda av dessa skoltyper är undervisning i svenska språket och räkning obligatorisk. I lanthushållsskolan är den det icke, men även där har skolstyrelsen rätt och har oftast funnit sig föranlåten att upptaga ifrågavarande ämnen på undervisningsplanen. Då jag min plikt likmätigt granskat de skriftliga prov, som eleverna avlämnat, då de först kommit till skolan, har jag ofta funnit, att de företett betänkliga brister. Dessa rättskrivningsprov ha varit av den art, att man i många fall har måst beteckna dem som bedrägliga. Detta måste i sin ordning naturligtvis menligt inverka på undervisningen i sin helhet vid ifrågavarande skolor. Man måste ägna relativt mycken tid åt undervisning just i svenska språket och räkning, som självfallet ingalunda kunna räknas till de viktigaste ämnena i dessa skolor. Följden av detta måste naturligtvis bli den, att tiden för undervisning i andra ämnen kommer att i väsentlig mån inskränkas, och detta blir så mycket betänkligare, som undervisningstiden just i dessa skolor, jag nu har omnämnt och från vilka jag har min erfarenhet, är starkt begränsad. Jag erinrar om, att undervisningstiden i de vanligaste kurserna i lantmannaskolorna endast är cirka 5 månader. I lanthushållsskolan är den för vissa kurser kortare, endast 3½ månader.

På grund av de iakttagelser och erfarenheter, jag sålunda gjort, har jag kommit till den bestämda uppfattningen, att det är högst önskvärt, att någonting göres för att förbättra undervisningen just i svenska språket och räkning. Jag är för min del icke tillräckligt inne i folkskolans undervisning för att kunna bedöma, hurudana möjligheterna äro för en sådan utökad undervisning i de omnämnda ämnena, men jag har, som sagt, den bestämda uppfattningen, att det är synnerligen önskvärt, att någonting göres i den riktningen. Saken synes mig så pass viktig, att jag finner det vara i sin ordning och fullt berättigat, att den ännu en gång blir föremål för i främsta hand skolöverstyrelsens och sedan Kungl. Maj:ts prövning.

På grund av dessa skäl, som jag nu i korthet velat erinra om, har jag anslutit mig till utskottsmajoriteten i denna fråga, och jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson i Eskilstuna: Herr talman! Herr Mosesson uttryckte sig ungefär som så, att den, som är en verklig vän av vår folkskola, måste ställa sig på utskottets ståndpunkt i denna sak. Ungefär så föll uttrycket. Jag kan inte citera det ordagrant, men så var i alla fall meningen. Det kommer nog protokollet att visa. Jag tycker, att så där kategoriskt kan man inte uttala sig. Jag vill påstå, att jag är lika god vän av den svenska folkskolan som herr Mosesson, men jag är ändå inte alldeles övertygad om, att detta är den rätta vägen att gå. Naturligtvis vore det mycket önskvärt, om man kunde utöka kurserna för modersmålet och matematik i folkskolan, men jag är inte säker på, att det är riktigt att göra det på bekostnad av andra ämnen, såsom t. ex. historia och geografi, i vart fall icke geografi.

Jag har en smula erfarenhet av folkskolans arbete. Jag har haft tillfälle att under många år granska skrivböckerna i avslutningsklasserna i ett stort folkskoledistrikt, som arbetar med både A-skolor och B-skolor av olika slag. Jag har gjort den erfarenheten, att när normalt begåvade barn gå ut från folkskolan så skriva de en ganska god svenska, i regel är den felfri eller så gott som felfri. Sedermera kan man nog upptäcka, att människorna ha mycket svårt att behandla sitt modersmål. En tidningsman får göra sorgliga erfarenheter i det fallet. Men det beror därpå, att de flesta människor inte få tillfälle att sedan i livet öva sig i språkets behandling. Ett sätt att avhjälpa det, som brister i detta fall, vore ju, att man på allt sätt understödde folks strävan att efter slutad folkskolgång genom självstudier förkovra de kunskaper, de ha fått i skolan, eller åtminstone bibehålla dem. Det sätt, som nu är föreslaget, kan jag icke vara med om. Det vore riktigare att utöka skoltiden, antingen till 7 år, där man har bara sex, eller till nio månaders lästid, där man har bara åtta månader per år. Det är, som herr Mogård mycket riktigt anmärkte, icke ett populärt förslag, och i varje fall är det nog inte alls populärt i Västergötland, men jag tror ändå, att det är den rätta vägen, att det är dithän vi måste sträva. Jag vill i alla händelser inte vara med om, att främjandet av undervisningen i modersmålet och matematik, hur önskvärt ett sådant främjande än är, skall ske på bekostnad av de humanistiska ämnena i folkskolan. Jag yrkar därför avslag på utskottets förslag.

Herr Grapenson: Herr talman, mina herrar! Det förvånar mig icke, att starka meningsbrytningar uppstå i en fråga sådan som den föreliggande. Det förvånar mig icke heller, att denna fråga väcker ett sådant intresse här i kammarerna, ty frågan är, det torde vi alla vara eniga om, av den allra största betydelse för skolans arbete och för barnens framtid.

Jag sade, att det icke förvånar mig, att meningarna bryta sig starkt; detta på den grund, att jag själv, som alltid intresserat mig för en praktiskt lagd skolundervisning, har känt mig synnerligen tilltalad av det yrkande, herr Weijne i denna motion framfört. I egenskap av f. d. skolman vill jag emellertid söka klargöra, på vilka grunder jag tagit ställning till den föreliggande motionen. Jag strävar efter att göra det utan varje försök att lägga in några klasspolitiska synpunkter i ärendet och utan alla insinuationer om »fattigskolan» eller något annat därmed jämförligt. Det förefaller mig nämligen, att i en fråga av denna art inga klasspolitiska synpunkter böra få spela in.

Motionens försvarare framhålla, att klagomål framkommit över barnens bristande insikter i ämnena modersmålet och räkning. Klagomålen äro helt visst i någon mån befogade. Men de brister i vår skolundervisning, som i dessa

Ang.
beredande åt
ämnena.
modersmålet
och räkning an-
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

avseenden kunna föreligga, bero ingalunda i regel på en alltför knapp undervisningstid, och icke heller på att denna tid blivit illa använd. Nej, orsaken härtill är en annan. Jag tänker då i första rummet på den omständigheten, att skolan arbetar med barn i 10—14-årsåldern, och det finnes, mina herrar, en gräns för vad dessa unga individer kunna inhämta även med den bästa undervisning av en aldrig så skicklig lärare, som har den längsta möjliga undervisningstiden till sitt förfogande. Barn nå icke den utveckling, som erfordras för att kunna tillägna sig en så grundlig insikt i dessa ämnen, att den motsvarar de krav, som många vilja ställa på de unga i dessa avseenden.

Vi känna vidare alla till, att folkskolan inte mottager endast en viss grupp barn eller barn med lika anlag och begåvning. Nej, denna skola arbetar såväl med begåvade som med normalt och mindre begåvade barn. I folkskolan undervisas också elever, vilkas begåvning har en olikartad inriktning. Ett barn är intresserat t. ex. för modersmålet, ett annat för historia, ett tredje för räkning, för teckning o. s. v. Dessa erfarenheter äro ju välbekanta för oss alla. Tänker man sig nu, att skolans undervisning i särskild grad, som man här önskar det, inriktas på modersmålet och räkning, så kan detta måhända intressera de barn, som ha speciella anlag för nyss angivna ämnen, och dessa barn kunna då med intresse och nit deltaga i berörda undervisning. Men hur blir det med de andra, dessa som inte ha detta intresse? Hur blir det med de barn, vilkas håg och nit brinna, låt oss säga, t. ex. omkring ämnet historia, teckning eller något annat? Ja, det är icke svårt att förstå, att sådana barn, och de äro många, bli slöa och likgiltiga för sin skola. För dessa blir skolan lätt en outhärdlig börda, då den endast i ringa grad motsvarar deras speciella kunskapstörst. Mina herrar, vad är detta för en skola för folkets barn med alla bland dem förefintliga olikartade begåvningsgrupper och riktningar? Ligger det någon rättvisa i en skoluppfostran, som endast strävar efter att tillgodose en enda eller ett par begåvningsgrupper bland barnen?

Herr Weijne sade nyss, att om någon kom till honom och klagade över bristande kunskaper i historia och geografi, så skulle han svara: läs! — Ja, om någon kommer och klagar över detsamma beträffande modersmålet eller räkning, då kan man nog i viss mån även där svara: läs! Jag erkänner, att det beträffande dessa sistnämnda ämnen i åtskilliga avseenden kan vara synnerligen betydelsefullt att få ledning av en lärare. Men en lärares ledning har allt sin stora betydelse även för en rätt insikt i t. ex. historia och geografi.

Vi böra slutligen komma ihåg, att alla människor, även de vuxna, gärna önska omväxling i arbetet. Och denna önskan är i regel synnerligen livlig och stark hos barnen. Det kan tänkas, att om man beträder den nu föreslagna vägen att ombilda folkskolan till en skriv- och räkneskola i övervägande grad, så riskerar man därmed att göra även de barn, som besitta normala anlag för modersmål och räkning, slöa och likgiltiga för just den undervisning, man vill upphjälpa. Skolarbetet kräver omväxling, omväxling i ämnesurvalet och i mycket annat. Men omväxlingen i skolan bör icke i alltför hög grad bestå i lek och nöjen, vilket dock i en del kretsar tycks ha blivit högsta uppfostningsgrundsats i nutiden.

Enligt min uppfattning är sålunda det syfte, som denna motion söker uppnå, *opedagogiskt*, enär det avser endast en viss grupp av barn, de med speciella anlag för modersmålet och räkning begåvade. Förslaget är opedagogiskt även på den grund, att det bidrager till att göra skolarbetet tråkigt och enformigt för barnen. En kamrat här i kammaren anmärkte för en stund sedan, att det syntes honom onödigt att öka undervisningstiden i modersmålet därför att varje timme i skolan strängt taget är en undervisning i detta ämne, ty det är modersmålet, man alltid betjänar sig av i skolarbetet. Motionärens syfte

är slutligen, som redan blivit antytt, ouppnåeligt i så måtto, att man, trots det ivrigaste arbete, aldrig kan komma så långt i dessa ämnen med barn i fjorton-årsåldern, att de kunna lösa räkneuppgifter och behärska modersmålet i tal och skrift i den omfattning, som mången vuxen människa från sin egen ståndpunkt kan önska. Den förmågan och insikten tillväxa med åren och kunna icke i vilken omfattning som helst instoppas i barnets utvecklade tanke-viljeliv.

Jag befarar alltså, herr talman, mina herrar, att om den av motionären framförda tanken genomföres, så kommer denna åtgärd att leda folkskolans utveckling i en opedagogisk och följaktligen mindre gynnsam riktning.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få instämma i avslagsyrkandet.

*Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.*

(Forts.)

Herr Lundquist: Herr talman! Jag skall icke yttra mig om behovet i och för sig av en utökning av timantalet i svenska och räkning. Jag konstaterar emellertid, att det finns en ganska enhällig mening såväl bland utskottets ledamöter som dem som här yttrat sig därom, att det för närvarande är förenat med ganska stora svårigheter att överhuvud taget medhinna, vad undervisningsplanen avser, under den tid, som normalt står till buds. Jag tror också för min del, att det finns på den punkten en ganska allmän mening långt utanför riksdagen. Som ledamot av min sockens skolråd har jag åtminstone hört vid flerfaldiga tillfällen samma klagan ifrån lärarkåren själv. Här i Stockholm och trakterna däromkring åtminstone har det även blivit så, att man överallt ansett sig nödsakad anlita den möjlighet, som lagen lämnar församlingarna, att åstadkomma en ökning av lästiden genom införande av övertidsläsning. Sådana bestämmelserna härutinnan emellertid äro för närvarande, förorsakar en sådan anordning kommunerna i fråga icke oväsentligt ökade kostnader. Det är ju för närvarande nämligen så, att folkskollärarna icke äro skyldiga att för den lön, staten fastställer, arbeta mer än den för folkskolan fastställda minimitiden, nämligen 34 ½ veckor. För övertidsläsningen skall utbetalas extra ersättning, vilken märkvärdigt nog helt och hållet drabbar kommunerna, i det att staten icke på något sätt bidrager till denna ersättning. Kostnaderna bli icke alltför obetydliga. För varje dag och varje vecka, som man på det sättet utsträcker undervisningstiden, äger läraren nämligen uppbära nära dubbla lönen. Enligt mitt förmenande kan det icke vara riktigt, att staten å ena sidan fastställer en undervisningsplan sådan, att det nära nog är omöjligt att på ett tillfredsställande sätt behandla de olika ämnena under den tid, man anser vara den normala, och å andra sidan låter de kommuner, som av intresse för folkskolan och för att ge åt arbetet där det största möjliga resultat införa övertidsläsning, vidkännas icke oväsentliga extra kostnader därför.

Från icke-lärarehåll hör man ofta, när det gäller folkskollärarnas löner, talas om de långa ferierna. Från lärarehåll invändes ju mot detta tal, att lärarna naturligtvis inte kunna rå för dessa långa ferier men att å andra sidan lärarna måste ha en ersättning, som ger dem uppehälle hela året. För såvitt jag kan finna, är detta resonemang från lärarehåll fullkomligt riktigt, men då måste det också vara riktigt, att de skola ha skyldighet att tjänstgöra så lång tid, som med hänsyn till undervisningen i folkskolan erfordras. Det synes mig ganska angeläget, att man på denna punkt söker få en ändring till stånd av nuvarande förhållanden, och att man alltså uppmärksammar den svårighet, som för närvarande finnes i gällande bestämmelser, om man skulle vilja öka ut den årliga lästiden.

Jag skulle därför vilja vördsamt vädja till regeringen, huruvida den inte skulle finna det välbetänkt att för den överarbetning av 1928 års lönekommités betänkande, som väl någon gång skall komma, lämna sådana direktiv, att man kunde komma fram till en sådan ökning av den tjänstgöringsskyldighet,

Ang.
beredande åt
ämnenas
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

som åligger folkskolans lärarepersonal, att inte den begränsning av tjänstgöringsskyldigheten, som för närvarande finnes, i och för sig skall göra det omöjligt att, om man finner det önskvärt, gå in för en ökning av lästiden per år från 8 till 9 eller från 8 till $8\frac{1}{2}$ månader, vare sig man sedan vill gå in för detta som obligatoriskt i alla kommuner eller man vill ha en sådan anordning genomförd på frivillighetens väg i de kommuner, där man så önskar.

Som frågan nu ligger till, ber jag, herr talman, att få instämma i avslagsyrkandet.

Herr Pehrsson i Göteborg: Herr talman! Jag har icke kunnat underlåta att begära ordet för att yttra åtminstone några få ord i denna fråga.

Det är en glädje att hava hört herr Wejnes yttrande i dag. Genom honom har från lärarehåll klart framlagts deras erfarenhet i denna fråga. Jag har icke erfarenhet från skolan men väl från en pastorsexpedition i en församling med bortåt 40,000 människor. Jag försäkrar er, mina herrar, att om ni hade sett, huru hjälplösa människorna verkligen te sig, när det gäller att skriva ett brev av mycket enkelt slag, att skriva en adress eller, det behöver jag icke nämna, att fylla i en blankett, så skulle herrarna förstå, att herr Wejne har rätt. Vi, som komma i beröring med människorna och dagligen erfara bristfälligheten i skrivkunnighet och innanläsningskunnighet, bestyrka till fullo lärarnas uppfattning av läget.

Nu vill jag inte inlåta mig på hur detta skall avhjälpas. Jag kommer emellertid mycket livligt ihåg från mina allra tidigaste pojkar, hurusom det på pärmen av en av våra läroböcker stod ett främmande ord. Det var hemlighetsfullt, och vi fingo ingen förklaring över det. Det stod »*Multum sed non multa*». Det hade det hemlighetsfullas lockelse och fastnade. Sedermera fick jag lära mig, att det innehöll en pedagogisk erfarenhet, som sannerligen håller i alla tider: *Mycket men icke mångahanda*. — Jag undrar, om icke en av orsakerna till, att icke resultatet av vår skolundervisning har blivit vad vi väntat, är, att vi ge barnen mångahanda men ej mycket, att det fattas koncentration. Jag får gärna erkänna, att jag känner mig en smula undermålig då och då, när jag kommer på en skolavslutning eller en examen i folkskolan och får höra allt vad barnen kunna. Jag känner mig riktigt generad över att ett och annat, som de kunna, har jag kanske aldrig vetat, t. ex. det där om tänderna, som herr Wejne påpekade. Och inte kan jag räkna upp floderna med början där uppe i norr och sedan efter hela kontinenten. Men, mina herrar, hur ser det ut efter två eller tre år? Då har hela denna massa av små detaljer, som man givit dem, fallit bort. Dessa »multa» äro borta. Av historia t. ex. finns det på många håll huvudsakligen bara ett årtal kvar, nämligen år 1632. Jag har funnit att det årtalet alltid sitter fast. Därutöver är det mycket litet. Inte minst har man mycket svårt att skilja på århundradena. Jag undrar, om man inte skulle kunna komma till en lösning här genom att gå tillbaka till denna gamla goda regel, att koncentrera, inte ge en sådan massa detaljer utan att söka ge barnen en sådan undervisning, som innebär möjlighet för dem, som ha intresse och håg — jag gläder mig över allt bildningsintresse i vårt land — att få förutsättningarna för och intresse att förkovra sig i vetande.

Jag har en gång haft mycket nära beröring med en arbetarbefolkning här i Uppland. På den tiden, det är nu rätt många år sedan, hade folkskolan där säkerligen icke givit mycket av alla dessa detaljer, men den hade givit ett: intresset och förmågan att tillgodogöra sig kunskaper på egen hand. Min erfarenhet av den omfattande bildning, som detta bildningsintresse hade medfört, är synnerligen glädjande. Detta har lärt mig, att mängden av detaljer, som snart försvinna, ger ganska ringa förutsättningar för att få lust att tillägna sig ytterligare kunskap. Man kan ju allting! Med en fast och klar kun-

skap i själva huvudämnena kan man komma ganska långt på bildningsvägen, trots att skolan icke gav, som det tycktes, så glänsande resultat i allehanda ämnen.

Nu vill jag icke yttra mig om vilka ämnen man skulle skjuta en smula undan från schemat. Jag vill endast säga detsamma, som herr Weijne betonade, att det finns i alla fall ett sådant samband mellan dessa ifrågasatta ämnen, att varje utökning av modersmålsämnet kan ge ett alldeles direkt tillskott till dem, om man nämligen lägger undervisningen på ett sådant sätt, att det verkligen tillgodoser detta syfte.

Jag har, herr talman, blott velat betona, huru behöfligt det är, att vårt folk verkligen får praktisk nytta för livet av sin skolundervisning. Det är dock för livet och icke för skolan, skolexamen och uppvisningen som man lär. Jag har velat ge mitt lilla bidrag till saken genom att tala om de erfarenheter, som jag har dagligdags av den svaghet, som onekligen gör sig gällande just med avseende å behandlingen av svenska språket. Har motionen icke haft annan nytta, så har den dock fäst uppmärksamheten på, att vi i detta hänseende behöva finna vägar till att giva vårt folk dessa grundläggande kunskaper för livet, som äro så viktiga för dem i hela deras framtida verksamhet, var de än skola ställas, och som också äro så viktiga för att ge dem en grundval för inlämmande på egen hand av ytterligare kunskap.

Herr talman! Med de orden ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Osberg**: Herr talman! De flesta barnen i vårt land få icke beträffande skolgång annat än folkskoleundervisning. Det torde då vara synnerligen angeläget för alla, att dessa bibringas en så praktisk undervisning som överbudet taget är möjlig att åstadkomma. Med utgångspunkt från motionärens tankegång får man väl ändå medge, att kunskaper i modersmål och matematik är själva nyckeln. Har man inte dessa kunskaper, så har man små utsikter att framdeles kunna skaffa sig fortsatt utbildning, i varje fall på egen hand. Har man ingen ledning, är det naturligtvis av oerhört värde, att man kan behärska sitt modersmål och likaså räkning.

Anledning till att jag gått upp i denna debatt är ett uttalande från herr Mogårds sida. Han sade, att sedan det blivit övergång från bottenkola till läroverken, det icke visat sig annat än att de, som tenderat i de båda ämnen, som äro föreskrivna, nämligen modersmålet och matematik, ha rätt sig bra. Ja, då vill jag säga herr Mogård, att bakom det förhållandet, att de rätt sig bra, ligger nog något annat än folkskoleundervisningens fullgoda beskaffenhet. Tror herr Mogård, att föräldrar, som ha en pojke eller flicka, som skall tendera in i ett läroverk, våga, utan annan åtgärd, lita på godkänd tentamen vid folkskolan? Nej, mina herrar, det är så, att dessa barn, som ha tenderat in i läroverken, ha fått privat undervisning i dessa ämnen dessförinnan; man vågar inte taga risken att anse folkskoleundervisningen ensam tillräcklig för övergången.

Jag kan i likhet med doktor Pehrsson icke annat än ge mitt erkännande åt herr Weijne för det han anförde i sitt yttrande. Det var klart och väl upplagt. Jag tror inte, att någon av de talare, som här vänt sig mot motionen, kunna gå upp och vederlägga vad han sade. Jag hoppas verkligen, att det i denna kammar icke skall bli många röster emot motionen.

När jag hörde herr Ljung tala, kom jag att tänka på vad en lärare vid en lantman- och lantmanhållsskola i mitt län ofta sagt: det är tråkigt förnärma, när man får de första skrivproven och de första proven i matematik, att så många av dessa äro undermåliga. — Jag är mycket tacksam för att herr Ljung framhöll detta. För dem, som hava förmånen att få gå vidare i en folkhögskola, lantmannaskola eller lantmanhållsskola, är det dock inte så många år som

Ang.
beredande åt
ämnen
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

ligga mellan tiden för avslutad folkskolekurs och inträdet i den nya skolan. Det är då synnerligen tråkigt, att de icke vid inträdet i den nya skolan kunna skriva och räkna något så när klanderfritt. Jag tror, att vi böra lägga oss vinn om att göra vad vi kunna för folkskolan. Det är dock botten skolan, folkskolan. Jag hoppas, att de flesta här beakta den skolans värde.

Jag skall icke vidare uppehålla tiden, herr talman, utan skall sluta med att på det varmaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman! Det som gjort, att jag dristat begära ordet i denna fråga, är, att jag har över 20 års erfarenhet som skolrådsordförande beträffande hur våra undervisningsplaner verkat för de omstridda ämnena. Jag tycker, att man skattar alldeles för mycket åt vad jag ville kalla de kvantitativa synpunkterna, eller att, för att använda ett uttryck, jag såg någon gång i pressen, liksom på timsnickarevis tro, att allt kommer an på timantalet i det ena eller det andra ämnet. Jag undrar, om inte den brist, som till äventyrs kan förefinnas, vare sig det gäller modersmålet eller matematik, har sin grund i de skiftande sätt att disponera ämnena, som olika lärare ha. En timme mer eller mindre i veckan, det är säkerligen inte det allena saliggörande.

Jag hade tänkt, herr talman, att ställa ett yrkande, att hela den långa passus i motiveringen skulle utgå, som innebär en attack mot de allmänbildande ämnena historia, geografi och naturkunnighet, men då det är osäkert, om nu efter denna debatt ett sådant yrkande kan vinna någon resonans, kommer jag att avstå från det och kommer att biträde ett avslagsyrkande. Jag anser, att då t. ex. för landsbygden B2-skolan är den vanligen förekommande, i vilka skolor historieundervisningen har två timmar, geografiundervisningen två och undervisningen i naturkunnighet två, en beskärning av denna korta tid, som där är anslagen, icke kan få äga rum. Visserligen talar utskottet om att ta bort någon timme från dessa 3 ämnen i de skolformer, där de äro bäst tillgodosedda. Men är det *där* som behovet är störst? Är det inte i B2-, B3- och C2-skolorna? Motionären vill naturligtvis — det förstär var och en, som känner hans varma bildningsintresse — kompensera denna tidminskning genom en koncentrationsläsning. Men hur det skall kunna äga rum i en B2-skola, kan jag knappast förstå. Därigenom återvinnes ju i alla fall inga av de timmar, som då tagas från t. ex. historietimmarna. Jag menar, att för alla de skaror av barn, som inte ha tillfälle att fortsätta i de allmänna läroverken och som alltså få nöja sig med folkskolans allmänbildning, är det alldeles för hårt att beskära sådana ämnen som de tre nämnda. Det är ganska egendomligt att erinra om, att år 1841, då vi fingo vår folkskolestadga, kämpade här i riksdagen prästerskapet för att icke historia och geografi skulle förekomma på undervisningsplanen. Det var bönderna som på den tiden slog vakt om dessa verkligt allmänbildande ämnen. Nu ser det ut som om uppfattningen inom bondegrupperna åtskilligt skiftat, och att de människor, som lägga så att säga allt för mycket praktiska synpunkter på detta, se bort ifrån folkskolans verkligt allmänbildande uppgift. Jag menar, att man får mera tänka på dessa, som aldrig få någon annan undervisning, inte minst när det gäller det centrala i deras allmänbildning. Dit höra dock sådana ämnen som historia, geografi och naturkunnighet. Hade det förelegat ett försök att eventuellt utbygga undervisningstiden för de två huvudämnena genom anlitande av andra vägar, så skulle man ha kunnat gå med på det. Utskottet säger självt några ord om att tiden för hembygdskunskap med arbetsövningar kan något minskas. Ja, det skall alla veta, det kan man nästan åstadkomma nationell samling om här i landet, att de timmarna, då man sitter med sin modelleringslera, med sandlådor eller håller på med pappersklippning, de användas för något som inte är oundgängligen nödvändigt. Det är mycket riktigt, men det tycker jag är det enda oantastliga ut-

skottet säger, när det anbefaller den vägen för att få bättre tid åt undervisningen i detta huvudämne. Jag menar, att den attack, som är riktad mot de verkligt centrala, allmänbildande ämnenas plats, åtminstone i vad gäller de flesta B-formerna av skolan, är så pass allvarlig, att kammaren verkligen inte bör följa på den föreslagna vägen.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka avslag på utskottets hemställan.

Herr Holmdahl: Herr talman! Blott några få ord för att bemöta de invändningar, som gjorts mot den argumentering jag nyss anförde. Jag ser mig nödsakad att ytterligare taga kammarens tid i anspråk icke minst på grund av herr Osbergs anförande, då han förklarade, att vad som anförts till stöd för utskottsmajoritetens ståndpunkt näppeligen hade under debatten vederlagts.

Jag skall först be att få upptaga ett par punkter, där mitt första anförande i frågan blivit bemött. Jag vill då säga gent emot utskottets ärade ordförande, herr Mosesson, att herr Mosesson uppenbarligen ej uppfattat min kritiska anmärkning mot det uppslag, som utskottet ger i motiveringen, då det säger, att tid bör tagas från undervisningen i hembygdskunskap. Vad jag yttrade var endast, att detta uppslag är mycket begränsat till sin räckvidd, och det förstår utskottet uppenbarligen, eftersom det erinrar om, att detta ämne förekommer endast i skolans lägre klasser, där undervisningen i modersmålet, både i läsning och skrivning, är väl tillgodosedd. Detta ämne, hembygdskunskap, måste dessutom betraktas som ett utmärkt stödämne till just modersmålsundervisningen. Jag önskar, att jag för kammarens ledamöter kunde demonstrera detta med en del av de arbetsböcker, som barnen föra i dessa klasser, vilka visa, att det är fråga om verkliga skrivövningar och små uppsatser, som dessa barn utföra under undervisningstimmar i detta ämne. Jag har alltså anförde, att hembygdsundervisningen blir, rätt bedriven, ett gott hjälpmedel för modersmålsundervisningen. Utskottets uppslag är alltså av mycket begränsad räckvidd, då det gäller att åstadkomma ökad tid för undervisningen i modersmålet.

Sedan vill jag vända mig mot herr Weijnes anmärkningar mot den statistik, jag anförde. Jag har hört dessa anmärkningar i utskottet och allvarligt funderat över dem, men jag är ej i stånd att inse, att de äro berättigade eller riktiga. Det är alldeles uppenbart, att när man talar om det samlade resultatet av folkskolans arbete och kritiserar det resultat, som vunnits i fråga om modersmålet och räkning, och säger, att undervisningen i dessa ämnen skall ökas på bekostnad av andra ämnen, kan man, om man skall få en överskådlig bild, hur mycket tid som användes för de olika ämnena i folkskolan, enligt min uppfattning ej gå någon annan väg än att gå ut från det samlade timtalet för läsåmnena i hela folkskolan. Och herr Weijne har ej kunnat visa någon annan och bättre väg för att statistiskt belysa dessa förhållanden. Det går ej att inskränka sig till att taga timtalet i de klasser, där historia, geografi och naturkunnsighet läses. Det blir uppenbarligen ej något riktigt resultat. Ponera, att man koncentrerar läsningen av dessa ämnen i folkskolans högsta klass, så att modersmålet där är nära nog undanskjutet. Då blir det uppenbarligen en missvisande bild av läget, om man tar procentsiffran från sista klassen. Nej, det förhåller sig så, att här kan man säga, att en koncentrationsläsning är genomförd. Modersmålet läses i hela skolan med stort timtal. Men i de högsta klasserna kommer därtill en del allmänbildande ämnen. Jag kan alltså ej finna, att den kritik, som herr Weijne anförde mot statistiken, är berättigad eller bärkraftig.

Sedan ber jag till sist, herr talman, att få framhålla, vad som enligt min uppfattning är huvudfelet i det resonemang, som här föres från deras sida, som tala för bifall till utskottets och motionärens hemställan. Huvudfelet är det,

*Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.*

(Forts.)

Ang.
beredande åt
ämnena
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.

(Forts.)

att man fäster alltför stor vikt vid, om ett ämne får en eller annan timme mer än ett annat ämne, när det gäller ämnena, som ha så stort timtal i skolan som modersmålet och räkning. Man fäster, som herr Hallén sade, alldeles för stort avseende vid den kvantitativa synpunkten. Och när det gäller att bedöma undervisningsresultatet i folkskolan, ber jag att få fästa herrarnas uppmärksamhet vid, att det finnes dock vissa andra faktorer, som bestämma över resultatet, än den tid, som ägnas åt ett ämne i de olika klasserna. Jag skall tillåta mig, herr talman, att här till sist anföra de enligt min mening mycket riktiga och tankvärda ord, som skolöverstyrelsen i detta fall anfört i sin skrivelse till Kungl. Maj:t hösten 1929. De återfinnas i utskottets betänkande på sidan 8. Jag skall be att få läsa upp några rader. Skolöverstyrelsen säger där: »Vid ett bedömande av resultatet av folkskolans undervisning måste ej minst i fråga om modersmålet framhållas, att anspråken icke kunna ställas alltför stora. Särskilt gäller detta språkets skriftliga behandling. Det måste ihågkommas, att folkskolan i regel icke får behålla barnen längre än till trettonårsåldern, varför en mera självständig behandling av språket i skrift icke gärna kan krävas. Även bör beaktas, att folkskolan får mottaga alla barn, vare sig de äro begåvade för studier eller ej.» Och slutligen erinras det om, att »det torde vara allmänt känt, att det finnes barn, som trots all övning dock icke kunna uppnå någon verklig färdighet i exempelvis läsning eller rättskrivning».

Ja, herr talman, jag finner som sagt grundfelet i det resonemang, som föres till försvar för utskottets ståndpunkt, däri, att man tillmäter den utökade tid, man anslår åt ett ämne, som redan förut både absolut och relativt upptar en stor del av undervisningen, allt för stor betydelse. Den tid ett ämne får, är blott en av de många faktorer, som äro avgörande för det resultat, vartill skolundervisningen kommer.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande om avslag på utskottets hemställan.

Herr *Andersson* i Dunker instämde häruti.

Herr **Engberg**: Herr talman! Det är ganska lätt att begripa, att man särskilt från lantmannakretsar i kammaren visar intresse för motionärens framställning. Det är ingen tillfällighet, att så är fallet. Ty i själva verket är det så, att de svårigheter, varmed vi arbeta i detta spörsmål, hänföra sig till förhållanden, landsbygdens folk har mest erfarenhet av, men som ingen lagstiftning kan råda bot för. Det är ett faktum, att vad som i detta ärende menas med modersmålet är en litterär sak. Det är ej det levande språket, sådant det talas i svensk bygd. Modersmålet betyder *en* sak för skåningen, *en annan* sak för smålänningen och *en tredje* sak för blekingen. Man kan gå igenom hela vår karta och visa upp, att för var och en är och förblir det språk, som talas i hans hembygd, hans modersmål. Det, som vi kalla rikssvenskan, den litterära svenskan, är för oss ett främmande språk, som vi med större eller mindre skicklighet bemästra. Detta gör modersmålsundervisningen i folkskolan ofantligt svår, ty det blir i många trakter i vårt land så, att det är ett främmande uttryckssätt, som barnen skola vänjas till i skolans undervisning. De beteckna saker och ting och uttrycka sina tankar i tal på ett helt annat sätt i det dagliga livet. Så pressas de i skolan in i ett schematiskt riksspråk. Nu har det sagts sedan gammalt, att ögat bör se vad örat hör i språket. Det är omöjligt, ty då skulle vårt skriftspråk sonderfalla i ett otal fragment. Det idealet kan därför ej förverkligas. Men den omständigheten, att det ej är vars och ens verkliga modersmål, som inläres i skolan, är en förklaring till de svaga resultat, som framkomma vid dessa då och då företagna prov med ynglingar

i värnpliktsåldern. För några år sedan fästes uppmärksamheten på, att de värnpliktiga voro så svaga i modersmålets behandling i skrift. Är det så säkert, att denna påstådda brist har sin rot i själva undervisningen? Tag vem som helst av de herrar, som tagit studentexamen, och förhör honom om vad som helst tio år efter det han slutat vid läroverket! Han blir alldeles säkert kuggad. Varför? Jo därför, att han ej haft tillfälle att syssla med detta efteråt. Då man ej genom övning vidmakthåller en färdighet, så försvagas och glömmes den, och det som återstår, när alla färdigheter glömts, kallar man bildning. Om man slutar i folkskolan vid tolv eller tretton års ålder och sedan ej sysslar med att skriva, mer än att man kanske skriver ett eller annat kärleksbrev i sjuttonsårsåldern, undra då herrarna på, att när man kommer till värnpliktsåldern resultatet av företagna skrivprov vittnar om en beklaglig oförmåga att skriftligt hantera modersmålet? Jag tar detta exempel för att komma fram till min syn på ämnet. Vad man märkt är det, att resultatet av modersmålsundervisningen i folkskolan icke eggat till fortsatta självstudier. Bemästrande av riksspråket är emellertid en förutsättning för, att de unga skola kasta sig in på sådana ämnen som historia och dylikt. Möjligheten att intressera sig för den sköna litteraturen eller den sakligt bildande litteraturen hänger samman med den färdighet, man äger i modersmålet, och denna återigen beror både på timantalet och, framför allt, på lärarens personlighet. Det finnes modersmåls lärare, vilkas undervisning naturligtvis måste bli rent utav avskräckande. De kunna ej ge sina lärjungar en föreställning om modersmålet. Vi få alltid räkna med denna olikhet i lärarnas utrustning och anlag.

Det synes vidare självklart, att koncentrationsläsning i historia skall vara möjlig, som det antytts i utlåtandet. I fjol plockade jag fram 1571 års kyrkoordning. Det är kanske ej så många av kammarens ledamöter, som tro, att det kan vara av något intresse att titta i denna. Döm om min förvåning, när jag där träffade på den mest briljanta framställning, som jag hittills läst och vida överträffande vad man från dagens pedagoger knäpat ihop angående vikten av koncentrationsläsning. Och herr Holmdahl, som säkerligen också studerat detta aktstycke, kanske erinrar sig, att där gjorts upp ett schema för den s. k. lärda skolan enligt koncentrationsläsningens princip. Jag vill ej, att studiet av historia skall inknappas, tvärtom är det i högsta grad nödvändigt, att det hålles uppe, men jag tror, att en förnuftig koncentrationsläsning i det ämnet skall inom ett knappare timutrymme ändock ge mycket tillfredsställande resultat.

Vad som gör det särskilt nödvändigt, att något åtgöres, är att det finnes ett slags klassmärke, som vidlåder språkfrågan. Det har inarbetat sig en uppfattning i den allmänna opinionen, att den, som ej kan skriva sitt modersmål tillfredsställande, som ej kan uttrycka sig riktigt på vårt riksspråk, skulle ej vara bildad, skulle tillhöra något slags underklass. Oförmågan att bemästra modersmålet har blivit en spörr i vägen för en massa begåvade ungdomar, och kan man något åtgöra för att avhjälpa detta, bör man göra det. Det gäller att skapa en nyckel till övriga ämnen, en nyckel, som består däri, att modersmålet inhämtats i sådan omfattning, att man kan med behållning läsa skönlitteratur, historisk och liknande litteratur. Jag tror i likhet med motionären och utskottet, att en utvidgning på schemat av modersmålet har sin stora betydelse. Jag vet ej, huruvida hembygdskunskapen blivit vad man drömde om, men jag skall gärna hålla med herr Holmdahl på en punkt, nämligen att ämnet ger anknytningsmöjlighet för modernmålets behandling i skrift. Det är ur denna synpunkt ett ämne, som hör ihop med modersmålet. Men jag är något skeptisk mot detta ämne, hembygdskunskap, överhuvud taget, och jag har den uppfattningen, att undervisningen däri borde kunna något inskränkas. I varje fall är modersmålets behärskande en huvudförutsättning för så mycket

Ang.
beredande åt
ämnena
moderemålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

*Ang.
beredande åt
ämnenas
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.*

(Forts.)

inom både läsvärlden och det praktiska livet, att jag mer än väl förstår, att det på landsbygden måste vara stort intresse för denna sak. Jag är skeptisk ifråga om möjligheten att nå några stora resultat, men då jag i en utvidgning av timantalet ser den enda möjligheten till en förbättring, förordar jag en sådan ifråga om modersmålet.

Vad räkning beträffar, är jag ej lika säker på, att motionären har rätt. Jag tror, att om man utökar antalet timmar för räkning, som han tänkt sig, ger det ej något större bildningsvärde. Och i det levande livet har modersmålet ofantligt mycket större betydelse än vad en något större färdighet i räkning kan ha. Jag hade därför helst sett, att man stannat vid kravet på att bereda modersmålet en starkare ställning och ej tagit sikte på räkning i detta sammanhang.

Som saken nu ligger, vill jag, herr talman, med angivande av att jag ej i allo gillar utskottets resonemang, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Mogård: Herr talman! Jag vill endast påpeka för kammaren, att detta utlåtande ej är ett vanligt litet beskedligt utlåtande från ett tillfälligt utskott. Här begäres ej utredning utan ges direktiv åt Kungl. Maj:t att vidtaga de åtgärder, som äro föreslagna. Det tycker jag är litet för mycket för oss här i kammaren att komma med en sådan order till Kungl. Maj:t, särskilt som vi själva här äro starkt oeniga inbördes. Vi äro ej någon »doktor allvetande». Och det förvånar mig, att herr Engberg, som i Reykjavik i somras talade så varmt för, att man skulle akta sig för en parlamentarism, som låter riksdagen lägga sig i de smärre förvaltningsangelägenheterna, nu förordar, att vi skola gå den vägen. Jag anser också, att skolan behöver andrum efter det oavbrutna reformerande, som pågått de sista åren. Jag tror ej, att barnen fara väl därav.

Herr Holmdahl: Herr talman! Blott några ord till min bankkamrat herr Engberg med anledning av hans anförande. Det glädde mig mycket att höra de uppskattande ord, som han uttalade om 1571 års kyrkoordning. Även jag delar herr Engbergs uppskattning av dennas värde. Jag har också observerat de utomordentligt intressanta pedagogiska synpunkter, förvånansvärt moderna, som förekomma i denna vår äkta evangeliska kyrkolag. Jag vet icke, om de personer, som uppgjort 1919 års undervisningsplan för rikets folkskolor, liksom herr Engberg och jag studerat sig in i 1571 års kyrkoordning eller om de hämtat idéer och impulser från denna, men vad jag vet är, att 1919 års undervisningsplan förordar koncentrationsläsning likaväl som Laurentius Petri i 1571 års kyrkoordning.

Det är en invecklad sak, herr Engberg, denna med koncentrationsläsningen, och jag kan konstatera, att herr Engberg icke fattat saken på rätt sätt. Det förhåller sig så, att koncentrationsläsningen rekommenderas i 1919 års undervisningsplan. Flera av de arbetsordningar, som bifogats planen, giva anvisning om koncentrationsläsning i dessa allmänbildande ämnen. Men det är icke det avgörande för dagens debatt. När utskottet talar om koncentrationsläsning, har jag tillåtit mig att på ett tidigare stadium av debatten, då herr Engberg icke var närvarande, säga, att koncentrationsläsningen icke på något sätt löser den fråga, det här gäller. Koncentrationsläsning i ett ämne ger icke någon ökad tid under läsåret till något annat ämne, utan koncentrationsläsningen innebär endast, att man samlar lästiden i ett eller annat ämne, som annars skulle fördelas på läsårets alla veckor, under ett färre antal veckor med ett ökat antal timmar under denna tid. Under denna tid få andra ämnen minskat antal timmar, men man får taga igen det under läsåret, så att det samlade antalet timmar icke får rubbas. Därför är det jag funnit det sätt dun-

kelt, på vilket utskottet berör frågan om koncentrationsläsningen. Koncentrationsläsning är en utmärkt metod, men jag vill till sist betona, att den löser icke den fråga det här gäller: varifrån skola vi taga den ökade tid, som begäres för modersmålet och räkning?

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande på avslag å utskottets betänkande.

Herr **Mosesson**: Herr talman! Herr Jonsson i Eskilstuna sade, att av mitt anförande framgick, att den, som icke biträdde utskottets hemställan, icke skulle vara lika varm vän av folkskolan som utskottet är. Ingenting har varit mig mera främmande än att mena något sådant. Det var gentemot dem, som antytt att vi gäve folkskolan karaktär av fattigskola, som jag hävdade, att man kunde intaga den ståndpunkt, utskottet gör, och dock med rätta tillerkänna sig själv namn av folkskolans vän.

Sedan skulle jag vilja säga bara ett ord. Det är dock, såsom framgår av betänkandet, så, att utskottet har icke inskränkt sig till att anvisa en enda utväg och säga, att där kan tid tagas. Utskottet har visat olika möjligheter. Man kan taga, låt mig säga, litet här och litet där. Det kan väl icke vara något fel. Jag förvånade mig över att herr Holmdahl sade, att man genom koncentrationsläsningen icke alls kunde vinna tid. Jag skulle vilja hemställa, om det icke är så, att man genom koncentrationsläsning kan på en kortare tid inhämta det pensum, som anses önskvärt eller nödvändigt, och har tidsvinst gjorts, skola vi väl icke vara så doktrinära, att den tid vi vunnit icke kan användas på inhämtande av andra ämnen, som äro lika önskvärda eller ännu mera önskvärda än det ämne, som man genom koncentrationsläsningen gjorde undan fortare.

Jag hänvisar till vad som redan sagts, att utskottets mening finnes ej blott hos en eller annan, som är expert eller intresserar sig för dessa saker. Trots det försök — jag säger det — som man gjort att förmå lärarkåren i vårt land att betrakta 1919 års undervisningsplan såsom något, som man icke bör rubba på, var det icke mindre än nära 600 sammanslutningar av lärare i landet, som gingo in med en hemställan om utökad tid. Dessa lärare ha uppfattningen att tidsmättet för ett ämne spelar en väsentlig roll även om lärarens intresse för ämnet givetvis också är av vikt.

Herr **Holmdahl**: Herr talman! Jag måste be att få giva utskottets ordförande ännu ett svar. Utskottets ordförande har, trots vad jag sagt om koncentrationsläsningen, riktat till mig den frågan, om man skall, därest man kan ordna det så, att samma kunskap kan inhämtas på kortare tid, vara så formalistisk, att man icke gör det. Det är icke fråga om det. Koncentrationsläsningen innebär icke, att man använder ett mindre antal timmar än det på timplanen upptagna antalet, utan den innebär, att man koncentrerar dessa timmar på viss del av läsåret. Det har framhållits upprepade gånger. Det är innebörden av koncentrationsläsningen. Om det vore så, att herr Mosesson hade något patent på huru man skulle kunna inhämta samma kunskaper på kortare tid som på en längre, så skulle jag gärna vilja förvärva det patentet, men i koncentrationsläsningsmetoden äga vi icke ett dylikt patent.

Herr **Weijne**: Herr talman! Jag vill gentemot herr Holmdahl säga, att man icke vinner ökat timantal genom koncentrationsläsning, men jag tror, att herr Holmdahl såsom pedagog måste ge mig rätt i att den läsning, som utföres under ett större antal veckotimmar, ger ett väsentligt bättre resultat, än om man breder ut timmarna på hela läsåret. Det är åtminstone en vanlig uppfattning bland lärarna, att så är förhållandet.

Jag vill framhålla, att här opererar man på två vägar. Å ena sidan säger

*Ang.
beredande åt
ämnen!
moderemålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)*

Ang.
beredande åt
ämnenas
modersmålet
och räkning av
en starkt ställ-
ning i folksko-
lornas under-
visningsplan.
(Forts.)

man, att det är fruktansvärt att plocka bort tid från de allmänbildande ämnen, men jag har visat, att det icke är något fruktansvärt. Men så säger herr Holmdahl å andra sidan, att vad gör det, om man lägger till en eller annan timme till tiden för modersmålet, när de redan äro så många. Då vill jag fråga, hur det är i de högre klasserna? Skrivningen tar tillsammans med språkläran ofta 5 timmar. Plocka vi bort den senare, så återstå för skrivning 4 timmar. Kan man där lägga till 2 timmar, så gör det 50 procent. Jag är förvånad över att man här uppträder och säger, att det icke skulle betyda något.

Sedan säger herr Holmdahl, att jag icke kunnat visa någon bättre väg för timantalets statistiska belysande. I varje fall har debatten visat, att herr Holmdahls väg är farlig. Herr Mogård har deltagit i utskottets behandling av frågan, men han har dock snubblat och fallit i den fallucka, som lagts i användandet av »läsämnen» i stället för »undervisningstid».

Mot herr Mogård vill jag säga, att då han menade, att riksdagen icke borde lägga sig i sådana saker som denna, jag tror, att riksdagen många gånger får syssla med saker, som icke äro på långt när så betydelsefulla. Detta är en fråga, i vilken var och en, som gått i folkskolan eller som är ledamot av skolråd eller som har barn i skolan, har en rätt hög grad av sakkunskap.

Sedan talade herr Hallén om B2-skolan och menade, att man där icke kunde genomföra koncentrationsläsning. Jag vill då framhålla, att det är särskilt föreskrivet, att koncentrationsläsning bör äga rum i B2-skolan.

Jag vill slutligen påminna om att herr Hallén var med om att skriva på en motion för tre år sedan, som var lika med den, som väckts i år, och jag får beklaga, att jag icke nu får sällskap med herr Hallén, men hoppas, att sällskapet blir så stort ändå, att motionen kan föras igenom.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Holmdahl begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härafter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

§ 4.

Första lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckt motion om upphävande av 22 kap. 15 § strafflagen föredrogs härpå; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 5.

Vid nu skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande, nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i 11 kap. 38 § rättegångsbalken begärdes ordet av

*Ang.
viss ändring i
11 kap. 38 §
rättegångs-
balken.*

Herr Björkman, som yttrade: Herr talman! Det är vid utskottets utlåtande fogad en reservation av en ledamot av utskottet, som ger mig anledning att yttra några ord. Men jag vill redan från början säga, att jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Som kammaren vet, är det här fråga om en sådan ändring i rättegångsbalken, att intyg av en stämningsman och eventuellt ett eller två ojäviga vittnen skulle få gälla som fullt bevis om stämnings delgivning.

Nu har utskottet i början av sin plädering gått in för att intyg av en stämningsman skulle vara tillräckligt betryggande, men utskottet upptar därjämte — om det efter närmare utredning skulle befinnas, att det icke vore tillräckligt betryggande med en stämningsman — det alternativa förslaget om intyg av en stämningsman jämte ett ojävigt vittne.

En ledamot av utskottet har emellertid reservationsvis sagt, att han vill hålla sig endast till det första alternativet eller att intyg av en stämningsman skulle äga full beviskraft, under det att det alternativa förslaget enligt hans mening icke behöver komma under övervägande. Under lagutskottets behandling av saken var jag av samma mening som reservanten, och denna mening omfattades även av många andra av utskottets ledamöter. Men under det att reservanten ansett sig böra särskilt uttala sin principiella ståndpunkt, ha vi icke ansett detta nödvändigt, utan ha nöjt oss med att utskottet med starkt betonde av det första alternativet tillagt, att det även kan resoneras om det andra, och utskottet har ju dock framlagt sina betänkligheter mot det andra alternativet.

För att det icke skall se ut, som om reservanten vore ensam om sin mening, har jag velat yttra dessa ord, som torde få åtfölja den skrivelse, som jag hoppas blir kammarens beslut.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 6.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande, nr 13, i anledning av väckta motioner angående vissa ändringar i lagen om allmän pensionsförsäkring; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 7.

Å föredragningslistan var härefter uppfört andra lagutskottets utlåtande, nr 12, i anledning av väckt motion angående organiserande av en rättsordning, innefattande en rätt till jorden för den nödlidande lantbefolkningen.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 174, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr Lindhagen föreslagit, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den på jordbruksministrernas föredragning den 4 december 1930 beslutade kommittén för sociala jordfrågor måtte erhålla ett uppdrag utvidgat med bemyndigande att även överväga organiserandet av en rättsordning, innefattande en rätt till jorden för den nödlidande lantbefolkningen, oberoende av bolags och stora jordägares medgivande.

*Ang. en
rättsordning
innefattande
en rätt till
jorden för den
nödlidande
lantbefolk-
ningen.*

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. en
rättsoordning
innesfattande
en rätt till
jorden för den
nödlidande
lantbefolk-
ningen.
(Forts.)

Vid utlåtandet voro fogade reservationer:

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen med anledning av förevarande motion ville hos Kungl. Maj:t anhålla, att den på jordbruksministrernas föredragning den 4 december 1930 beslutade kommittén för sociala jordfrågor måtte erhålla sitt uppdrag utvidgat med bemyndigande att överväga organiserandet av *en rätt till jorden* för den nödlidande lantbefolkningen genom möjligheter även till skälig tvångsavlösning av jord från bolags och stora jordägares domäner; samt

av herrar *Linder*, *Norman*, *Hage*, *Pettersson* i Hällbacken och *Hansson* i Trollhättan.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Hage**: Herr talman! Som framgår av detta utskottsutlåtande, är vid detsamma fogad en blank reservation av herrar *Linder*, *Norman*, *Hage*, *Pettersson* i Hällbacken och *Hansson* i Trollhättan. Jag skall med anledning härav be att få säga några ord.

Jag vill då först erinra därom, att motionen, som här behandlas, går ut på, att Kungl. Maj:t skulle taga upp frågan om rätt till expropriation vid enskildas förvärv av jord för bildande av smärre jordbruk eller utvidgning av ofullständiga jordbruk. Det är en gammal fråga, som flera gånger varit på tal, och vid varje tillfälle frågan varit före, ha vi socialdemokrater deklarerat, att vår uppfattning är den, att, när det gäller åstadkommande av jordbruk av vissa slag, bör expropriation kunna medgivas i undantagsfall, om man icke på frivillighetens väg kan åstadkomma tillräcklig jordanskaffning.

Det är den ståndpunkt, som även intogs av oss förra året, då saken behandlades. Emellertid avvisades vårt yrkande vid det tillfället, då riksdagen skrev till Kungl. Maj:t om en utredning av dessa frågor. Riksdagen förklarade alltså, att vid den utredningen expropriationsfrågan icke skulle undersökas. Sedan har Kungl. Maj:t tillsatt en kommitté och givit den vissa direktiv, och i dessa direktiv står icke något om att det finnes rätt för kommittén att undersöka expropriationsvägen. Nu menar emellertid herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle begära, att Kungl. Maj:t skulle ge kommittén även detta uppdrag.

Men nu förstå vi socialdemokrater mycket väl, att när kommittén är tillsatt, när riksdagen avvisat denna sak och när direktiven givits, torde det vara mycket små möjligheter till att förmå riksdagen att be Kungl. Maj:t att ändra direktiven för kommittén. Under sådana förhållanden ha vi ansett det tämligen meningslöst att reservera oss för, att man skulle bedja riksdagen att rikta en sådan framställning till Kungl. Maj:t. Men för att i alla fall markera, att vi kvarstå vid vår gamla ståndpunkt i saken, ha vi avgivit denna blanka reservation.

Herr talman! Jag skall icke göra något yrkande utan inskränka mig till att på detta sätt deklarerar, vad denna blanka reservation avser.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Jag tycker, att det kunde vara lämpligt från herr *Hages* och hans medreservanternas sida lika väl som från herr *Lindhagens* att de lade åt sidan denna gamla skåpmat, som man därifrån serverar nästan varje riksdag. Det är icke genom dylika lagbestämmelser, som rätten till jord för närvarande tryggas. Ty när icke någon som helst jordhunger förefinnes, när jordpriserna sjunka och närma sig katastrofen, lär det

icke vara behöfligt att komma och tala om en sådan gammal förlegad rätt till expropriation.

Jag tror, att det är viktigare om det nu gäller att trygga rätten till vidblivet vid jorden, att man tänker på att skapa möjligheter för den, som nu innehar jord, att kunna reda sig på sitt innehav, så att han icke blir skild från detta. Detta är en vida mer närliggande angelägenhet än att här komma och skjuta fram det alldeles onödiga kravet på expropriation eller tvångsåtgärder för att skapa jordbruk.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Herou: Herr talman! Alldeles oviktig är måhända icke en av de synpunkter, som den föregående talaren anförde, nämligen att just i nuvarande moment föreligger ingen egentlig jordhunger. På grund av jordbrukskrisen o. s. v. ha strävandena att vinna jord icke samma styrka som tidigare. Mycket av den gamla romantiska jordhungern har förflyktat. Det är också riktigt, såsom herr Magnusson i Skövde uttryckte sig, att det numera är viktigast att trygga dem, som sitta vid sina bruksdelar. En mycket betydande del i detta program utgöra i alla fall de strävanden, som avse att komplettera bruksdelarna, och därför är frågan om expropriationslagstiftning för utökande av ofullständiga jordbruk trots allt fortfarande ett mycket stort problem.

Vår grupp väckte vid fjolårets riksdag en motion om expropriationslagstiftning för tillgodoseende av detta önskemål, och herr Lindhagen har vid årets riksdag i den motion, som nu behandlas, berört samma ämne. Fjolårets riksdag gick emellertid in för en utredning efter de grunder, som omnämnas i detta utskottsutlåtande. Det är alldeles riktigt, som herr Lindhagen framhåller, att 1930 års kommitté alls icke kan undanröja de missförhållanden, som vi påtalade, när vi krävde en expropriationslag för utökande av ofullständiga jordbruk.

Jag vill — med hänsyn därtill, att vi vilja slå vakt om denna tanke och i medvetande om att vi icke komma till någon rationell lösning av jordfrågan med mindre än att vi få denna lagstiftning — yrka bifall till den reservation, som av herr Lindhagen är fogad vid detta utskottsbetänkande.

Herr Magnusson i Skövde: Ja, herr talman, när herr Herou framförde den meningen, att det skulle vara en väg att trygga de nuvarande jordinnehavarnas möjlighet att stanna kvar vid jorden genom att exempelvis medge rätt till komplettering medelst expropriation av ofullständiga jordbruk, är jag verkligen tveksam, om den vägen under några förhållanden skulle vara vidare verksam och allra minst i det nuvarande läget. Om en person tilläventyrs har svårigheter på sitt jordbruk, därför att åkern är otillräckligt stor eller området i övrigt icke är väl arrangerat, och man sålunda teoretiskt skulle tänka sig, att en lättnad för honom skulle uppstå, om han tvångsvis finge köpa en del av grannens närbelägna åker, lär han i alla fall icke vara mycket hjälpt, om denna åker nödvändigtvis måste köpas till ett värde, som åtminstone täcker den nuvarande rätt höga belåningen på ifrågavarande jordbit. Skulle till detta sedan läggas dessa ofrånkomliga förädlingskostnader, som detta tvångsförfarande medför, är det min bestämda uppfattning, att de flesta sådana jordbrukare i längden icke skulle bli glada över den hjälp, som lämnas dem genom de tvångsåtgärder, som herr Herou här förordat.

Jag tror sålunda, att man har fullt fog för sin mening, när man uttalar den uppfattningen, att det icke är på dylika vägar, som vårt jordbruk kan hjälpas i sitt nuvarande nödläge.

*Ang. en
rättsordning
innefattande
en rätt till
jorden för den
nödlidande
lantbefolk-
ningen.*

(Forts)

Ang. en
rättsordning
innefallande
en rätt till
jorden för den
nödlidande
lantbefolk-
ningen.
(Forts.)

Herr **Herou**: Herr talman! Jag är medveten därom, att om man lägger expropriationslagstiftningen så, som man ibland fört på tal, bekajad med alla dess fel och brister, och som möjliggör, att den ersättningssumma, som skall utbetalas, blir allt för stor, skulle en sådan expropriationslagstiftning icke vara av så särskilt stort värde. När vi från vår utgångspunkt tala om expropriationslagstiftning, ha vi också framhållit, att vi därvidlag icke alls äro inriktade på de värderingar, som ske för närvarande vid expropriationsförfarande.

Jag vill blott taga fram ett litet exempel på tal om betydelsen av åtgärder i denna riktning, att här finns det en hel massa fall, där jordbrukaren skulle ha det betydligt bättre, därest han kunde komplettera sin nuvarande jord, men där ägaren till den angränsande jordegendomen — ett bolag eller en storgodsägare — har möjlighet att låta jorden ligga under död hand, och där det icke finns någon möjlighet att åstadkomma en frivillig överenskommelse på rimliga villkor, utan där det är nödvändigt för lagstiftningen att ingripa. Det är absolut säkert, att i en massa av fall en expropriationslagstiftning skulle ha den allra största betydelse.

Herr **Magnusson** i Skövde: Ja, herr talman, herr Herou säger, att det är alldeles klart från våra utgångspunkter, — d. v. s. han menar väl från kommunisternas —, att man icke alls skulle inrikta sig på de värderingar, som skulle framgå genom det nuvarande expropriationsförfarandet. Han menar då, så vitt jag förstår, att värderingen sålunda icke skulle taga hänsyn till på orten befintliga värden å jorden eller till förefintliga inteckningar i denna. Ser man så ljust och med så stora möjligheter på saken, då kan man måhända komma fram till att ifrågavarande jordinnehavare skulle vara hjälpta med föreslagna anskaffningsformer. Men om man vill få fram en på en gång härjande och förödande kris över jordbruket, då skall man gå fram på det sättet, att man icke tar hänsyn till det ofrånkomliga faktum, att en jordägare är högt skuldsatt och har sin jord högt intecknad. Det är ju möjligt att tvångsvis genomföra avlösning oberoende av detta, men det skulle fördärva hela vår jordbrukskredit och hela kreditväsendet i övrigt. Och den katastrof, man härigenom skulle framkalla, tror jag icke, att det vore så lätt för herr Herou att kunna besvärja. Man får icke taga så lätt på saken, om man verkligen vill hjälpa. Ty en sådan åtgärd skulle då icke bli någon hjälp utan endast bidra till en förhärjande kris över vårt jordbruk.

Herr **Hage**: Ja, herr talman, det tjänar kanske icke mycket till att inför den tämligen tomma kammaren diskutera denna fråga. Men jag kan icke låta herr Magnussons i Skövde anföranden stå oemotsagda. De äro visserligen inriktade delvis mot herr Herou, men jag förstår och vet så väl av gammal erfarenhet, att de rikta sig också mot oss.

Nu framställer herr Magnusson i Skövde hela denna sak så, som om man på vår kant skulle gå in för en undantagslös expropriation av odlad jord m. m. Men vi socialdemokrater ha emellertid förklarat, att vår uppfattning i denna fråga är den, att man skall endast i undantagsfall och såsom en sista åtgärd — när en frivillig lösning icke kan åstadkommas — tillgripa en sådan åtgärd som expropriation. Det skall kunna ske, mena vi, i sådana fall, där det gäller stora godsägares och bolags jord och främst när det gäller icke odlad mark, som har ett mindre värde. I sådana fall borde det finnas möjlighet att utvidga ett ofullständigt jordbruk på det sättet, att man medgäve rätt till expropriation exempelvis från närliggande bolagsjord. Om man framställer saken och vår mening på det sättet, tror jag icke, att man har anledning att från den utgångspunkten måla upp hela frågan på det vanställda sätt, som herr Magnusson i Skövde här gjort.

Sedan vill jag säga till herr Magnusson i Skövde, när han talade om att det icke finns någon jordhunger här i landet, att det är i viss mån och just nu kanske riktigt. Men förutsättningen för den nu tillsatta kommittén, som syftar till att åstadkomma möjligheter till förvärv av jordbruk, var väl ändå, att det existerade någon smula jordhunger här i detta land. Och jag vill i detta sammanhang säga, att när det gäller t. ex. flottnings- och skogsarbetarna uppe i Norrland, som i en viss utsträckning mistat sitt arbete, så har på sina håll hos dessa uppstått en tanke på att försöka utvidga sitt jordbruk på grund därav att arbetsmöjligheterna inom industrien blivit mindre. I den utsträckningen åtminstone existerar en viss jordhunger.

Herr talman! Dessa och andra synpunkter och fakta äro sådana, att man icke har någon anledning från socialdemokratiskt håll att frångå den ståndpunkt, som en gång intagits i den här omdebatterade frågan.

Herr Herou: Det är givetvis ingen överraskning, att det råder ett svalg mellan den uppfattning, herr Magnusson i Skövde företräder, och den uppfattning, som förts fram från kommunistiskt håll. Och jag är icke ledsen för att det framförts anmärkningar mot vår ståndpunkt från det hållet, utan jag finner det helt naturligt, att högern har anmärkningar mot kommunisternas ståndpunkt i jordfrågan.

Beträffande den kris, som skulle bli en följd av en expropriationslagstiftning på detta område, så är det väl ändå uppenbart, att krisen för jordbruket kommit, denna åtgärd förutan, och vi äro ju mitt inne i denna kapitalistiska produktionskris, som herrarna alls icke ha något som helst program för att lösa.

Vad beträffar de skulder, som jordbruket har på grund av inteckningar, hava vi icke blundat för dessa, utan vi ha i stället därvidlag ett klart program för att lösa den frågan. Vårt program i jordfrågan lyder: jorden åt brukarna! Jordbrukets trälar komma en gång att lägga beslag på de bruksdelar, som de behöva. Detta är det enda sättet att lösa jordfrågan. De borgerligas ståndpunkt i jordfrågan innebär enligt mitt förmenande ingen lösning i förevarande avseende. Jordbrukskrisen har bevisat hur oduglig den ordning de försvara egentligen är, liksom deras jordprogram.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Herou, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Lindhagen avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsyningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

Ang. en
rättsordning
innefattand-
en rätt till
jorden för den
nödlidande
lantbefolk-
ningen.
(Forts.)

§ 8.

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.

Härpå upptogs till behandling andra lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckta motioner angående utvidgning och skärpning av lagen om uppsikt å vissa jordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling förehåft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 134 i första kammaren av herr *Möller m. fl.* och nr 198 i andra kammaren av herr *Hansson* i Stockholm *m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta utarbeta och för riksdagen framlägga förslag till utsträckning av nu gällande uppsiktslag till att omfatta andra slag av jordbruk än dem, för vilken den nu gällde, samt i samband därmed jämväl framlägga förslag till sådana skärpningar av nämnda lag, som kunde anses påkallade.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade likväl avgivits:

av herrar *Linder, Norman, Hage, Olovson* i Västerås och *Pettersson* i Hällbacken, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville med anledning av de väckta motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt en lagstiftning för beivrande av *uppenbar* vanhävd skulle kunna komma till stånd, omfattande jordbruk av andra slag än dem som fölle under den nu existerande uppsiktslagen; samt

av herr *Lindhagen*, som hemställt, att riksdagen i anledning av motionerna ville begära skyndsamt övervägande och förslag i syfte, att gällande lag om uppsikt å vissa jordbruk måtte utvidgas och få tillämpning jämväl:

1) å mindre jordbruksarrenden under fideikommiss och andra större gods, samt

2) å fideikommissfastigheter och andra större jordbruksdomäner.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr *Pettersson* i Hällbacken: Herr talman! Även med risk att få det epitet, med vilket herr Magnusson i Skövde behagade titulera en talare i debatten i en föregående fråga, som vi tidigare behandlat här i dag, har jag ändå ansett mig böra begära ordet före denna frågas avgörande.

Som herrarna torde ha sig bekant, har vanhävdsspörsmålet behandlats vid åtskilliga tillfällen här i riksdagen. För omkring 30 år sedan var det ett rop, kan man säga, ifrån särskilt de nordliga delarna av landet, att statsmakterna måste göra någonting för att icke äventyra, att den odlade jorden skulle läggas i vanhävd. Vad man då närmast tog sikte på var just de bolagsjordbruk, där jordbruket rätt ofta lagts ner och husen rivits bort. Vi känna till att i 1904 års norrlandskommittés betänkande yrkade kommittén på en särskild lagstiftning om förbud för bolag att nedlägga sitt jordbruk. Vi känna till att det förslag, som framlades för riksdagen några år därefter, den gången föll. Och vi känna också till att vid flera tillfällen har det framförts motioner, vilka fallit i riksdagen. Sedermera resulterade dessa framställningar år 1909 i en positiv lag, som vi alltjämt ha kvar, och som innebär, att där den norrländska uppsiktslagen är gällande jordbruk icke får nedläggas av bolag eller skogsspekulanter. Vi veta, att sedermera ytterligare framstötter gjorts från politiskt håll om att någonting borde göras för att Sveriges odlade jord

icke skulle vanhävdas. Vi känna också till, att den Edénska ministären på sin tid, när jordbrukskommissionen tillsattes, i sina direktiv förklarade, att kommissionen även måtte upptaga den frågan till behandling; och bekant är, att när denna kommission i februari 1923 framlade sitt betänkande, föreslogs även där, att det skulle införas en lagstiftning med förbud att vanhäva den svenska jorden. Vi veta vidare, att detta resulterade i en motion, som framfördes från socialdemokratiskt håll, och som även utmynnade i ett skrivelseförslag, som sedermera ledde till att det tillsattes en kommitté, de s. k. jordsak-kunniga, som efter behandling av detta ärende föreslagit vissa åtgärder. Dessa åtgärder ha dock icke varit av den beskaffenhet, som motionärerna tidigare påyrkade, icke heller av det slag, som jordkommissionen på sin tid föreslog. Vi känna till, att i den proposition, som av regeringen framlades för 1927 års riksdag, hade man icke beaktat de synpunkter, som framförts dels motionsledes och dels också från annat håll ute i landet.

Det är en känd sak, att denna fråga är av den art, att den måste i viss mån bli föremål för olika meningar. Nu är det på det sättet att vissa ansett — och det har man ansett också, innan den norrländska uppsiktslagen tillkom — att en lagstiftning i denna riktning och med det syfte, som här föreslås, helt enkelt skulle vara av ondo. Det fanns olycksprofeter före 1909, som spådde, att därest riksdagen skulle gå in för en lagstiftning, som då föreslogs, skulle det synnerligen snart visa sig, att man kommit in på en väg, där man förr eller senare måste slå till reträtt och avskaffa lagen. Erfarenheten däremot visar, att sedan 1909 års norrlandslag genomfördes, denna olycksprofetia icke slagit in, utan denna lagstiftning har visat sig vara en samhällsbevarande åtgärd för att skydda de jordbruk, som redan finnas, och för att omintetgöra, att ännu mera jord spolierades. De folkrepresentanter, som i dag kunna stå upp och förklara, att norrlandslagen är av ondo, och fördenskull föreslå, att den skall upphävas, äro sannerligen lätta att räkna. Jag får erkänna, herr talman, att jag känner ingen, som vågar säga annat än att den norrländska uppsiktslagen var synnerligen behöflig, när den antogs av riksdagen, och hade den icke tillkommit, när den tillkom, hade det sannerligen nu varit mycket tråkiga förhållanden på detta område.

När man vill, att den norrländska uppsiktslagen skall utsträckas något längre, när man vill ha in förbud mot vanhävd av jord på områden, där den norrländska uppsiktslagen icke gäller, när man alltså vill utsträcka lagen till områden, där den tidigare icke gällt, hör man alltid ifrån politiskt borgerligt riksdagshåll, att en sådan lag kan man icke gå in för. Skälen, som anföras mot en sådan lagstiftning, äro synnerligen många. Dels säger man, att en sådan lagstiftning icke behövs, och dels påstås det, att en lagstiftning av sådan art skulle vara till hinder för jordbruket.

Ja, hur är det egentligen med den saken? Är det icke på det sättet, att den lagstiftning, som här föreslås, är riktad egentligen mot de jordbrukare, som vanhäva sin jord? Det lärer väl knappast finnas någon här i kammaren, som vill stå upp och försvara personer, som lägga den svenska jorden i vanhävd. Den är alls icke på något sätt riktad mot de svenska jordbrukare, som sköta sin jord — de behöva icke någon uppsiktslag — utan endast mot dem, som vanhäva sin jord. Emot dem riktar sig den föreliggande motionen och emot dem har den föreslagna lagstiftningen åsyftad verkan.

Nu säger man också bland annat, att en lagstiftning sådan som här föreslagits skulle icke ha så förfärligt stor betydelse, därför att man icke kan uppleta så många fall, där vanhävdsvförhållandena äro sådana, att man skulle kunna tillgripa en vanhävdslagstiftning. Ja, nu är det ju ett mycket känt förhållande, att på det område, där den norrländska uppsiktslagen gäller, och där jordbrukskommissionerna ha makt och myndighet att inskrida i fall av van-

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

hävd, ha dessa inskridanden blivit allt färre och färre under årens lopp, beroende därpå, att man, i känslan av att denna lagstiftning finns, sköter sitt jordbruk. Annorlunda ställer det sig emellertid på de områden, där den norrländska uppsiktslagen icke är tillämplig, och där ingen anmälan om vanhävd göres till vederbörande jordbrukskommission, därför att en sådan anmälan icke skulle kunna föranleda någon åtgärd. Av egen erfarenhet känner man här till mycket flagranta fall av vanhävd, som också genom pressen tillvunnit sig en större uppmärksamhet, men en statistik över sådana fall, som man möjligtvis skulle kunna få, blir icke sådan som man skulle önska den, den blir icke så fullständig, som den skulle kunna bli, därest det funnes ett organ, som hade möjlighet att kontrollera, hur många och hur stora jordbruk, som vanhävdas.

Beträffande den norrländska uppsiktslagen rinner mig emellertid i minnet förhållandena sådana de voro, innan denna lag tillkom, och hurusom i vissa delar av Dalarna jordbruk blevo nedlagda av bolag. I dessa trakter kan man ännu i dag spåra ruinerna av bostäderna, åkrarna ha blivit bevuxna med skog, dikena igenfallna o. s. v. Dessa jordbruk lämnade dock förut utkomst åt en familj, och ur samhällelig synpunkt hade det säkerligen varit mycket bra, om man kunnat bibehålla dessa jordbruk.

Nu kan man ju säga, att det är icke gärna möjligt, att det skall gå på samma sätt med andra jordbruk. Jag tror icke heller, herr talman, att man behöver befara egentligen, att jordbruken undan för undan komma att bli nedlagda, även om man nu säger, att förhållandena äro sådana, att de inbjuda till ett extensivt jordbruk. Gentemot dem, som med hänsyn till jordbruksdepressionen och till det extensiva jordbruket vilja påstå, att en lagstiftning mot vanhävd nu skulle vara mindre befogad, skulle jag emellertid vilja säga, att detta påstående är obefogat. Ty, herr talman, det kan icke under svåra ekonomiska förhållanden ställa sig sämre för någon jordbrukare än för den, som vanhävdar sin jord. En sådan jordbrukare kommer att få en mycket allvarlig ekonomisk erfarenhet utav, att detta verkar icke på något vis i den riktningen, att han får en bättre ekonomisk ställning. Det är den erfarenhet, som varje jordbrukare måste göra, som försöker driva ett extensivt jordbruk.

Det är också ett par andra sidor av denna sak, herr talman, som jag icke kan underlåta att beröra i detta sammanhang, och det är dels den sociala och dels den rent samhälleliga sidan. Socialt sett betyder det icke så litet, om ett stort jordbruk vanhävdas, som förhållandet var till exempel med det av motionärerna påtalade Näsbyholmsfallet, där ett stort antal jordbruksarbetare icke längre kunna få sysselsättning. Det betyder rätt mycket i en liten kommun, där ett sådant stort jordbruk är beläget. Varje jordbruk i kommunen, som går in för sådana åtgärder, kommer att inverka i direkt förhållande till jordbrukets storlek. Alltså rent socialt sett få icke statsmakterna stå likgiltiga för den åtgärd, som här är föreslagen, varigenom man skulle kunna råda bot för sådan arbetslöshet, som blir en följd av att vissa personer av en eller annan anledning vanhävda sina jordbruk.

Saken har emellertid också en ekonomisk betydelse rent statligt och kommunalt sett. Det torde vara bekant för alla, som syssla med kommunala angelägenheter, att ett jordbruk, som skötes dåligt, lämnar i regel sämre avkastning än ett jordbruk, som skötes väl, och det lämnar därför mindre skatt till stat och kommun. Följden blir sedermera, att ett jordbruk, som skötes mycket dåligt, kommer nästa gång, taxering av jordbruksfastighet ifrågakommer, att bli åsatt ett lägre taxeringsvärde, vilket också kommer att inverka budgetärt för kommunen och även för staten, ehuru det för den sistnämnda naturligtvis spelar mindre roll. För vissa kommuner kan det dock i vissa fall betyda rätt så mycket, att ett jordbruk sjunker i taxeringsvärde.

Nu ha vi under en lång följd av år varit inne på och fortsätta alltjämt med

att uppmuntra bildandet av nya jordbruk. Det har anslagits rätt avsevärda belopp från statsmakterna för att uppmuntra egnahemsverksamheten och särskilt den gren av denna verksamhet, som gäller jordbrukslån. Man har därmed kommit i en ganska egendomlig ställning. Här gå statsmakterna in för att uppmuntra bildandet av nya jordbruk och för att de skola skötas rationellt, och även hushållningssällskapen bidraga och hjälpa efter sina ekonomiska förhållanden till att också bättra och ordna om det hela, men sedan sitter riksförsamlingen och är likgiltig för det förhållandet, att man utan vidare lägger ned jordbruk och vanhävdar jorden. Det måste ju lika väl vara ett statsintresse, att så icke sker.

Nu vet jag, att när denna fråga diskussionsvis har varit före, har det sagts, att det icke kan vara riktigt, att man skall påkalla åtgärder just med avseende å den odlade jorden, då man icke samtidigt också påyrkar liknande åtgärder exempelvis beträffande industriella företag och dylikt. Man säger, att varför skola vi ha en lagstiftning bara på detta område och icke en lagstiftning, som är så effektiv, att den gäller hela näringslivet. Jag vill då säga, herr talman, att statsmakterna ha på ett annat område, nämligen beträffande skogen, gått in för en rätt så restriktiv lagstiftning. Det är icke så många år, sedan den nuvarande skogsvårdslagen framlades i proposition av den socialdemokratiska regeringen och också blev bifallen av riksdagen. Alla partier skänkte den lagstiftningen sitt stöd. Jag kommer också väl ihåg, att det särskilda utskottets ordförande, amiral Lindman, som är högerens ledare i detta land, ansåg det vara mycket viktigt, att man gick in för att förhindra, att skogen skövades, och att man gick in för att uppmuntra en rationell skötsel av skogsbruket. Jag vill också erinra om att genom denna nya lag fingo skogsvårdsstyrelserna mycket stor befogenhet, exempelvis att lägga beslag på sådana avverkningar, som skett emot lagens föreskrift, och att vidtaga mycket kraftiga åtgärder emot dem, som bryta mot lagens bestämmelser. Där gällde det ju en annan gren av jordbruksnäringen, där man ansåg en lagstiftning vara till nytta för landet och till nytta för skogsägaren. Det är säkerligen också utomordentligt värdefullt rent nationalekonomiskt sett, att man gått in för en sådan lagstiftning. För min del kan jag emellertid icke se någon skillnad mellan detta och vanhävden av jord. Man kan icke gärna anföra något visst skäl för att en sådan lagstiftning icke skulle vara befogad eller vara till nytta, när man samtidigt medger, att en lagstiftning av samma slag, när det gäller skogen, varit välbetänkt.

Jag vill sedan tillägga ännu en sak, herr talman. Från deras sida, som anse, att ingenting skall göras på detta område, sägs det ofta, att den föreslagna lagstiftningen kommer att verka på det sättet, att jordbrukaren på visst sätt kommer att känna sig stå under uppsikt. Precis samma sak yttrades för övrigt också, när denna skogsvårdslag kom på riksdagens bord. En hel del möten höllos ute i landet, och olycksprofeterna sade, att skogsägarna skulle sättas under förmynderskap av staten och dess inspektörer. Det var emellertid icke så farligt. Skogsvårdsstyrelserna ingripa mot dem, som icke sköta skogen precis på samma sätt, som jordbrukskommissionerna, enligt det nu föreliggande förslaget, skulle ingripa mot dem, som icke sköta den odlade jorden.

När man talar om dessa saker, kan det ju icke kommas ifrån, att det är synnerligen viktigt under alla förhållanden, att jordbruksjorden bibehålles. Det är mycket betydelsefullt ur samhällelig synpunkt, att den bibehålles, och det är icke mindre betydelsefullt, att man har en lagstiftning, som kan förhindra, att en del människor vanhävda en betydande samhällsegendom. Denna lagstiftning blir helt riktad just mot dem, som vanhävda sin jord, och den blir icke riktad mot de duktiga jordbrukarna. En skärpning av den nuvarande lagen hjälper också att få ett slut på det tråkiga förhållandet, att man in på sina egna

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.*

(Forts.)

knutar kan ha ett vanhävdad jordbruk och en granne, exempelvis en skogsspekulant, som struntar blankt i lagens bestämmelser, därför att han anser det ekonomiskt fördelaktigt för sig att betala böter på 100 eller 250 kronor i stället för att sköta sin jord. Det måste vara ett statsmakternas intresse att få ett slut på sådana förhållanden och försöka få en rättelse till stånd.

Jag vill ytterligare tillägga, herr talman, att som särskilt framhållits av motionärerna det förekommit en del flagranta fall, fall som särskilt ha blivit föremål för myndigheternas handläggning och rätt så kraftiga åtgärder, men att det därutöver också finnes, jag vill icke säga massor av fall, men de flesta riksdagsmän kunna helt säkert erinra sig flera sådana fall, då en lagstiftning borde vara nödvändig och borde ingripa för att få rättelse till stånd. Det gäller här en fråga, som jag anser vara synnerligen betydelsefull. Alla de jordbrukare, som jag resonerat med, när jag varit hemma och träffat folk, ha sagt, att den, som icke sköter utan vanhävdar sin jord, den skall ingen jord ha.

Jag vill hoppas, att alla jordbrukare, som finnas i riksdagen, skola ansluta sig till min uppfattning. Det är en uppfattning, som måste slå igenom, och det är en uppfattning, som står synnerligen högt. Att säga på det sättet, att man icke skall lagstifta mot sådana personer, som icke sköta sin jord, då man samtidigt erkänner, att dessa jordbrukare skada både sig själva och landet, är en ståndpunkt, som jag icke kan förstå. Jag kan icke förstå annat, herr talman, än att just det, som här blivit föreslaget och upptagits i reservation av herr Linder m. fl., fogad till utskottets betänkande, är något, som borde kunna vinna riksdagens anslutning. Reservanterna föreslå, att frågan bör bliva föremål för en allsidig utredning.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Linder m. fl.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! Frågan om en allmän vanhävds-lagstiftning för jordbruket är ingalunda ny utan har mångfaldiga gånger tidigare varit föremål för behandling i riksdagen. Den har nu ånyo förts under debatt genom motioner, väckta av det socialdemokratiska partiet i båda kamrarna. Även om det tidigare kanske har funnits visst fog för att föra denna sak på tal, så måste jag säga, att tidpunkten just nu förefaller synnerligen olämpligt vald. Det är ju så, att vi leva i en period, då överproduktion råder på jordbruksprodukter av alla slag, och det finns knappast några tecken, som tyda på att någon förändring i det avseendet kommer att äga rum inom den närmaste tiden. Att vid sådant förhållande propagera för en lagstiftning, som tvångsvis skulle ålägga jordbrukarna att vidmakthålla, eventuellt öka produktionen, förefaller mig vara ganska malplacerat.

Under diskussionen om jordbrukets nödläge har ju från samma håll, varifrån motionerna blivit väckta, framförts den uppfattningen, att jordbruket måste rationaliseras, och denna rationalisering skulle bland annat gå ut därpå, att jordbruk, som icke kunde drivas med lönsamhet, skulle avvecklas och nedläggas. Men hur skulle något sådant vara möjligt, hur skulle en rationalisering kunna bedrivas efter de linjerna, därest statsmakterna ginge in för att lagstiftningsvis förbjuda nedläggandet av jordbruk? Ja, den frågan överlämnar jag åt de ärade motionärerna och deras meningsfränder att besvara.

I motionerna har som bakgrund för det framförda kravet rullats upp en del förhållanden vid ett större gods i Skåne, det s. k. Näsbyholmsfallet. Det ser ut, som om ägaren till denna gård hade frivilligt börjat realisera de rationaliseringssynpunkter, som från visst håll ha framförts i jordbruksdiskussionen. För övrigt är det ju så med detta Näsbyholmsfall, att det knappast kan tagas till intäkt för krav på en utvidgad vanhävdslagstiftning, all den-

stund ägaren, den till vanhävden skyldige, av häradsrätten blivit förklarad omyndig. Det har sålunda varit ett rent personligt förhållande, nämligen ägarens egen oförmåga att sköta sina affärer, som varit anledningen till vanhävden i detta speciella fall. Jag skulle därför för min del vilja anse, att beviskraften i vad som anförts rörande vanhävden vid Näsbyholm i förevarande avseende är lika med noll.

Låt emellertid så vara, att vanhävden vid Näsbyholm skulle ha berott på andra orsaker, så kan jag ändå icke finna, att man skulle kunnat råda bot på missförhållandena genom att utvidga den nu gällande uppsiktslagen till att omfatta även jordbruk av den kategori, vartill Näsbyholm kan räknas. Ser man nämligen på det uttalande av jordbrukskommissionens ordförande i Malmöhus län, som finnes återgivet och refererat i motionerna, så skall man finna en uppräknig där av missförhållanden, som icke falla under den nuvarande uppsiktslagens giltighetsområde. Det omnämnes först, att skogen har plundrats på träd. Ja, det är något, som ligger under skogsvårdslagens område, såsom ju mycket riktigt omnämndes av den föregående ärade talaren. Sedan sägs det, att byggnaderna icke ägnats nödig omsorg. Ja, men det ligger ju långt ifrån vanhävdsbegreppet. Att byggnaderna icke ägnats nödig omsorg, behöver ju icke betyda, att de lämnats att förfalla. En sådan anmärkning skulle nog kunna göras mot det övervägande antalet lantmannabyggnader i vårt land. Vidare sägs det, att skörden år 1930 påbörjades sent och ej var avslutad förrän i mitten av oktober månad. Jag skulle vilja fråga: Var någonstans i den nuvarande uppsiktslagen står det föreskrivet, att skörden skall påbörjas vid en viss tidpunkt? Den nuvarande uppsiktslagen sysslar överhuvud taget icke med sådana driftstekniska frågor. Vidare sägs det, att »höet hade samma år blivit till stor del fördärvat av den anledningen att godsförvaltningen ansett sig icke få tillräckligt betalt å auktion och därefter icke i tid och med omsorg ombesörjt inbärgningen». Om detta gäller precis samma sak. Det kan aldrig komma att falla under den nuvarande uppsiktslagen, såsom denna avfattats, tillämpats och tolkats. Och vidare heter det, »att de senare åren har sockerbetsodlingen icke uppgått till mer än en tredjedel mot förut». Det tycker jag för min del är ett tacknämligt förhållande, ty därigenom hava statsmakterna undgått att betala den del av statssubventionen, som eljest skulle fallit på Näsbyholm. Det kunna skattedragarna med största tacksamhet annotera. Så fortsättes det med, att »rotfruktsodlingen förekommit i ännu mindre proportioner». Ja, godsherren har tydligen börjat rationalisera efter sina principer. Han har kanske icke lyckats. Här är dock icke fråga om annat än en omläggning av driften, som visserligen alla andra människor anse oriktig men som han, förmodar jag, anser nyttig. Jag frågar motionärerna, hur den nuvarande uppsiktslagen, som motionärerna vilja hava tillämpad på Näsbyholm, skall kunna råda bot på det förhållandet, att ägaren icke odlar rotfrukter. Slutligen kommer den stora skrällen, nämligen att på Näsbyholm finnas sex kor mot fordom 450. Jag upprepar spørgsmålet: Vad har den omständigheten med den nuvarande uppsiktslagen att skaffa?

Jag har velat draga fram dessa exempel för att visa, hur omöjligt motionärernas yrkande i själva verket är. Reserverna i utskottet hava heller icke kunnat vidbliva motionärernas yrkande utan kopplat över på en annan och formellt betydligt förnuftigare linje.

I den redogörelse, som finnes bifogad motionerna, från förenämnde ordförande i jordbrukskommissionen i Malmöhus län, står talat om mycket annat, och jag har sett i tidningarna fotografier av ruttnande halmstackar vid Näsbyholm. Det är naturligtvis beklagligt, att halmstackarna ruttna. Men det finnes hundratals, ja tusentals halmstackar i detta land, som ruttna, där-

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

för att ingen avsättning finnes för halmen. Det är heller ingen omständighet, som man kan upphjälpa med lagstiftning av detta slag.

Jag skulle för min del vilja livligt instämma i vad utskottsmajoriteten anfört i motiveringen, att detta problem icke kan begränsas till att avse enbart förhållandena inom jordbruket. Är det så, att det behöves en offentlig, samhällelig kontroll över näringslivet, bör den utsträckas till att gälla först och främst alla naturtillgångar såsom gruvor, vattenfall, torvmossar och dylikt, ja, kanske också till själva industrien.

Det vanhävande och nedläggande av driften vid större gods, som den föregående talaren så livligt beklagade ur samhällelig och social synpunkt, måste även jag beklaga. Men jag vill tillika säga, att ett dylikt nedläggande av en industri, ett bruk eller en gruva är för bygdens befolkning socialt och ekonomiskt av ofantligt större skadeverkan än om driften försummas vid lantbruket. Ur sådana synpunkter vore det mera angeläget att få till stånd en allmän uppsiktslag för industrien. Men beträffande industrien anser man, att rent privatekonomiska förhållanden skola vara avgörande. Bär det sig icke att driva en gruva, så nedlägger man den och låter den fyllas med vatten, och trakten lämnas åt sitt öde. Ingen i riksdagen har ännu kommit på idén med en lagstiftning, som förbjuder gruvägaren att nedlägga gruvan och fylla den med vatten. Herrarna få icke förväna sig, om vi jordbrukare tycka oss infamt påpassade, då en vanhävdslagstiftning påyrkas endast för jordbruket, ty vanhävd av jordbruk förekommer ofantligt litet i det här landet. Men det förekommer mycket ofta särskilt i de trakter, som den föregående talaren representerar och där även jag har mitt hemvist, att ett sågverk, ett bruk, en industri lägges ned bara därför, att det i företaget investerade kapitalet genom vissa rationaliseringsåtgärder skall bringa ägaren större avkastning.

För övrigt skulle jag något vilja beröra en synpunkt, som icke kommit fram i utskottsutlåtandet. Det är den vidlyftiga kontrollapparatur, som skulle erfordras genom en utvidgning av uppsiktslagen till alla jordbruk. Vi hava ju de så kallade jordbrukskommissionerna i länen, som skola övervaka vanhävdslagens tillämpning i fråga om de fastigheter, där den gäller. Men det är ett mycket ringa antal ärenden som handläggas av dessa kommissioner; och särskilt i de sydligare länen förekommer, att man icke har något enda fall på hela året. Skulle däremot uppsiktslagen komma att gälla alla jordbruk, är jag övertygad, att jordbrukskommissionerna skulle utvecklas rentav till lokala ämbetsverk. Anmälningar skulle hagla, och så fort någon komme på kant med en jordbrukare i orten, bleve det ett utomordentligt tillfälle att hämnas genom en anmälan för vanhävd till jordbrukskommissionen. Alltid har det blåst ned en halmtapp från taket eller är det en bräda lös i ladugårdsväggen och så kan det heta, att byggnaderna lämnas att förfalla. Jag tror att även i detta hänseende statsmakterna hava anledning att vara synnerligen betänksamma emot en utvidgning av vanhävdslagstiftningen. Det skulle säkert komma att draga betydande kostnader, därest den skulle upprätthållas med avsedd effektivitet.

Om man studerar akterna i målet, skall man finna, att ståndpunkterna i denna fråga på visst håll oupphörligt växlat. I utskottsutlåtandet finnas intagna vissa yttranden från tidigare tillfällen, då frågan varit före. Och från detta spörsmåls behandling år 1924 återfinnes på sidan 9 ett referat eller rättare sagt ett citat ur den reservation, som då avgavs till andra lagutskottets utlåtande av ungefär samma personer, som i år stå för reservanternas yrkande. Där står det bland annat: »Det kan ock allvarligt ifrågasättas, huruvida något större behov eller fog förefinnes att anordna en särskild kontroll också på de

yrkesmässiga jordbrukarne till skillnad från de flesta andra yrkesmän. Det ligger i den stora mängden bönders, de verkliga yrkesidkarnes på jordbrukets område, intresse att vårda jordbruket, så att de kunna få sin bärning.»

Ja, så hette det 1924. Men nu har ståndpunkten växlat, och man är färdig att påyrka en vanhävdslagstiftning, där man vill inränga all enskild jord. Man undantager bara försiktigtvis sådana fall, som bero på ekonomisk oförmåga. Det lär dock bli ytterligt svårt att avgöra, när ekonomisk oförmåga förefinnes av den art att den ursäktar vanhävden.

Till den andre reservanten herr Lindhagens heder vill jag säga, att han i detta fall icke har växlat ståndpunkt. Det är den mannens starka sida, att han vidblir sin uppfattning genom tiderna. Redan i Norrlandskommittén ställde han sig på den ståndpunkten, att någon uppsiktslag för det egentliga bondejordbruket icke behöfdes. Han har vidblivit denna uppfattning genom jordkommissionen och de olika repriserna i riksdagens behandling av ärendet, och han står på samma ståndpunkt ännu i denna dag. Han vill utvidga uppsiktslagen att gälla storgods och fideikommissen, men ej för övriga jordbruk. Jag medger, att för ett sådant yrkande kunna anföras vissa skäl. Men han råkar i samma dilemma som motionärerna, nämligen att den nuvarande uppsiktslagen icke utan vidare kan göras tillämplig på storgods och fideikommiss, därför att därigenom skulle läggas en alltför tung börda på arrendatorerna. Det är ju så, att enligt bolagslagen åligger byggnadsskyldigheten jordägaren men enligt den allmänna arrendelagen kan den åläggas arrendatorn. Vid sådant förhållande skulle vanhävd av byggnader, konstaterad på en arrendegård under ett fideikommiss eller ett storgods, komma att skrivas arrendatorn till last och det bleve han som med kostnader och besvär finge reparera desamma. Det förefaller, som om även herr Lindhagens linje är oframkomlig. Därest en vanhävdslagstiftning för dessa rättssubjekt är behöfelig, måste den formuleras på ett helt annat sätt än den nuvarande uppsiktslagen.

Jag vill för egen del säga, att jag icke ändrat ståndpunkt utan vidhållit min åsikt alltsedan jag kom in i riksdagen och deltagit i dessa spörsmåls behandling. Jag har nämligen hävdad den uppfattningen, att en allmän vanhävdslagstiftning icke behöves, men att det behöves en uppsiktslag såsom kontroll på efterlevnaden av de sociala arrendebestämmelserna och för främjandet av den frilösningsprocess av arrendejordbruk, som statsmakterna på många sätt sökt att påskynda. I det hänseendet tror jag, att den nuvarande uppsiktslagen mycket väl fyllt sitt syftemål.

På dessa skäl skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Paulsen: Herr talman! Anledningen till att jag tar till ordet i denna debatt är, att jag under många år haft tillfälle att se, hur egendomar av skilda anledningar kunnat brukas så illa, att det skulle hava varit gott att hava en lagstiftning, som kunnat råda bot på och lägga till rätta dessa ting. Jag tänker närmast på Näsbyholm. Den som i likhet med mig sett, vilken mönstergård denna egendom var, när den sköttes av en man med intresse för jordbruk, och hur den nu ser ut i allt sitt förfall och elände, måste vara med om en lagstiftning, där man kan råda bot för detta. Men det är visserligen icke bara med avseende på fideikommissen, som något sådant kan hända. Jag erinrar mig åtskilliga fall från min egen provins. Jag skall icke trötta kammararens ledamöter med att draga många sådana exempel, men jag vill taga ett par, som tillräckligt belysa, hur sådant kan inträffa.

I Björnstorp ligger en stor egendom, som äges av en syskonkrets. Det är gamla människor, som icke kunnat komma överens om att skifta egendomen

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

eller att bruka den gemensamt. Följden är, att den ligger för föfot. De hava inga kreatur. Taken hava blåst av, husen äro fallfärdiga i övrigt, och åkerjorden har växt igen, så att den användes endast som betesmark.

Jag erinrar mig vidare ett annat fall, där ägaren var instämd till häradsrätten för djurplågeri. Det var ungefär samma fall, som det, jag nyss nämnde. Orsaken var girighet. Mannen var förmögen men ansåg sig icke hava råd att betala folk att sköta egendomen, och själv var han för gammal och orkeslös för att göra sådant.

Jag minnes en gammal gumma, som en gång i tiden var min granne. Hon hade ärvt egendomen och var förmögen, men girigheten drev henne att låta egendomen förfalla.

Jag skulle kunna draga en hel rad sådana här exempel, men dessa må vara tillräckliga. Jag skulle vilja tro, att de äro tillräckligt talande för att peka på, att här behöver något göras. Ty varenda gång något sådant inträffar, uppröras människorna i den ort, där det sker. Man skall icke tro, att det är bara en viss klass människor, som känna sig upprörda, ty i sådana här fall äro människor i alla samhällsklasser fullt eniga. Man undrar, om man verkligen icke kan göra något åt saken.

Jag vill gärna medgiva, att det är mycket svårt att lagstifta för sådana här fall, och jag förbiser visst icke, att det är svårt att lagstifta så, att enskild rätt icke kränkes. Men svårigheterna äro till för att övervinnas. Jag kan icke förstå, varför man icke kan vara med på en utredning i sådant fall.

Nu säger herr Andersson i Rasjön på tal om fallet Näsbyholm, att mannen är satt under förmynderskap och därmed är saken förklarad. Det var i detta fall. Mannen hade en stor släkt, som tog hand om saken och hade råd att föra processen. Om det varit en fabriksarbetare, som varit fideikommissarie — jag vet det finns en sådan — hade han haft råd att för den händelse fideikommissinnehavaren vanskött egendomen föra process mot honom, så att denne kunde sättas under förmyndare? Nej! Säkerligen inte.

Så säger herr Andersson i Rasjön, att reservationen är vida förnuftigare än motionen. Varför går han då icke på reservationen? Jag tycker, att det vore mycket klokt av honom.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Magnusson** i Skövde: Herr talman! Herr Paulsen har rätt, när han säger, att reaktionen mot sådana här fall av vanhävd icke är begränsad till en viss samhällsklass. Det finnes inga, som mera uppröras av sådant, än jordbrukarna själva. Det är en synpunkt av saken. En annan är, om man genom lagstiftning kommer till rätta med de dess bättre sällsynta fall av vanhävd, som förekomma. Såvitt jag förstår, torde de fall, som herr Paulsen omnämnde, icke träffats av vanhävdslagen. Ty om det gäller orkeslösa eller fattiga människor, kan ingen lagstiftning avhjälpa vanhävden. Den avhjälpes i det fallet dock tämligen snart genom att vederbörande icke kunna hava gården kvar.

Jag begärde ordet med anledning av herr Petterssons i Hällbacken anförande, därför att han var i sitt långa anförande inne på en uppfattning, som icke bör stå oemotsagd, nämligen då han uttalade, att riksdagen och statsmakterna anslå penningar för nybildning av jordbruk samtidigt som de underlåta att göra något för beivrande av vanhävd. Jag kan icke förstå, att herr Pettersson i Hällbacken sammanställer sådana omständigheter. Ty att vi anslå penningar för nybildning av jordbruk, innebär, att vi hava tro på de människornas förmåga och vilja att sköta jordbruk. Bakom detta ingripande från statsmakternas sida bör icke stå som pådrivare en vanhävdslag. Hava vi icke det förtroendet för dem, att vi anse de kunna sköta sig utan vanhävdslag, skola

vi inställa rörelsen. Överhuvud får man icke sammankoppla dessa båda begrepp nybildning och vanhävd, ty då gör man sig skyldig till felföreställningar.

Nu är det emellertid så, att man kan hava anledning att åberopa vad jag förut sagt, att det är egendomligt att iakttaga, att man i nuvarande för jordbruket kritiska läge gräver upp gamla förslag om vanhävdslagar och alléhandla tvångslagar. Jag vill instämma med herr Pettersson i Hällbacken, då han påpekar de sociala vådorna och olägenheterna av jordens svaga avkastning. Men då skall man också komma ihåg, att ingen lagstiftning av här ifrågavarande slag, vare sig vanhävdslag eller andra, kan hjälpa upp saken, utan skall det bli möjligt för jordbruket att dels giva tillräckligt arbete åt de arbetssökande och dels vinna den skattekraft i kommunerna, varom herr Pettersson talar, då nås syftet icke på detta sätt, utan då är det enda sättet att gå in för åtgärder, som hava ekonomiskt värde för jordbrukarna, och icke sådana, som här föreslagits. Jag tror, att man kan säga, att även om undantagsfall föreligga, då det rör sig om verklig vårdslöshet och vanhävd, så beror i de flesta fall, då man har att beklaga sig över dålig brukning av jorden, detta på ekonomisk oförmåga. Och under nuvarande förhållanden, herr Pettersson i Hällbacken, är det icke så, att det är den, som nedlägger det mest intensiva arbetet och de största kostnaderna och har ett högklassigt jordbruk, som hemför den största förtjänsten. Det är här i stället ofta så, att det är den mera extensiva skötseln, som nu med naturnödvändighet framtvingas. Under sådana förhållanden är det icke mycket fog för att gå in för den föreslagna lagstiftningen. Ty den skulle, hur önskvärd den än är ur vissa synpunkter, studsas tillbaka på det förhållandet, att där vanhävd kunnat konstateras, har icke innehavaren av jorden själv möjligheter att avhjälpa densamma.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall be att få säga några ord till herr Andersson i Rasjön.

Vi fingo av herr Andersson höra, att vi socialdemokrater äro motståndare till en lagstiftning, som skulle vara någon slags vanhävdslagstiftning i fråga om andra naturtillgångar än jorden. Men det ha vi ingenting emot, i den mån det är möjligt att åstadkomma en sådan lagstiftning. Särskilt när det gäller att upprätthålla en stordrift, som berör vidsträckt bygder, skulle vi icke ha något emot, om det vore möjligt åstadkomma lagstiftningsåtgärder i detta avseende. Från den utgångspunkten kan herr Andersson alltså icke hämta något bevis för att vi skulle draga oss för att taga konsekvenserna av vår uppfattning.

Sedan skulle jag vilja nämna, att när denna fråga behandlades i utskottet, var där en man, tillhörande ett annat parti, som fällde ett ganska anmärkningsvärt yttrande. Han sade, att när det förekommer vanhävd på en egendom, innebär detta, att man spolierar vad flera generationer byggt upp under ett mångårigt arbete. Detta är ju riktigt. Och när det förhåller sig så, skall man icke förvåna sig så mycket över, att det uppstår en stark folkopinion icke minst från jordbrukarehåll, då man konstaterar, att en egendom vanhävdas. Det är då ej så märkvärdigt, om man i riksdagen bär fram spörsmålet, hurvida det icke skulle finnas någon möjlighet att göra något mot detta spolierande av vad föregående generationer åstadkommit och byggt upp.

Nu vill jag i detta avseende säga, att det är givet, att om ett sådant spolierande sker på en liten egendom eller till och med på en mellanstor sådan, är det nationalekonomiskt sett icke av så stor betydelse. Men vad som däremot har mycket stor betydelse, är givetvis, om ett sådant spolierande och en sådan vanhävd kan konstateras i fråga om en stor egendom, som har betydelse för

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om uppsikt
å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)

en hel bygds försörjningsmöjligheter. Följden av ett nedläggande av driften blir då, att försörjningsmöjligheterna och skatteinkomsterna samt överhuvud taget all ekonomi inom hela den bygden tar intryck av vanhävandet av den stora egendomen. Där måste man säga sig, att det är att lädera det allmännas intresse på ett sådant sätt, att det finns anledning ifrågasätta, om man icke åtminstone i sådana fall skulle gå in för rätten för det allmänna att ingripa för att förhindra något sådant. Detta är reservanternas ståndpunkt i den här frågan.

Nu har emellertid herr Andersson ej så mycket uppehållit sig vid reservationen utan mera riktat sig mot motionen. Men det finns kanske ej så stor anledning att uppehålla sig vid motionen, då ingen hittills yrkat bifall till den, utan kanske mera anledning att uppehålla sig vid reservationen.

Vidare skulle jag med avseende å reservationen vilja framhålla, att den är skriven så, att man påyrkar, att, om en utredning skall ske, det i alla fall kunde vara rimligt, att även detta spörsmål om ett ingripande mot *små* egendomar då bleve utrett. Jag erkänner dock öppet och ärligt, att det viktigaste i detta fall är att åstadkomma en lagstiftning angående de *stora* egendomarna.

Jag vill förresten i detta sammanhang framhålla — vad också herr Andersson i Rasjön betonade — att reservationen går i något annan riktning än motionen även på andra punkter. Reservationen talar t. ex. icke om någon *uppsiktslagstiftning*. Från den utgångspunkten vill jag framhålla, att detta tal om att därest man går in för reservationen, så binder man sig för en stor uppsiktsapparat, det talet är icke motiverat med hänsyn till innehållet och läggningen av hela reservationen. Vi reservanter ha nämligen tänkt oss, att reservationens innebörd skulle vara att åstadkomma icke precis en uppsiktslag utan fastmera en lag mot uppenbar vanhävd å stora egendomar, d. v. s. mot en vanhävd på dylika egendomar, vilken tagit sådan form, att den kan betraktas som *uppenbar*. Då behöves icke lagstiftningen ställas så, att det skall finnas uppsiktsorgan, som springa omkring och titta efter, om det finns litet vanhävd här och där, utan det är ju tämligen säkert, att om det gäller uppenbar vanhävd å en stor egendom, då vänder sig opinionen i trakten mot denna vanhävd och framför frågan till statsmakternas beaktande. Så ha vi tänkt oss, att saken skulle läggas, om man skulle åstadkomma någon slags lagstiftning. Jag tror också, att särskilt de fall, från vilka man utgått vid väckandet av motionen, tala för en utredning i *den* riktningen, alltså en utredning, som skulle leda till en lagstiftning i första hand mot stora egendomar, som ha betydelse för en hel bygds försörjningsmöjligheter, särskilt där vanhävden är av uppseendeväckande och uppenbart slag. Det är med hänvisning till detta och med utgångspunkt från den motivering, som anförts i reservationen, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Herr Andersson i Prästbol: Herr talman! Jag har lovat att icke bli mångordig i denna fråga och ber därför att få inskränka mig till att något beröra de erfarenheter, vi inom jordbrukskommissionen i Värmlands län gjort på detta område.

Om jag då först håller mig till frågan om en utvidgning av lagens tillämpningsområden, så är det en sak, som vi särskilt funnit, att man borde gå in för. Det har inträffat, att det funnits jordbruksegendomar av ganska likartad beskaffenhet och med samma brukningsförhållanden men där den ena haft en areal, som understigit maximiarealen för denna lags tillämpning, medan den andra haft en areal, något överstigande densamma. Det har då varit ganska obehagligt för jordbrukskommissionen att ingripa i det ena fallet, där den mindre egendomen kanske icke varit till den ytterliga grad vanhävdad som den

större, där man icke haft möjlighet att ingripa. Folket ute i bygderna, som känna till dessa förhållanden, ha svårt att begripa, hur jordbrukskommissionen kunnat handla på sådant sätt. Det har ofta inom jordbrukskommissionen förts långa diskussioner om detta förhållande, och vi ha samtliga varit överens om att det vore önskvärt med en utökning av lagens tillämplighet. Detsamma är förhållandet, när det gäller minimiarealen. Man träffar på rätt många fall, där gårdar, som äro något under 4 hektar, äro i högsta grad vanhävdade, och då har ingen möjlighet funnits att ingripa. På detta område har det varit mycket uppmärksammas förhållanden inom Värmlands län. Det har inträffat, att kommunalfullmäktige i en kommun beslutat anmäla ett avsevärt antal fall av vanhävd inom sin egen kommun. Då förstår man, att det icke varit tvivelaktiga fall utan fullt klara vanhävdsfall, men vid undersökning har det visat sig, att lagen icke kunnat tillämpas i något av de anmälda fallen. Jag tror, att om man skulle kunna införa bestämmelser om något minskad minimiareal, skulle det vara till bättnad åtminstone för jordbrukskommissionens verksamhet mot vanhävd inom länet.

Det har här talats om, att det skulle vara svårt att bestämma var gränsen för vanhävd skall ligga. Jag skulle emellertid kunna draga fall, som äro så typiska, att det icke råder någon tvekan om att verklig vanhävd föreläggat. Jag kan icke underlåta att meddela kammaren, att för ungefär ett år sedan kom en anmälan till jordbrukskommissionen i Värmland, där man påpekade, att vid en gård boningshusen och ekonomihusen voro så dåliga, att de måste anses vara obeboeliga. Det talades i denna skrivelse om, att både ormar och andra kräldjur fritt kunde praktisera sig in i boningshusen, både under natten och även under dagen, när det så lämpade sig. Under vår resa senaste sommaren hade vi vår väg förbi detta ställe, och det intresserade oss då att göra en närmare undersökning. Vi kunde vid detta tillfälle icke konstatera, att det fanns ormar eller andra kräldjur inne i bostadshusen. Men vad vi kunde konstatera var, att omöjligt för dem att praktisera sig in i boningshusen var det icke. Boningshuset bestod av ett rum och kök. Golvet var ett enkelt brädgolv, som låg på bara marken. Ingen trossbotten fanns, det var så bristfälligt att hål funnos på många ställen. Vad sedan ekonomihuset beträffar, fanns det intet golv i ladugården, och naturligtvis hade under årens lopp jorden, som tjänstgjorde som golv, bortspolats. Under väggarna låg det öppet runt omkring, och mitt i ladugården var det en fördjupning, som var fylld med vatten. Ladugården var absolut oanvändbar för sitt avsedda ändamål. Nu visade det sig emellertid, att detta ställe knappast hade så stor areal, att man kunde vidtaga några åtgärder. Där bodde en änka med två barn. Det tycktes vara hyggligt folk. Änkan och hennes man, då han levde, hade tidigare ägt detta ställe, och det hade nog varit ett välbärgat bondehemman, ty det fanns mellan 2 å 300 hektar skogsmark till stället. Det kanske var detta, som blivit olyckan för folket, då det därigenom blivit begärligt för skogsspekulanter. Jag vill understryka, att det därför vore mycket bra, om man kunde komma dithän, att det efter en ingående undersökning kunde visa sig möjligt att även minska minimiarealen för vanhävdslagens tillämpning.

Vad sedan beträffar frågan om en skärpning av straffbestämmelserna, har ingen av de föregående talarna varit inne på detta område. Nu påpekar utskottsmajoriteten, att det finnes bestämmelser om så pass kraftiga bötesbelopp, att det väl skulle vara möjligt för jordbrukskommissionerna att kunna få fram bättre förhållanden, där vanhävd föreligger. Jag vill dock i fråga om de här på sid. 18 i utskottsutlåtandet lämnade upplysningarna påpeka, att det är en väsentlig skillnad mellan maximibötesbeloppen och de belopp, som utdömts av häradsrätterna i de fall, där åtal anställts. Vi hade den känslan i det speciella fall, som här relaterats, att vad ägaren där syftade till var, att fastigheterna

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

skulle bli så förfallna, att det skulle bli omöjligt att återupptaga driften på desamma och att därigenom skogsbruk skulle kunna tillämpas på hela fastigheterna. Jag tror, att det härvidlag vore bra, om man ginge in för en revision, som gäve möjlighet, att, där icke en fri överenskommelse om förbättring åstadkommes, i likhet med vad som gäller för bulvanhemman, fastigheterna försålles genom exekutiv auktion, dock under förbehåll att skogsarealen icke finge frånges utan att fastigheterna skulle försälgas sådana, som de varit vid senaste förvärvet av desamma. Jag tror, att detta skulle kunna åstadkomma mera effekt, än om det utdömdes höga böter för förseelserna.

Jag vill nämna för kammarens ledamöter, att då vi under sommaren 1930 voro ute på resa för att bli bekanta med förhållandena, funno vi, att i en kommun icke mindre än ett tiotal gårdar, som synbart förut varit präktiga och gedigna bondgårdar, nu lågo under fullständig vanhävd och att på icke mindre än tre ställen ytterväggarna till ladugårdarna voro uppstöttade med stora stöckar för att icke helt falla omkull. Vidare voro boningshusen i många fall absolut obeboeliga. Det är helt naturligt, att den, som älskar bondens liv, blir förstämd och undrar, om det icke skulle vara möjligt för statsmakterna att förhindra ett dylikt förhållande, och detta så mycket mera, som man ger ut stora summor för bildande av nya jordbrukarhem.

Jag vill också till sist i sanningens intresse säga, att vi i Värmland icke ha de svåraste fallen bland de stora industribolagen utan just bland skogsjobbare, som icke ha annat intresse än att ur skogen utvinna det mesta möjliga och komma från underhåll av byggnader.

Som läget nu är, tillåter jag mig, trots att jag icke är fullt belåten med desamma hemställa om bifall till den av herr Linder m. fl. avgivna reservationen.

Herr Gardell i Gans: Herr talman! Jag har ganska svårt att förstå, varför det socialdemokratiska partiet frambär denna vanhävdslag, när det icke vill ha användning för de produkter, den svenska jorden producerar. Vi hade nyligen en debatt om en utredning angående användande av smör vid offentliga inrättningar. Vem motsatte sig detta, om icke socialdemokraterna? I sockerdebatten visades tydliga siffror på att det socker, som tillverkas i utlandet, där arbetarna hava 84 öre om dagen, smakar bättre än det svenska sockret. Men här kan ingen arbeta på sockerbetsfälten för 84 öre om dagen. Från socialdemokratiskt håll klandras skarpt minimiprisen på spannmål och likaså inmalningstvängat. Tidningarna förtälja, att producenten förlorar 25 kronor på varje svin, han säljer. Mjölken sänkes också under produktionskostnaderna. Det skulle vara intressant att veta, hur den svenska jorden skulle skötas, så att det betalade sig och att jordbruksarbetarna finge en skälig avlöning.

Herr Örne yttrade i remissdebatten: »Vad det i de flesta veteländer behöves hjälp till från det allmännas sida är, synes det mig, att avveckla jordbruket på de sämre och mindre givande jordarna. Man borde således försöka minska produktionen, samtidigt som man under övergångsskedet räckte en hjälpande hand åt dem, som genom en sådan operation komme att bli utan arbete.» — Han vill naturligtvis, att jordbruket skall nedläggas. — Vidare yttrade han samma dag: »Vi kunna i vårt land — för att ta ett exempel — icke ha någon som helst olägenhet av att taga emot arbetsdugligt, initiativkraftigt och företagsamt folk från andra länder, och detsamma är förhållandet med alla andra länder i världen.» — När vi ha arbetslöshet, rekommenderar han att importera flera arbetare.

Herr Fabian Månsson skrev i sin motion om avskaffande av fattigdomen: »Det viktigaste problemet för dagen berör frågan om att ställa det så, att ungdomen dels får lära sig arbeta i tid, dels bringas att spara.» — Det finns ändock ingenstans på den svenska jorden, där folk lär sig att arbeta så tidigt

som på ett sockerbetsfält. Det är ett arbete, som icke överanstränger ungdomen och i vilket till och med skolbarnen kunna deltaga. Men det vill man icke stödja, utan det skall avvecklas. Den synpunkten kommer ändå från Skåne.

Hur den svenska jorden skall skötas, för detta behövs det icke stiftas någon lag vid denna riksdag. Där är det endast ekonomiska lagar, som gälla. När jordbruket bär sig, då lönar det sig att sköta jorden väl, men när det icke bär sig, då gör det ungefär detsamma, om den blir vanhävdad eller om den skötes bra. Förlusten blir då ungefär lika stor. När man nu i motionen kommer med förslag att stifta en vanhävdslag, så är det alltså ungefär detsamma som att på omvägar införa en tvångsarbetslagstiftning. Vi ha emellertid nyss godkänt en konvention mot arbetstvång. Men här är det tydligt, att man vill införa en dylik lagstiftning. Men vill man verkligen tvinga jordbrukarna att sitta vid jorden och sköta den, när jordbruket icke bär sig, då begär man väl mycket.

Motionärerna hava icke kunnat åberopa mer än tre fall. Det var en fideikommissarie i Skåne, som blivit förklarad för omyndig. Hade han inte varit fideikommissarie, så hade jorden kastat av honom för länge sedan, ty det är en naturlag, som säger, att om ägaren av en jord icke sköter den, kastar jorden honom ifrån sig. Vidare har det påträffats en skogsjobbare i Värmlands län, vilken äger 80 å 90 stora fastigheter. Han har dock blivit dömd att böta. Med hjälp av en domänintendent i Skåne har man också hittat en gödselhög uppe i Tornedalen, som var lika hög som husen. Att för dessa tre fall stifta en lag, är väl ändå bra mycket. Jag tror, att motionärerna mera tänkt på att skaffa jordbrukskommissionerna arbete än att bereda inkomst åt den svenske jordbrukaren.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr Pettersson i Hällbacken: Herr talman! Jag skall först gå in på herr Gardells resonemang. Han kritiserade den riktning, som han ansåg herr Örne företrädde i svensk jordbrukspolitik. Herr Örne har icke tillfälle att svara herr Gardell i den saken, men jag skulle tro, herr Gardell, att hade många av de svenska jordbrukarna tidigare följt herr Örne's råd till de svenska bönderna att organisera sig och tillvarataga sina intressen och alla möjligheter, som finnas för att få mera betalt för de produkter, de framställa, och att få ut produkterna på världsmarknaden, så hade det varit bättre ställt för det svenska jordbruket.

Sedan skulle jag vilja säga en sak till herr Gardell på tal om Näsbyholmsfallet, om vilket han sade, att det i många fall kunde vara lika fördelaktigt att lägga ned jordbruket som att sköta det intensivt — jag fattade det så —, och sedan fortsatte han och sade, att den bonde, som icke sköter sitt jordbruk, blir avkastad själv från jordbruket. I det senare omdömet vill jag ge herr Gardell rätt, det är min uppfattning också. Men skola vi då göra på det sättet, att vi icke gå med på en lagstiftning, som hjälper bönderna och som på sätt och vis omöjliggör för bönderna att vanhävda jorden? Vi skola icke gå in på detta resonemang och säga, att den och den jordbruksgrenen bär sig bättre än en annan. Det hava motionärerna icke resonerat om, det hava vi i utskottet icke gått ut från, utan vi hava gått ut från det klara faktum, som föreligger och som herrarna skola beakta, att vi anse man bör vidtaga lagstiftningsåtgärder mot personer, som vanhävda det svenska jordbruket, så att de icke få göra det. Det bör vara både herr Gardells och min och alla jordbrukares uppfattning i landet, att så skall det vara.

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.

(Forts.)

Medan jag har ordet, herr talman, skall jag säga några ord i anledning av det anförande, som min granne till höger höll i frågan. Herr Andersson i Rajsjö var inne på ett större problem än det vi nu här i dag diskutera. Herr Andersson, och många andra borgerliga politiker också, tyckes med förkärlek vilja lägga upp saken på det sättet, att detta skulle omspinna hela näringslivet. Varför, säger man, skola vi just inskränka oss till att fordra, att jordbruket skall skötas någorlunda och icke förläggas i vanhävd, varför skola vi icke gå in på det industriella området, varför icke säga på det sättet, att de sågverk, som finnas här, skola uppehållas alltjämt, och att den gruva, som brytes, skall brytas alltjämt, den får icke fyllas med vatten, även om den är utbruten, så att den icke bär sig? Jag säger, att jag vill icke gå så långt, att den gruva, som icke bär sig att bryta, skall man bryta under alla förhållanden, men det är ett annat förhållande med jordbruk, som vanhävdas. Vi kunna icke säga, att jordbruket, om det hålles uppe, ger mindre avkastning, än om det vanhävdas, utan man får säga, att det ger bättre avkastning, om jordbruket skötes än om det vanhävdas.

De borgerliga politiker, som antyda att de skulle vilja vara med om att hela näringslivet ställdes under kontroll har jag svårt att taga på allvar. Men vilja herrarna framlägga ett sådant förslag, så kunna vi diskutera problemet, men jag misstänker, att det mera är satsen om de obotfärdigas förhinder, som här kommit i tillämpning, för att komma ifrån det problem, som nu föreligger.

Herr Magnusson i Skövde var inne på detta och sade, att det icke var riktigt att säga, som man sagt i debatten, att när man lämnar statsanslag till bildande av nya jordbruk, skall man hava rätt att fordra, att de som finnas icke få vanhävdas. Jag kan icke förstå, huru han kan göra gällande en sådan sak. Herr Magnusson i Skövde sade, enligt vad jag antecknat här, att nya jordbruk vill man upprätta med statsmakternas hjälp, därför att man tror, att personer kunna få sin utkomst därpå, men ponera då, att det nya jordbruket i sin tur säljes till en, som vanhävdat det, herr Magnusson. Här har staten skapat ett nytt jordbruk med ekonomisk uppoffring, sedan visar det sig, när det gått i ett par händer, att ägaren vanhävdat jordbruket. Då skulle man icke hava rätt att påkalla åtgärder. Det är synpunkter, som jag icke trott skulle kunna komma från det hållet.

Jag kan, herr talman, av den debatt, som förts i frågan, icke finna annat än att, om man vill se saken, som den i själva verket är, så är det icke på det sättet, som man sökt göra gällande i debatten, att det är meningen att ställa jordbruket under uppsikt, utan meningen är att få en lagstiftning, som *omöjliggör* för vissa personer att vanhävda den svenska jorden, när den kan ge utkomst åt andra jordbrukare, som vilja hävda och upprätthålla jordbruket. Det lär väl knappast finnas någon av kammarens jordbrukare, som skulle finna det förenligt med sina ekonomiska intressen att vanhävda jordbruket. Varför kunna vi då icke gå in för allesammans att lagstifta just emot sådana personer, om vilka jag skulle vilja säga, att de icke äro önskvärda svenska medborgare, att lagstifta mot dem, så att de icke få vanhävda något, som är så viktigt som den svenska jorden.

Jag vidhåller, herr talman, alltjämt mitt yrkande.

Herr Paulsen: Herr talman! Bara ett enda ord till herr Magnusson i Skövde.

Herr Magnusson gav mig rätt i min syn på denna sak, men så tillade han, att man kan icke komma till rätta i dessa ting med lagstiftning. Men, herr Magnusson i Skövde, det är detta, en utredning skulle visa. Det går naturligtvis an att säga, att sådant kan man icke lagstifta om, det tjänar ingenting till

att lagstifta, ty man kommer ändock icke till rätta med det. Men det är just detta, som skall prövas; och jag kan icke förstå, när herr Magnusson har samma mening som jag, varför han icke då kan vara med om en utredning.

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)*

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! När jag tar till orda i denna debatt, är det dels såsom ansvarig för den föreliggande motionen och dels såsom avlyssnare till den hittills förda debatten. Det förefaller mig, som om det vore nödvändigt att mycket ordentligt understryka vissa saker, som här redan förut hava blivit sagda, och det var särskilt det anförande, som hölls från gotlandsbänken, som kom mig att överhuvud taget blanda mig i debatten.

När man hör ett sådant anförande, och för resten även när man hör herr Andersson i Rasjön och delvis herr Magnusson i Skövde, skulle man kunna tro, att socialdemokraterna här försöka göra någon attack mot jordbruket, under det att i själva verket denna motion naturligtvis har tillkommit i jordbrukets intresse. Och när den ärade talaren på gotlandsbänken frågar, varför socialdemokraterna väcka en motion av detta slag, så föranleder det mig närmast att rikta en fråga tillbaka; huru kunna de som utge sig för de speciella vårdarna av modernäringen, hur kunna de underlåta att inför sådana fakta, som man har för ögonen, taga upp denna sak och försöka föra den till ett resultat?

Vad är det som har förekommit? Ingen kan påstå, att någon har riktat mot de svenska jordbrukarna i allmänhet den beskyllningen, att de icke skulle på bästa sätt vårda sin uppgift och i sin verksamhet taga ut det mesta möjliga både i eget intresse och i det allmännas intresse. Men det har påpekats, och det gjordes nu senast av min partivän på dalabänken, att det förekommit, att enskilda icke vårdat den uppgift de haft sig anförtrödd, att det förekommit, att enskilda i stället starkt missbrukat sin ställning och låtit försummelse komma sig till last genom att lägga viktiga delar av jorden under vanhävd. Det är mot dessa och uteslutande mot dessa, som vi reagera, och det förefaller mig sannerligen, att om några skulle hava intresse av att det reageras på denna punkt, skulle det vara jordbrukarna själva och de som mena, att jordbruket är vår modernäring och det som vi överhuvud taget hava att bygga vårt välförstånd på.

Vad är det då vi föreslagit för förskräckliga ting? I motionen yrkas, att »riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till utsträckning av nu gällande uppsiktslag till att omfatta andra slag av jordbruk än dem, för vilken den nu gäller, samt att i samband därmed jämväl förslag framläggas till sådana skärpningar av nämnda lag, som må anses påkallade».

Här begäres alltså ingenting annat än en undersökning om, huru man skall kunna på lämpligt sätt komma åt de faktiska missförhållanden som existera.

I reservationen hemställs, att »riksdagen måtte med anledning av de väckta motionerna i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huruvida, i vilken mån och på vilket sätt en lagstiftning för beivrande av uppenbar vanhävd må komma till stånd, omfattande jordbruk av andra slag än dem som falla under den nu existerande uppsiktslagen».

Hur kan någon av dessa yrkanden i motionen och reservationen draga den slutsatsen, att här är det fråga om att ställa jordbrukarna i allmänhet under något förmynderskap. Det är så uttryckligt sagt ifrån, att vad man här siktar till, det är efter en möjlighet att komma till rätta med de dess bättre fåtaliga, som missbruka sin ställning, som förfara på sådant sätt, att det måste röna det djupaste ogillande från de jordbrukares sida, som själva med omsorg handhava sin uppgift.

Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.
(Forts.)

Man blir ännu mera förvånad, när man hör de invändningar, som resas emot vårt yrkande, om man erinrar sig, huru dessa saker tidigare hava blivit behandlade. Det omnämnes på sid. 2 i utskottets utlåtande, att frågan om vanhävdslagstiftning har förelegat vid åtskilliga tillfällen, och det erinras om det betänkande som norrlandskommittén avgav 1904 och som då också riktade sig mot vanhävd av jordbruk i Norrland och Dalarna. Jag läser där, icke med förvåning över vad som då hände, men med förvåning över det motstånd, som vi nu rönt, att tre reservanter, bland dem herr Lindman, reserverade sig mot de begränsningar, som man då ifrågasatte, och yrkade, att lagen mot vanhävd av jord skulle gälla även enskilda jordägare. Det förklarades, att när det var fråga om uppenbar vanhävd, var det lika uppenbart, att åtgärderna måste drabba vem det vara månde.

År 1907 framlades för riksdagen en proposition av den dåvarande Lindmanska regeringen om vanhävdslag gällande för all i enskild ägo varande jord. Man hade alltså på den tiden en höger, som var så öm om den svenska jordens skötsel, att den icke fann det vara tillräckligt att förhindra bara bolag eller institutioner att för profitens skull lägga jorden i vanhävd och bara taga skogen, utan man gick så långt, som också är rimligt, att man sade, att överallt, där det förekommer, att svensk jord vanhävdas, där finns det anledning att ur samhällelig synpunkt ingripa. Den uppfattningen har tydligen levat kvar ganska länge, och det omförmäles här på sid. 7, att i yttranden över jordkommissionens år 1923 avgivna betänkande uttalade sig länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands, Kalmar, Blekinge, Örebro, Gävleborgs, Väster- norrlands, Norrbottens och Älvsborgs län samt hushållningssällskapens förvaltningsutskott i Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Västmanlands och Jämtlands län för behovet av en vanhävdslagstiftning, avseende all enskild jord. Där hava vi alltså ett vittnesbörd om icke bara att, låt oss säga, byråkratien i våra län anser att det är en samhällelig uppgift att skydda jorden mot vanhävd, utan i detta tillstyrkande från länsstyrelser och hushållningssällskap måste ju också ligga ett konstaterande av att det råder sådana förhållanden på sina håll, att det är motiverat att göra en sådan lagstiftning.

Jag vill fästa uppmärksamheten på dessa ting just gent emot dem, som försökt framställa vad som här förekommit som en attack från socialdemokratiskt håll mot de svenska jordbrukarna. Vi göra ingenting annat i detta fall än hävda meningar, som mycket starkt levde t. o. m. inom den svenska högern för 20, 25 år sedan och långt senare och som jag antar allt fortfarande lever hos de myndigheter, som äro satta att företräda statliga och samhälleliga intressen. Det är ingen revolutionär attack, som här göres, det är en handling av den mest samhällsbevarande art, det är ett försök att förhindra, att god jord vanhävdas, det är ett försök att förhindra att människor gå omkring med den uppfattningen, att vårt samhälle tillåter enskilda att förfara med sådant, som vi alla äro beroende av, efter behag. Det förefaller mig sannerligen, som om, i stället för att klandra socialdemokraterna, man borde vara angelägen att själv på detta område se till, att de samhälleliga intressena tillvaratas.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen.

Herr Herou: Herr talman! Det finns en riktning inom utskottet, som icke har fått komma till orda i denna debatt, därför att den riktningen inom utskottet icke har haft några partivänner från denna kammar. Jag syftar på den åsikt i frågan, som inom utskottet hävdats av herr Lindhagen. Han säger i sin reservation, att det synes honom »med synnerligt fog kunna ifrågasättas, huruvida den stora mängden jordbrukare, såsom de verkliga yrkesidkarna på jordbrukets område, böra underkastas en vanhävdslagstiftning. Det ligger i deras intresse att vårda jordbruket efter ortens sed, så att de kunna få sin

bärgning. Bristande insikt eller förmåga bära avhjälpas genom upplysning och ekonomiskt stöd. Det finnes icke något avsevärt behov eller fog att anordna en särskild kontroll på de yrkesmässiga jordbrukarna i landet till skillnad från de flesta andra yrkesmän.» Och därefter säger herr Lindhagen: »Det skulle verkligen kunna kallas en klasslag.»

Herr Hansson i Stockholm frågade här, huru man kan komma och säga, att man här vill rikta en attack mot det svenska jordbruket. Herr Lindhagen kallar det förslag, som socialdemokraterna här i allmänhet kommit med, för en klasslag emot jordbruket. Men det där kunna ju herrarna diskutera om själva vid något tillfälle. Jag vill emellertid säga, att jag delar herr Lindhagens uppfattning därutinnan, att när det gäller de verkliga, de självständiga jordbrukarna, så är det onödigt att komma med en lagstiftning, som har så pass liten uppgift att fylla, då ju flertalet av dem, som deltagit i denna debatt, måst säga ut, att ibland dessa kategorier av jordbrukare är vanhävd av jord så sällsynt, att det är onödigt med en sådan apparat. Därför vill jag till den fråga, herr Hansson här gjorde, göra den motfrågan: varför vill man icke nöja sig med att inta den ståndpunkt, som herr Lindhagen intar i denna fråga? Det är alldeles riktigt, att jordbrukarna överallt i landet äro mycket ivriga motståndare till att vanhävd av jord skall förekomma. Men de, som ogilla vanhävd, behöva för den skull icke gå in för en sådan anordning, att man skall ge myndigheterna möjlighet att utdöma 200—5,000 kronors böter för att rätta till de få fall av vanhävd, som bland denna grupp av jordbrukare kunna förekomma. Det är då verkligen bättre att göra som herr Lindhagen säger, d. v. s. hjälpa dem genom upplysning och hjälpa dem ekonomiskt.

Jag ber därför, herr talman, att i denna fråga få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande av herr Lindhagen.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Herr Paulsen nämnde, att vi hade ungefär samma uppfattning i fråga om vårt omdöme om vanhävd som från olika håll även här kommit till uttryck. Och så tillägger herr Paulsen: »Då man har samma uppfattning, varför kan man icke då gå med på en utredning?» Nej, herr Paulsen, om man har den uppfattningen, att visserligen vanhävd är beklaglig, men att under föreliggande förhållanden en vanhävdslag skulle bli så gott som ineffektiv, då föreligger ju intet skäl att besvara med en utredning. Den synpunkten borde man ju åtminstone i någon mån kunna förstå, även om man icke i alla delar erkänner dess riktighet.

Sedan uttalade herr Hansson i Stockholm i sitt anförande för några minuter sedan, att meningen med socialdemokraternas framstöt i detta fall ingalunda var att gå *emot* jordbruket utan att *hjälpa* jordbruket. Ja, jag vet icke, om vi i detta sammanhang sagt, att socialdemokraterna åsyfta att gå *emot* jordbruket, men vi hava underkänt den hjälp, som härigenom skulle lämnas åt det nödlidande jordbruket. Vad är det då socialdemokraterna i dag erbjuda det nödlidande jordbruket? Jo, det har erjudits expropriationsförfarande, det har erjudits skärpning av uppsiktslagen, och det har erjudits en vanhävdslag. Jag vill fråga: vilka jordbrukare leva på eller få sina förhållanden väsentligen förbättrade av sådana förslag?

Herr Carleson: Herr talman! För ögonblicket erinrar jag mig icke, i huru många hundra tusen brukningsdelar den svenska jorden är uppdelad. Men i varje fall är det så pass många, att då man åberopar exempel på vanhävd till stöd för en lagstiftning av ifrågavarande slag, så är det nog icke tillräckligt att komma med de fall, som här äro nämnda.

Till en början skulle jag vilja framhålla, att vanhävd å jord näppeligen i verkligheten kan förekomma i sådan utsträckning, att det ur nationalekono-

*Ang.
utvidgning och
skärpning av
lagen om upp-
sikt å vissa
jordbruk.*

(Forts.)

misk synpunkt behövs ett sådant ingripande, som här ifrågasatts. Om man vill utsträcka statens förmynderskap till att gå in i detaljer i näringslivet, tror jag sålunda, att det kan finnas större anledning att ingripa på andra områden än jordbrukets, utan att jag dock för min del tror, att detta är en lämplig väg för att vinna en sund utveckling för näringslivet.

Vidare skulle jag vilja säga, att när man åberopat, att motionens kläm är av så pass oskyldig beskaffenhet, att man utan svårighet borde kunna taga den, man dock icke får förbise, att vanhävdsbegreppet är något svävande och naturligtvis också växlande till sin innebörd. Jag skulle icke hålla för otroligt, att vad vi denna dag kalla för vanhävd, uppenbar vanhävd, skall kanske om tre å fyra år betraktas på ett helt annat sätt. Jag vill sålunda icke för min del hålla för otroligt, att om priserna på jordbruksprodukter, särskilt spannmål, fortsätta att stanna på den låga nivå, där de för närvarande stå, man kan ställas inför den situationen, att staten icke på något sätt bör motverka en utveckling, som kan anses vara den framkomliga för att det svenska jordbruket utan extra statsunderstöd i längden skall kunna bära sig, även om denna utveckling skulle komma i strid med ett vanhävdsbegrepp. Och även om detta begrepp skulle få ett annat innehåll med tiden, bör ej förbises, att stora olägenheter kunna möta under övergångstiden. För övrigt finner jag ytterligare stöd för detta mitt resonemang efter att hava läst utskottets utlåtande ej blott i förevarande fråga utan även i de två följande ärendena.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan, 2:o) avslag därå samt bifall i stället till den av herr Linder m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen samt 3:o) avslag å utskottets hemställan samt bifall i stället till den reservation, som avgivits av herr Lindhagen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Votering begärdes likväl av herr Pettersson i Hällbacken, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den av herr Linder m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser, samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 9.

Herr statsrådet *Jeppsson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 172, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 4:o), 14:o) och 17:o) lagen den 26 maj 1909 om Kungl. Maj:ts regeringsrätt;

nr 175, med förslag till lag med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens;

nr 176, med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 9 oktober 1914 angående förbud i vissa fall mot varors förseende med oriktig ursprungs-
beteckning och saluhållande av oriktigt märkta varor;

nr 173, med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § första stycket lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet;

nr 177, angående understöd åt efterlevande till tillförordnade sekreteraren, notarien å extra stat hos riksförsäkringsanstalten C. A. O:son Cronström och extra ordinarie tjänstemannen hos nämnda ämbetsverk G. H. Lindstén;

nr 178, angående pension åt förra småskollärarinnan Signe Eriksson;

nr 179, angående pension åt arbetarna vid flottans varv i Karlskrona A. E. P:son Wilson och F. A. L. Danielsson;

nr 180, angående tilläggspension åt ämneslärarinnan Anna Sofia Sondén och f. d. första lärarinnan Lilly Emilia Högdahl; och

nr 181, angående pension till vissa i statens tjänst anställda personer.

Dessa propositioner bordlades.

§ 10.

Vidare företogs till avgörande andra lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckta motioner angående viss omarbetning av lagen om uppsikt å vissa jordbruk.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 53 i första kammaren av herr *Tamm m. fl.* och nr 86 i andra kammaren av herr *Sandström m. fl.*

I motionerna, vilka voro likalydande, hade föreslagits, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära sådan omarbetning av lagen den 27 juni 1927 om uppsikt å vissa jordbruk, att de av 1924 års riksdag framlagda önskemålen beträffande vanhåvdsbegreppets formulering bleve bättre följda, än som skedde vid 1927 års lagändring,

att sålunda vanhåvdsbegreppet erhöles en mjukare utformning, exempelvis genom borttagande av ordet »alldeles» i § 3, första stycket,

att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av bruksdelar ej förhindrades, samt

att användande av åkerjord till bostads- eller industriella ändamål ej behövde vara beroende av Konungens befallningshavandes prövning.

Utskottet hemställde, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herrar *von Geijer, Tamm, Petersson* i Lerbäcksbyn, *Aronson* och *Sandström*, vilka ansett, att motionen bort tillstyrkas i vad den avsåg skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om omarbetning av lagen den 27 juni 1927 om uppsikt å vissa jordbruk i så måtto.

att vanhåvdsbegreppet förtydligades och erhöles en mjukare utformning, samt

att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av bruksdelar ej förhindrades.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde:

Herr Sandström: Herr talman! I egenskap av reservant i förevarande ärende ber jag härmed få säga några ord.

Ang. utvidgning och skärpning av lagen om uppsikt å vissa jordbruk.
(Forts.)

Ang. viss omarbetning av lagen om uppsikt å vissa jordbruk.

Ang. viss
omarbetning
av lagen om
uppsikt å
vissa jordbruk.
(Forts.)

De motioner, som här varit föremål för andra lagutskottets behandling och resulterat i det yttrande, som nu är föremål för kammarens behandling, avse i motsats till så många andra motioner, som här kommit år från år, en uppmjukning av uppsiktslagen över jordbruket, denna lag, som så många gånger varit föremål för motioner, som yrkat på skärpning och utvidgning av densamma. Emellertid äro motionerna mycket blygsamma och omfatta endast ringa krav på uppmjukning. Att tiden nu kanske också börjar bli mogen för en sådan uppmjukning av lagen, därpå tyder enligt min mening ett yttrande av själve herr Lindhagen, då vi talade om denna sak i utskottet. Herr Lindhagen sade nämligen då, att han för sin del också trodde, att tiden nu snart var inne för att skriva om en uppmjukning av själva vanhåvdsbegreppet. Reservanternas yrkande omfattar två punkter av motionärernas framställning. Den första punkten är ett yrkande, att vanhåvdsbegreppet måtte förtydligas och erhålla en mjukare utformning, och i den andra punkten yrkas, att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av brukningsdelar ej måtte förhindras.

Beträffande den första av dessa punkter, där det påyrkas, att vanhåvdsbegreppet måtte förtydligas och erhålla en mjukare utformning, gäller icke saken mera än ett enda ord i lagens nuvarande ordalydelse. Det heter i den gällande uppsiktslagen, att jordbruk må nedläggas blott om äga är *alldeles olämplig* för jordbruksdrift. Det som nu påyrkas av motionärerna är endast, att ordet »alldeles» skall utgå, så att denna punkt erhåller den formuleringen: »om äga är *olämplig* för jordbruksdrift». Det kan ju tyckas, som om detta vore en ganska obetydlig ändring, och att »alldeles olämplig» eller endast »olämplig» skulle betyda ungefär samma sak, då det för en jordbrukskommission gäller att avgöra frågan om en äga skall kunna nedläggas som jordbruk eller icke. Ja, man kan så tycka, men erfarenheten har dock visat, att våra jordbrukskommissioner, som verka inom de olika länen, hava låtit vilseleda sig av detta uttryck »alldeles olämplig». Det är nämligen så, att det finns många sådana där småägor, som det härvidlag kan bli fråga om, som äro omöjliga för jordbruksdrift, men alltid kan det väl växa några strån av något slag där. Och så fort detta är förhållandet, d. v. s. om det kan växa något där, om också i obetydlig omfattning, har det visat sig, att jordbrukskommissionerna icke våga hävda den uppfattningen, att denna äga skall läggas till skogsbruk eller betesmark, utan då har det i många fall blivit avslag på en sådan framställning, huru berättigad den än kan hava varit. Detta har nog berott på att lagens formulering är sådan, att denna fråga blir mera bedömd från jordbruksteknisk synpunkt och icke så mycket från ekonomisk synpunkt, som önskligt skulle vara. Det är nämligen så, att en hel massa sådana där jordbruksägor mycket väl kunna användas för jordbruksändamål, men de kunna icke alls *ekonomiskt* användas för jordbruksdrift. Om man räknar med omkostnaderna för driften av en sådan äga, är det icke alls berättigat, att den drives såsom jordbruk. Men det är den synpunkten som jordbrukskommissionen oftast icke låter komma till sin rätt. Man resonerar som så: Kan det växa något på ägan, så skall den vara kvar som jordbruk; då får den icke bli vare sig skogsbruk eller betesmark.

I denna sak har utskottet invänt, att departementschefen vid framläggandet av 1927 års uppsiktslag har gjort det uttalandet, att vid tillämpningen av ifrågavarande bestämmelse — d. v. s. just bestämmelsen om att äga skall vara alldeles olämplig för jordbruk — hänsyn även skall tagas till lokala och ekonomiska förhållanden. Ja, det är alldeles riktigt, att departementschefen sagt detta, men det är i alla fall så, att jordbrukskommissionerna icke låta leda sig av den princip, som där uttalats av departementschefen, utan de tolka lagen på sitt sätt, och det har blivit skadliga verkningar därav. Det

är därför som reservanterna anse, att en ändring härvidlag bör ske, så mycket mera som detta mildrande uttalande av departementschefen motväges av en annan del i lagstiftningens text, som stadgar, att ett nedläggande av sådan äga ej må ske med mindre alldeles särskilda skäl tala därför. Det är sannolikt detta som gjort, att kommissionerna äro så tveksamma i sådana fall, att de oftast döma i negativ riktning.

*Ang. viss
omarbetning
av lagen om
uppsikt å
vissa jordbruk.
(Forts.)*

Det var den första punkten i reservanternas yrkande. I den andra punkten yrkas, som jag nyss nämnde, att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av bruksningsdelar ej må förhindras. Lagen innehåller en bestämmelse i tredje paragrafen, andra stycket, att åbyggnader, som genom sammanslagning av bruksningsdelar blivit obehöfliga, ändock skola av jordägaren fullt underhållas, för så vitt det ej kan visas, att först genom sammanslagningen uppkommer ett jordbruk, därav brukaren kan erhålla sin huvudsakliga bärgning. Det är just denna bestämmelse, som gör, att det visat sig vara förenat med mycket stora svårigheter att sammanslå olika bruksningsdelar, även om dessa var för sig varit så svaga, att de uppenbarligen icke kunnat föda en brukare och således icke kunnat vara självständigt lönande jordbruk. Just på grund av denna bestämmelse bruka kommissionerna ställa sig mycket tveksamma och oftast avvisande emot en sammanslagning, därför att de icke kunnat vara riktigt säkra på, att icke ändå det lilla jordbruket kunnat föda sin man. Det är ju också förfärligt svårt att kunna bevisa för en jordbrukskommission, att en sådan bruksningsdel icke kan föda sin man eller ge sin brukare huvudsaklig bärgning. Det är i detta avseende som reservanterna anse, att en utredning borde äga rum, och därför föreslå en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att nationalekonomiskt önskvärda sammanslagningar av bruksningsdelar ej må förhindras.

Det finns i motionen ett par exempel på sådana bruksningsdelar. Man kan hava två små, var för sig svaga arrendegårdar om exempelvis 5 har odlad jord vardera. Av dem vill man skapa dels ett bärkraftigt bondejordbruk om 8 å 9 har åker och dels en skogsarbetarlägenhet med 1 å 2 har till potatisland och kobete. Det är sålunda dels en tjänstemannabostad, man vill göra av detta, och dels ett självständigt bondejordbruk. De ekonomibyggnader, som bliva överflödiga å lägenheten, kunna ofta med fördel användas som material vid behöfliga nybyggnader å bondejordbruket. Detta är ett slag av sådana förekommande fall. Jag skall be att få nämna ett annat fall. Vi hava två närliggande, var för sig tämligen svaga jordbruk, som efter hopslagning kunna bilda ett bärkraftigt jordbruk. Vid en sådan sammanslagning får det nya jordbruket disponera den bästa och mest välbelägna jorden till åker, under det att hårdbrukade eller illa belägna ägor omföras till rationellt skötta betesmarker. Den nya bruksningsdelen blir sålunda väl utrustad med erforderliga ägor av olika slag, så att å densamma ett bärkraftigt jordbruk bör kunna bedrivas. Men det är just detta, som i så många fall förhindras genom kommissionernas beslut, och så får man stå där med sina små lotter, som icke var för sig kunna ekonomiskt utnyttjas.

Herr talman! Jag skall icke vidare utdraga detta mitt yttrande, utan ber härmed att på anförda skäl få yrka bifall till den reservation, som är fogad till utskottets utlåtande.

Herr Andersson i Rasjön: Herr talman! För att undvika en långvarig och ur den föregående talarens synpunkter säkerligen resultatlös diskussion vill jag på de skäl, utskottet anført i sin motivering, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Aronson: Herr talman! Jag skulle nog gärna hava biträtt den föregående ärade talaren och inskränkt mig t. o. m. ända därhän att jag avstått

*Ang. viss
omarbetning
av lagen om
uppsikt å
vissa jordbruk.*

(Forts.)

från ordet, om jag icke, dels med hänsyn till den här föreliggande frågan och dels med hänsyn till den diskussion, som förut här har förts i anledning av en med denna liknande, hade ansett, att det behövde sägas ännu ett ord i avseende på dessa saker.

Innan jag ger mig in på att försöka utveckla de synpunkter, som för mitt vidkommande varit avgörande, då det gällt att taga ståndpunkt till dessa frågor, skall jag förbereda de ärade ledamöter av denna kammare, som till äventyrs skulle vilja göra mig den äran att höra på mig, att jag här kommer att företräda en ganska kättersk ståndpunkt. Jag vill också i detta sammanhang framhålla, att vad jag säger, är min speciella uppfattning, att jag själv vill taga ansvaret för de uttalanden, som jag gör, och att de sålunda icke må betecknas som uttalanden å något partis vägnar. Det har visserligen här under debatten i någon mån framhållits, att orsaken till den jordbrukskris, som nu är rådande, är att söka i den omständigheten, att vi nu ha överproduktion på jordbruksprodukter. Det anfördes här av en kamrat på vår länsbänk, herr Pettersson i Hällbacken, att det var ungefär 30 år sedan man började reagera mot vanhävd på så sätt, att man påyrkade lagliga åtgärder däremot. Jag vill ge honom rätt i att på den tiden kunde det finnas skäl till att skapa en vanhävdslag. Då var det nämligen ingen fara för överproduktion, eller åtminstone var ingen sådan fara ögonskenlig. Hur är det *nu* med den saken? Jag tror icke någon skall våga motsäga mig här, då jag påstår, att grundorsaken till jordbrukets prekära läge för närvarande är just, att det är överproduktion på jordbruksprodukter. Vill man sålunda komma det problemet till livs, hur man skall bemästra jordbrukskrisen, så tror jag icke man får se bort från den omständighet, som torde vara den väsentliga, då det gäller att hjälpa jordbruket i dess nuvarande betryck. Jag håller nämligen före, att när vi ha kommit dit-hän, att produktionen överstiger efterfrågan, när produktionen fyller vad som motsvarar behovet av jordbruksalster, då är vad som produceras därutöver att anse såsom värdelöst. Om man nu vill se saken mot den bakgrunden, och det vill jag för min del göra, då tror jag att man måste få en något annan inställning beträffande behovet av vanhävdslag i ena eller andra formen. Är det på det sättet, att det enda radikala medlet emot jordbrukskrisen är, att produktionen inskränkes och avpassas, så att den motsvarar efterfrågan, kan jag inte se, att det tal, som nu föres, om att man skall skärpa vanhävdslagen eller hindra dess uppmjukande, kan vara berättigat.

Det har här även påvisats, hurusom man genom organisation ifrån jordbrukarhåll skulle kunna ingripa och åstadkomma åtgärder, som skulle ställa priset på jordbruksprodukter i mera rimligt läge. Jag måste säga, att ehuru jag har en viss tro även på organisationen i det avseendet, så vågar jag dock påstå, att, när vi kommit dit, att produktionen överstiger efterfrågan, hjälper det inte med organisation. Jag ber att få anföra såsom ett exempel, hurusom man i Amerika lär elda ångmaskinerna med vete. Det är uppgifter, som vi kunna inhämta av tidningarna. Det borde väl vara något att lära oss i det här avseendet därav, att man kommit så långt i överproduktion, att man får lov att använda synnerligen högt förädlade varor till bränsle för att de icke skola helt förfaras.

Jag skall nu icke här närmare gå in på att försvara den inställning, som reservanterna ha tagit här i motiveringen för sin reservation. I det fallet ansluter jag mig till vad som förut yttrats av herr Sandström, men jag tror, att såväl i avseende på den fråga, som nu föreligger, som även i avseende på den, som vi förut här ha diskuterat, vore det skäl uti, att man litet mera toge ögonsikte på just denna omständighet. Det synes mig, att man tyvärr i allmänhet och kanske icke minst på jordbrukarhåll är benägen att alldeles bortse därifrån. Jag tror, att det blivit ett vanetänkande detta, att vanhävdad jord

är en stor synd. Så länge man befinner sig i det läget, att man riskerar att folket icke är försörjt i avseende på livsförnödenheter, kan detta tänkesätt vara alldeles berättigat. Men då vi kommit dithän, att vi icke blott tillgodose behovet utan även få lov att bränna upp jordbruksalstren för att bli av med dem, då tror jag, att det är skäl i att man avviker från detta vanetänkande och att man ser problemet i ansiktet sådant det i verkligheten ligger för oss. Och vill någon nu göra gällande, att det icke är överproduktion, som är orsaken till jordbrukskrisen, och att det således icke är genom upphävande av denna överproduktion, som man har den enda möjligheten att komma detta problem till livs, må han göra det, men jag tror knappast, att någon vågar bestrida mitt påstående i det avseendet.

Med denna min framställning har jag velat giva liksom en bakgrund för bedömande av den fråga, som vi nu här gå att avgöra.

Herr talman, jag ber att få instämma i herr Sandströms yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Sandström, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 11.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget andra lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om beredande av möjlighet till avstyckning av jordbrukslägenhet utan samtidig tilldelning av skog från stamfastigheten.

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 52, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Tamm m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utredning om sådan ändring av 19 kapitlet i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord på landet, att — åtminstone i landets mellersta och södra delar — avstyckning av jordbrukslägenhet skulle, där omständigheterna ansåges så påkalla, kunna få ske även utan samtidig tilldelning av skog från stamfastigheten.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *von Geijer, Frändén, Tamm, Petersson* i Lerbäcksbyn, *Aronson, Björnberg* och *Ljung*, vilka hemställt, att riksdagen ville, i anledning av ovanberörda motion, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning — eventuellt genom de sakkunniga, som jämlikt Kungl.

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*

(Forts.)

Maj:ts bemyndigande den 4 december 1930 tillkallats för att verkställa utredning om vissa sociala jordfrågor — huruvida och på vad sätt sådan ändring av 19 kap. i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet skulle kunna äga rum, att avstyckning av jordbrukslägenhet i vissa särskilda fall finge ske även utan samtidig tilldelning av skog från stamfastigheten.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Ljung: Herr talman. I den motion, som ligger till grund för andra lagutskottets utlåtande nr 19, vilket nu behandlas, ha motionärerna på anförda skäl föreslagit utredning om viss ändring i lagen om delning av jord på landet. I motiveringen till detta förslag anför motionärerna dels vissa nationalekonomiska skäl och dels vissa sociala sådana. De ekonomiska skäl, som anföras, hänföra sig till den omständigheten, att de skogar, som tilldelas de smärre jordbruken såsom husbehovsskog, i allmänhet lämna mindre avkastning än de skogar, som tillhöra de större jordbruken och exempelvis skötas av skogsbolagen. De sociala skäl, som anföras, gå ut därpå, att bildningen av småjordbruk försvåras och i många fall omöjliggöres därför, att det icke medgivits att avsöndra sådana jordbrukslägenheter utan att desamma samtidigt tilldeles skog. Genom skogstilldelningen höjes nämligen priset på de avsöndrade lägenheterna i avsevärd grad. De sålunda anförda skälen måste enligt reservanternas förmenande anses såsom mycket betydelsefulla och tungt vägande. Jag vill i det sammanhanget dock erinra om att åtminstone jag för min del och jag tror åtskilliga andra reservanter icke i alla avseenden kunnat ansluta mig till de uttalanden, som äro anförda i motionens motivering. På grund härav ha icke heller reservanterna i sin reservation gått så långt, som motionärerna förordat. I likhet med utskottet anse reservanterna, att de nuvarande bestämmelserna angående tilldelning av skog till avstyckade jordbrukslägenheter i princip äro riktiga och böra bibehållas. De små jordbrukslägenheterna, särskilt i mellersta och norra Sverige, ha otvivelaktigt väl behövt och behöva allt fortfarande det stöd, som kan erhållas genom tillgång på skog. Men reservanterna anse samtidigt, att möjlighet till undantag i särskilda fall från denna i princip riktiga och betydelsefulla lag bör ges. Under utskottsbehandlingen har det pekats på åtskilliga sådana fall. Bland annat har det erinrats om förhållandena i gränsområden mellan skogs- och slättbygder i mellersta och södra Sverige. Där kan det understundom vara rent av orimligt, att en jordbrukslägenhet icke får avskiljas utan tilldelning av skog. Man tänker exempelvis på förhållandena i Skåne, där det ligger egendomar som ha sina skogsområden på åsarna, men som ha sin jord i kanten av dessa. Med nu gällande lagstiftning är det omöjligt att få avsöndra en jordbrukslägenhet utan att samtidigt lägenheten tilldelas en del skog. Det är bl. a. detta och en del andra under utskottsbehandlingen framkomna exempel som gjort, att reservanterna finna det ur deras synpunkt önskvärt att det beredes tillfälle till att göra vissa undantag. Reservanterna ha sålunda ansett en uppmjukning av ifrågavarande bestämmelser behöflig. Läser man utskottets utlåtande, kommer man närmast till den uppfattningen, att utskottets majoritet också haft en liknande åsikt. I utskottets utlåtande pekas det nämligen på att bestämmelserna ifråga komma att bli föremål för övervägande av de för utredning av sociala jordfrågor tillkallade sakkunniga. Reservanterna ha emellertid icke ansett det vara tillräckligt att stanna vid denna förmodan, utan de ha velat få till stånd en framställning i saken till Kungl. Maj:t. För denna framställning kunna otvivelaktigt såväl sociala som ekonomiska skäl och mycket goda sådana skäl anföras. Och jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den av herr von Geijer m. fl. avgivna, vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Hage: Herr talman! Jag vill erinra om, att huvudmotionären, som framfört detta yrkande, själv är medlem utav den av utskottet omnämnda kommitté, vilken torde komma att taga upp denna fråga. Jag tycker den omständigheten talar för, att det icke är så nödvändigt begära, att riksdagen nu skall bifalla motionen. Ty eftersom huvudmotionären sitter i denna kommitté, torde den här omtalade frågan — även om riksdagen icke bifaller reservationen —, bliva föremål för prövning.

Detta är, såvitt jag kan förstå, ett mycket gott skäl för att avslå såväl reservationen som motionen. Men utöver detta skulle jag vilja säga, att det förslag, som här framföres, på sätt och vis kan betraktas som början till ett sönderbrytande av en av norrlandslagstiftningens huvudgrunder. En av dessa huvudgrunder är ju, att, där det finns skog i trakten och där i allmänhet ett jordbruk brukar vara förenat med skog, där bör man vid avstyckning se till, att avstyckat jordbruk förses med skog. Från andra sidan invändes, att detta många gånger blir ganska dyrt. Och det finns folk — säger man —, som gärna vill köpa jord utan tillhörande skog.

Ja, det där låter kanske ganska bestickande. Men jag tror för min del, att skulle man gå in för en sådan lagstiftning och i större utsträckning tillåta, att skoglösa jordbruk uppstode, skulle man möjligen bereda viss ekonomisk lisa för tillfället, men det bleve ett slags Döbelns-medicin, som skulle hjälpa för tillfället, men efteråt skulle det bli sjufalt värre. Ty det har visat sig, åtminstone i sådana bygder, där jordbruk vanligen äro förenade med skog, att ett jordbruk, som icke har skog till sitt förfogande, kommer efter i konkurrensen. Det blir ett sämre jordbruk. Det blir alltså icke ett sådant jordbruk, som man helst vill ha, när man vill åstadkomma jordbruk i det här landet.

Jag tycker för min del, att redan detta är en anledning att tillstyrka bifall till utskottets förslag och att gå emot reservationen. Visserligen går nu reservationernas yrkande icke så långt och är någorlunda försiktigt avfattat. Men jag är litet rädd för, att om man ger — när det gäller att sönderbryta norrlandslagstiftningen — en viss potentat ett finger, så tager han kanske sedan hela handen. Detta kan alltså vara en början till ett nedbrytande av norrlandslagstiftningen, och det vill jag inte vara med om. Icke minst med hänsyn härtill ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Anderson i Storegården: Då den nya skifteslagstiftningen kom i tillämpning, visade den sig behäftad med åtskilliga svagheter. Jag syftar särskilt på bestämmelsen om tilldelning av skog vid avstyckning av fastighet eller rättare sagt på det sätt varpå bestämmelsen tolkats i praktiken. Bestämmelsen har av lantmätarna tolkats på ett sådant sätt att svårigheter uppstått. Ifrågavarande bestämmelse torde väl närmast ha kommit till för att tillgodose ett allmänt erkänt önskemål att en avstyckad fastighet om möjligt bör få tillgång till skog, men den kom också att influeras av en annan tankegång, som varit uppe vid tidigare utredningar och som den föregående talaren syftade på. Jag tänker på stödsbogen. Emellertid har det ofta visat sig, att skogstilldelning ingalunda utgör stöd för en fastighet, om skogen skall betalas efter det saluvärde den har vid köpet. Det är ju klart, att man icke kan ålägga enskilda personer att sälja skog till underpris. Icke heller staten har velat vara med om att sälja skog till underpris. Under den utredning, som sedan några år pågått om försäljning i vissa fall till egna hem av statens jordbruksdomäner, har det föreslagits en hel del avstyckningar. Det har emellertid visat sig att dessa avstyckningar i många fall icke kunna komma till stånd just därför att vederbörande lantmätare ha velat göra gällande, att så stor skogstilldelning skulle givas dessa lägenheter, att priset blivit oöverkomligt för köparen. Det finnes många fall från denna utredning, som skulle kunna

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.
(Forts.)*

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*
(Forts.)

framdragas. Jag skall blott anföra några stycken som exempel. Det finnes exempelvis en mindre egendom Ödehult i Mälilla socken av Kalmar län. Där föreslogs, att det skulle avstyckas tre lägenheter. Beträffande en av dem, som hade 1.9 hektar åker, 0.8 hektar äng, förordade lantmätaren en tilldelning av 21.9 hektar skog. Beträffande en annan lägenhet om 6.7 hektar åker och 3.2 hektar äng föreskrev lantmätaren en tilldelning av 40.7 hektar skog. En tredje lägenhet under samma hemman, som hade 4 hektar åker och 1.5 hektar äng, skulle tilldelas 26.3 hektar skog. Denna skogstilldelning gjorde, att köpesumman för dessa lägenheter blev så hög, att vederbörande icke kunde komma ut med den. Då vi vid ett senare tillfälle träffade dessa personer, förklarade de, att de voro urståndsatta att köpa lägenheterna. Beträffande en annan gård i Småland, nämligen Hultsjö Bergsgården i Jönköpings län, föreslogs från domänstyrelsens sida en avstyckning, som skulle erhålla 8 hektar åker, 6 hektar äng och 14 hektar skog. Ett förslag att tilldela en lägenhet om 2 hektar åker och 0.3 hektar äng, 3 hektar skogsmark godkändes icke av vederbörande lantmätare. Följden blev den, att försäljning icke kunde komma till stånd. Låt oss se på förhållandena längre norrut, där givetvis skogstilldelningen är mera befogad än söderut. Den enda kronodomän, som, såvitt jag vet, finnes i Hälsingland, är Mårdnäs — en egendom, som det skulle vara ekonomiskt fördelaktigt för staten att låta avhända sig därför, att gården med sina spridda ägor kräver stora förvaltningskostnader och kostnaderna för uppskattning o. s. v. bliva onormalt höga. De sakkunniga föreslog också försäljning av ett flertal lotter. Samtliga torpinnehavare och innehavaren av huvudgården voro också villiga att köpa sina lotter, men, då styckningen skulle äga rum, visade det sig, att skogstilldelningen blev så stor, att skogskapitalet blev för stort för köparna, och hela försäljningen måste gå om intet. Jag skall inte trötta med flera exempel, men jag kan nämna, att inom jordstyckningssakkunniga ha vi varit ense om att den skogstilldelning, som tillämpats, när det gällt upplåtande av mindre jordbruk till egna hem, varit sådan, att den hämmat tillkomsten av nya jordbruk. Vi gingo också därför på vår tid in till lantmäteristyrelsen och förhörde oss, huruvida några åtgärder från lantmäteristyrelsens sida kunde vidtagas för åstadkommande av en ändring i praxis i fråga om skogstilldelning. Med anledning därav har lantmäteristyrelsen också givit vissa instruktioner genom cirkulär till lantmätarna, men det oaktat förekomma alljämt svårigheter, som visa, att denna lagstiftning, som tillkommit i socialt syfte, i praktiken verkar i motsatt riktning. Dessa små jordsökande torpare och dylika, som skola skaffa sig ett litet jordbruk, ha svårighet att finansiera jordbruket, och ännu större måste svårigheterna bliva, om de därjämte skola finansiera ett större skogsköp, om skogen därvid uppskattas till dagsvärde. Jag tror därför det finns starka skäl att försöka få denna bestämmelse i någon mån reviderad. Jag tillhör ingalunda dem, som anse, att skogstilldelning icke bör äga rum till de avstyckade lotterna där så ske kan. Men jag anser att denna skogstilldelning bör ske efter så försiktiga grunder, att den icke hämmar den utveckling, som riksdagen tidigare gått in för att genomföra på området. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, herr von Geijer m. fl. avgivit.

Herr Andersson i Rasjön: Det är särskilt två punkter i utskottets motivering, som föranlett mig att begära ordet. Sålunda heter det på ett ställe i utskottets utlåtande, att så kort tid förflutit sedan nu ifrågavarande föreskrifter genomfördes, att utskottet fördenskull icke vill förordna utredning om deras ändring. För min del vill jag icke godkänna detta som något skäl, och jag har så mycket större anledning att hysa en sådan uppfattning, som jag i ett yttrande här i kammaren år 1926, då den nya jorddelningslagen genomfördes,

tydligt uttalade, att jag ansåg, att denna lagstiftning var så vidlyftig och omfattande, att det vore fullt naturligt, om det rätt snart skulle yppa sig svårigheter vid lagens tillämpning på vissa områden. Jag uttalade vidare, att riksdagen givetvis skulle vara oförhindrad att vidtaga de ändringar i lagen, som förhållandena kunde påkalla. Jag vill fördenskull, som sagt, icke av nu berörda skäl i fråga om detta uttalande ställa mig på utskottets sida.

Det andra uttrycket i utskottets utlåtande, som jag åsyftar, är den hänvisning till den pågående utredningen, som göres i sista stycket av utskottets motivering. Innan jag går in härpå, vill jag emellertid förutskicka, att jag kommer att sluta med att yrka bifall till utskottets förslag, men när jag gör det, vill jag icke att detta beslut skall kunna tolkas så att de här åberopade sakkunniga skola vara förhindrade att i sin utredning upptaga även det i motionen avhandlade spörsmålet till behandling. Såsom utskottets utlåtande och reservationen nu äro skrivna, skulle det lätt kunna leda till att de senast tillkallade sakkunniga uraktlåta att gå in på det i motionen framförda spörsmålet under hänvisning till att riksdagen fattat ståndpunkt i frågan. Så vill jag emellertid icke att mitt votum skall tolkas i detta hänseende.

Varför jag icke kan gå på reservationen, fastän jag har de synpunkter, som jag här förut har framfört, beror på det förhållandet, att reservationen är avfattad så, att den däri förordade utredningen skulle omfatta hela riket. Jag kan icke för min del finna, att det föreligger någon anledning till att man skall till utredning upptaga frågan om en uppmjukning av avstyckningsbestämmelserna för Norrland och Dalarna, där förhållandena i detta hänseende vunnit en rätt stor stadga. Däremot kan jag förstå att krav resas från de södra provinserna om ändring i berörda förhållanden på skäl, som herr Anderson i Storegården nyss här anförde. Då reservationens kläm, som sagt, avser en undersökning, omfattande hela riket, kan jag icke förena mig med densamma oaktat jag medgiver, att det finnes goda skäl för att spörsmålet i fråga upptages till prövning i vad det gäller provinserna söder om Mälaren och Vänern. För dessa provinser ha ifrågavarande avstyckningsbestämmelser icke heller varit gällande längre än sedan jorddelningslagen infördes år 1926.

Jag ber att få deklarerat, att jag av dessa skäl som saken nu ligger måste ansluta mig till utskottets förslag.

Herr Magnusson i Skövde: Herr talman! Jag skall bara be att i korthet angiva, varför jag ställer mig på utskottets ståndpunkt och icke kan biträda reservationen.

Jag har vid flera tillfällen mött förhållanden likartade de av herr Anderson i Storegården anförda, ehuruval icke vid tillämpningen av bestämmelserna kraven vis à vis skogstilldelning varit av så omfattande slag, som framgick av de exempel, han anförde. Det synes mig också att vederbörande lantmätare i nämnda fall gått vida längre än vad lagen åsyftar. Om jag fattade de av herr Anderson i Storegården anförda siffrorna riktigt så ha även i de fall, då arealen varit mindre än 2 hektar åker, en betydlig skogstilldelning krävts av vederbörande lantmätare. Enligt de normer, som av vederbörande överlantmätare givits till ledning för förrättningsmännen i åtskilliga län, har man betraktat lägenheter, som haft en storlek under 2 hektar åker, såsom bostadslägenheter och avstått från tilldelning av skog, vilket i många eller i de allra flesta fall varit klokt och riktigt. Vidare har man icke alls fordrat så stor skogstilldelning som i de angivna fallen utan man har nöjt sig med en sjunkande skala så att man, när det exempelvis gällt ett område på 5 hektar åker, nöjt sig med 10 à 12 hektar skog eller mindre, beroende givetvis på skogens beskaffenhet och av god eller dålig skogsmark. Emellertid har jag under min verksamhet vid flera tillfällen mött sådana fall som här omnämnts, nämligen

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*
(Forts.)

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.
(Forts.)*

att en innehavare av en lägenhet blivit urståndsatt eller att det mött svårigheter för honom att köpa lägenheten därför att tilldelningen av skog givetvis i betydlig grad ökat inköpspriset på fastigheten. Han har kanske haft möjlighet att köpa lägenheten utan skog, men genom skogstilldelningen — och den växande skogen måste ju värderas till inemot sitt fulla dagsvärde — har priset ofta gått upp så högt, att det, som sagt, varit svårt för honom att köpa fastigheten. Då har man att väga å ena sidan det tillbörliga hänsynstagandet till förutvarande innehavaren av lägenheten och beredande av möjlighet för honom att köpa fastigheten mot å andra sidan de synpunkter, som böra läggas till grund för fastighetens styckning för en kommande innehavare. När jag väger dessa skäl emot varandra, alltså hänsynstagandet till den förste köparen och hans möjligheter och de hänsyn man bör ha vid en nybildning av en fastighet, som är avsedd att bestå generationer igenom, då är jag verkligen litet tveksam, om icke sistnämnda hänsynstagande bör vara det övervägande och att man således icke bör för mycket rucka på gällande bestämmelser om skogstilldelning, varigenom ju en viss besuttenhetsnorm för de nybildade fastigheterna tillskapas. För mig har således dessa skäl varit avgörande och detta på grund av, kan jag säga, den omfattande erfarenhet som jag har härutinnan. Jag vill emellertid säga, att det är angeläget att vederbörande förrättningsmän i bygderna genom vederbörande överlantmätare, som har rätt mycket att säga till om i dessa frågor, tillämpar lagen med all möjlig smidighet och förstånd. Då tror jag, att vi tillsvidare skola kunna reda oss med nuvarande skifteslag och att svårigheter av det slag, som här påvisats, icke i alltför stor omfattning skola behöva komma till synes.

Det är enligt min mening av synnerlig vikt, att man i alla de fall, där det är möjligt och lämpligt och låter sig göra, tillskapar jordbruksfastigheter med stöd av skog, och det har icke minst i nuvarande läge mer än väl visat sig, att det är den starkare formen av jordbruk. Man bör sålunda icke i onödan möjliggöra tillskapandet av fastigheter, som icke ha något stöd av skog. Det är på grund av dessa skäl, jag för min del icke kan biträda reservationen utan måste rösta för utskottets hemställan.

Herr Björnberg: Herr talman! Jag förmodar att samtliga här i kammaren finna, att det icke är så stor skillnad mellan reservationen och det uttalande, som föreligger från utskottsmajoritetens sida. Att jag befinner mig bland reservanterna beror på den erfarenhet, som jag har från detta område. Det är ingalunda så, att jag har några sympatier för att man skall upphäva eller på något sätt äventyra de bestämmelser, som nu garantera en viss skogstilldelning till dem, som tillhandla sig sina hemman eller jordbruksfastigheter. Men jag skulle emellertid vilja särskilt rikta herrarnas uppmärksamhet på några ord, som stå i reservationen. De stå på sista raden, och det heter att detta förslag gäller endast i »vissa särskilda fall». Det har ju sagts, och detta senast av herr Magnusson i Skövde, att det är många, som just av ekonomiska skäl rent av bli hindrade i sina tilltänkta affärer, därigenom att de för att ett köp skall kunna komma till stånd tvingas att inköpa även ett jämförelsevis större skogsområde, som de kanske icke ha något som helst behov av. Om en person, som redan tidigare har gott om skog, vill utöka sitt hemman med en fem å tio tunnland odlad jord, så förefaller det åtminstone mig ganska orimligt att köparen — man är kanske å omse sidor eljest överens om affären — skall hindras från att göra denna affär därför att ett visst skogsområde också absolut skall vara knutet till affären. Det är särskilt av denna anledning, som jag har ansett mig kunna underskriva denna reservation.

Om man tänker sig in i detta och så vet, huru de nuvarande bestämmelserna verkligen tillämpas, behöver man icke undra så mycket på att man kommit

med ett sådant förslag, som innehålles i motionen och att man t. o. m. gjort det med ganska stor skärpa.

Särskilt i landets mellersta och sydliga delar kunna ju de nuvarande bestämmelserna leda till rent av orimliga konsekvenser. Uppe i Norrland och för övrigt i min provins Uppland samt i Värmland och Dalarna ha säkerligen de bestämmelser, som vi nu ha, varit mycket vällovliga och nyttiga, och det är ju icke ett upphävande av dessa bestämmelser, som reservanterna nu förordas, utan det är ett hänsynstagande till särskilda omständigheter, som i vissa fall kunna erbjuda sig, och icke minst ett hänsynstagande till att en köpare skall kunna få tillhandla sig ett stycke jord utan att köpeskillingen ökas, därför att ett skogsområde, som han icke vill ha, nödvändigtvis måste ingå i köpet. Ty då blir det sannerligen icke någon stödskog, som man här — och i många fall är det ju ganska befogat — talat så mycket om, utan då blir det nästan motsatsen, särskilt om man tänker på förräntningen av ett större kapital och är under sådant förhållande näppeligen ägnat att vara ett stöd i hårda och besvärliga tider för jordbruket.

Det är, herr talman, på grund av detta, som jag tillåtit mig underskriva reservationen och jag tycker icke, som sagt, att det är så värst stor skillnad mellan de olika förslagen. Jag får, liksom herr Andersson i Rasjön hänvisa till jordbrukssakkunniga, som tillsattes i december månad i fjol, och jag förmodar, att det väl icke är någonting, som hindrar, att denna kommitté tar hand om denna sak och ägnar den sin uppmärksamhet. Det var ju just under förutsättning av att detta forum skulle vara oförhindrat att jämväl upptaga dessa frågor i sin utredning, som herr Andersson i Rasjön, efter vad jag hörde, gav sitt stöd åt utskottets förslag. Det torde dock vara större utsikter att så sker om kammaren tar reservationen, varför, herr talman, jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr Ljung: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av vad herr Hage här anförde rörande den omständigheten att motionären Tamm befinner sig såväl bland reservanterna som i den i utskottets utlåtande omförmälda kommittén. Jag vill med anledning av detta erinra om, att det under utskottsbehandlingen rädde en viss tvekan om, huruvida kommittén skulle ha befogenhet att upptaga dessa frågor i sin utredning. I varje fall voro vi överens om, att, om kommittén skulle behandla dessa frågor, skulle det, om jag så får säga, vara ur sociala synpunkter under det att motionären även behandlat frågan ur allmänt ekonomiska synpunkter. Skall kommittén överhuvud taget upptaga till behandling denna fråga, är det emellertid i sin ordning att såväl den ena som den andra omständigheten tages i betraktande.

När herr Andersson i Rasjön framhåller, att det visserligen kan vara behöfligt med denna uppmjukning för södra och mellersta Sverige, men icke för norra Sverige, vill jag erinra om, att reservationen här är ytterst försiktigt avfattad. I reservationen anhålles sålunda om en utredning »huruvida och på vad sätt sådan ändring av 19 kap. i lagen den 18 juni 1926 om delning av jord på landet må äga rum» etc. Med den försiktiga formulering, som här är använd, torde det vara uppenbart att utredningsmännen vid en eventuell utredning få taga hänsyn också till den omständigheten, huruvida en förändring kan vara behöflig för landet i dess helhet eller endast för en del av detsamma. Under sådana omständigheter kan jag för min del icke förstå att de av herr Andersson i Rasjön anförda skälen kunna vara tillräckliga för ett avslag å reservationen, ett avslag sålunda å framställningen om en utredning i frågan.

Med anledning av herr Magnussons i Skövde yttrande vill jag säga att principiellt sett tror jag, att han och reservanterna ha samma uppfattning, näm-

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.
(Forts.)*

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*
(Forts.)

ligen den, att det är högst angeläget och önskvärt att dessa småbruk och lägenheter i regel få sin tilldelning av skog, men det är icke därom, som frågan nu rör sig, ty reservanterna peka endast på vissa särskilda fall, där ett annat förfarande kan behöva äga rum.

Till slut vill jag med anledning av en nyss erhållen upplysning påpeka, att de, som här gå på utskottets förslag, på samma gång därigenom också kunna förhindra att vissa jordbruk frigöras enligt ensittarlagen, ty såsom bestämmelserna angående förhållandet mellan byggnadernas och jordens värde äro avfattade, kan nu gällande föreskrift om tilldelning av skog utgöra hinder därför.

Herr **Anderson** i Storegården: Herr talman! Med anledning av de uttalanden, som här gjorts, vill jag bara nämna, att det finnes ju olika uppfattningar om hur lagen skall tolkas och tillämpas av lantmätarna, och det finnes ju vissa lantmätare som tillmäta skogsarealen rikligt och andra som tillmäta den mindre rikligt, men just därför, att det finnes bestämmelser i lagstiftningen, som giva vederbörande lantmätare eller förrättningsmän möjlighet att tolka lagen så, som de själva anse att den bör tolkas gör, att det icke blir någon överensstämmelse mellan de olika fallen, och detta visar att en ändring behöves i lagen.

Jag förstår icke, att man icke kan vara med om denna ändring. Reservationen avser emellertid ingenting annat än att hänskjuta frågan till kommittén, som eljest icke under några omständigheter anser sig böra taga upp denna fråga. Det borde icke vara farligt att gå på reservationen, och att det finnes orimliga förhållanden på detta område, så som lagen nu är formulerad, kan jag framdraga många, många bevis för.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **Gustafson** i Vimmerby: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet då herr Anderson i Storegården gav några exempel på att i många fall en onödigt stor tilldelning av skog ägde rum vid försäljning av jordbrukslotter.

Vad då det av herr Anderson i Storegården åberopade fallet vid Ödhult i Målilla socken beträffar, förhåller det sig så, att den skogsmark, som här tilldelades de ifrågavarande jordbrukslotterna, var av impedimentartad natur, och skogsmarken hade alltså en mycket låg grad av produktivitet, och för att det överhuvud taget skulle finnas tillgång till husbehovsvirke för dessa jordbrukslotter nödgades man naturligtvis taga till en större areal, än som skulle blivit fallet, därest det rört sig om åtminstone medelgod skogsmark.

Nu kan ju mot detta mitt påstående sägas: ja, men den omständigheten, att de som hade hembuds rätt till dessa jordlotter nu avböjt att köpa, visar ju, att själva skogstilldelningen var av den omfattning, att den försvårade eller omöjliggjorde köpet. Nej, saken kan enligt min mening förklaras därav, att det värderingsbelopp, vartill man inom reviret kom vid uppskattningen av den tilldelade skogen, var i och för sig i allra högsta laget. Dessutom har det gått så fort med priset på skogen, att det icke behövt förflyta mer än ett fåtal månader från den dag skogsvärderingen gjordes och till den dag innehavarna av hembudsrätten hade att fatta ståndpunkt till frågan om de skulle köpa, innan det förelåg sådana skiljaktigheter mellan värderingsbeloppet och det belopp skogen vid det senare tillfället kunde anses vara värd på rot, att vederbörande måste avböja köpet. Det behöves därför en annan skogsvärdering, som närmare ansluter sig till det pris, som skogen för dagen kan anses betinga.

Slutligen vill jag om den föreliggande frågan säga, att jag tror att det är riktigast att man i detta fall röstar för utskottets hemställan. Jag anser, att i det stora hela ingen annan princip är hållbar på detta område än den som gör

det möjligt för jordlottsköparna att erhålla skogstilldelning i alla de fall då en sådan överhuvud taget är genomförbar.

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.*

(Forts.)

Herr Olsson i Broberg: Herr talman! Endast några få ord! Det är ju så att man genom skogstilldelning till de små lägenheter, som säljas under namn av egna hem, vill säkerställa egnahemstagarnas ekonomiska ställning, och det är naturligtvis riktigt att så sker. Men såsom här framhållits från olika håll, kommer man verkligen många gånger, i stället för att förhjälpa vederbörande till ett eget hem, att genom skogstilldelningen motverka detta ändamål därför att det tilldelas alltför stora områden. Men det är icke nog med detta. Värderingen av den tilldelade skogen verkar ju bestämmande på storleken av den köpeskillning, som skall betalas för jordlotten, och nu är förhållandet det att i värderingen ingår icke bara den avverkningsbara skogen utan även en massa yngre skog — som inte är avverkningsbar kanske under hela första egnahemstagarens livstid. Vi veta ju, att vår skogslag är ganska sträng och sträcker sig ganska långt när det gäller att avgöra vad som bör betraktas såsom »yngre skog». Ofta blir det därför så, att en hel del av den skog, som innefattas i värderingssumman och som alltså förhöjer köpeskillningen, icke får avverkas på många år efter det köpet skett. Dessa egnahemsköpare äro ju i allmänhet fattiga människor, som måste låna de pengar de behöva för ändamålet, och de känna det hårt att taga upp lån för att betala skog, som de under kanske ett tjugutal år icke få avverka något av. Jag menar därför att det vore önskvärt, om de bestämmelser, som man nu följer vid dylika värderingar, bleve litet smidigare och mera uppmjukade, så att en lantmätare icke behövde så strikt taga hänsyn till lagens bokstav utan i högre grad kunde respektera vad båda parterna, säljare och köpare, äro överens om — i regel veta väl parterna själva bäst vad som från olika synpunkter är tjänligast.

Jag anser sålunda, att en undersökning på sätt som här föreslagits är lämplig, och kommer därför att förena mig i det yrkande, som gjorts av reservanterna.

Herr Svensson i Grönvik: Herr talman! Då man här gör gällande, att den omständigheten att skog tilldelas en avsöndrad lägenhet, ett eget hem, ofta utgör ett hinder för det egna hemmets tillkomst, vill jag säga att min erfarenhet från egnahemsnämndens verksamhet i Kronobergs län går i motsatt riktning. I många fall ha vi tvärtom nödgats avstyrka, att ett köp kommer till stånd, på grund av att det icke tilldelats skogsmark i tillräcklig omfattning. Och när herr Anderson i Storegården talar om att i det fall han nämnde skogstilldelningen varit så betydande, att den förhindrat vederbörande att förvärva det egna hemmet, så menar jag att köpet förhindrades icke så mycket av den stora skogstilldelningen som sådan utan, såsom herr Gustafson i Vimmerby riktigt påpekade, av att det värde som äsatts skogen var så högt, att man nödgades avstå från köpet. När det gäller försäljning av skogsegendorar från kronodomänerna tillämpar ju också skogsstaten ofta priser, som inte stå i överensstämmelse med dagspriserna. Här är det nu så, att först avverkar man den över huvud avverkningsbara skogen, och sedan uppskattas den återstående till ett värde, som inte, så vitt jag kan förstå, motsvarar det belopp, som köparen har möjlighet att tillgodogöra sig. Det är detta, som är anledningen till att de som reflektera på att köpa i många fall ställa sig tveksamma. Men om man, såsom nu föreslås, skulle uppmjuka ifrågavarande författning, tror jag att man gjorde egnahemsköparna en verklig björntjänst, och jag finner därför, att kamraren bör bifalla utskottets förslag. Man säger visserligen, att det blott är fråga om en obetydlig uppmjukning. Ja, men har man bara börjat, kommer man nog från det hållet att fortsätta. Det är ur egnahemstagarnas synpunkt

*I fråga om
viss avstyck-
ning av jord-
brukslägenhet.
(Forts.)*

ett verkligt intresse, att kammaren ansluter sig till utskottets förslag, till vilket jag alltså yrkar bifall.

Herr **Aronson**: Herr talman! Blott ett par ord! Man tycks på vissa håll ha den uppfattningen, att ett bifall till reservationen skulle betyda, att man är benägen att avstå från principen, att det vid jordlotternas bestämmande även skall tillskiftas skog. Jag tror fördenskull att det kan vara skäl att understryka, att ett bifall till reservationen ingalunda innebär, att man skall bryta med själva principen som sådan, utan endast att man vill söka komma fram till sådana bestämmelser, som möjliggöra undantag från denna princip i de fall då sådana undantag tydligt visa sig vara till vederbörande köparens fördel.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Anderson i Storegården begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller andra lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Herr statsrådet *von Stockenström* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition, nr 174, angående understöd för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten.

Denna proposition bordlades.

§ 13.

Herr *Magnusson* i Skövde avlämnade en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 79, med förslag till stadsplanelag m. m.

Nämnda motion, som erhöll ordningsnumret 390, bordlades.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.28 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem
Per Cronvall.

Lördagen den 14 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Till avgörande företogs statsutskottets utlåtande nr 31, i anledning av väckt motion om ändring i vissa avseenden av avlöningsbestämmelserna för sådana militära och civilmilitära befattningshavare, som överförts på övergångsstat.

Ang. ifrågasatt ändring i avlöningsbestämmelserna för på övergångsstat överförda militära och civilmilitära befattningshavare.

Uti en av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.* inom andra kammaren väckt motion, nr 251, hade föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att de som uppbäre lön på övergångsstat icke skulle uppbära något dyrtidstillägg samt att lönen skulle utgå med det lägsta belopp, som i varje fall enligt anställningsvillkoren kunde förekomma.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr *Andersson* i Stockholm: Herr talman! Jag skall inför den glest besatta kammaren i alla fall säga några ord om det förslag, jag tillåtit mig framföra.

Innan jag går in på själva sakfrågan, skulle jag vilja meddela, att anledningen till att jag framfört förslaget egentligen är de iakttagelser, som jag haft tillfälle att göra på detta speciella område. Överförandet till övergångsstat av viss personal vid krigsmakten var väl ofrånkomligt, när det gällde att minska eller taga bort en del av truppförbanden och vidtaga de förändringar i övrigt, som blevo en följd av 1925 års försvarsorganisation. Om alltså detta var nödvändigt, så måste jag dock uttala min förvåning över det sätt, varpå dessa indragningar i en hel del fall ägt rum. Jag kan t. ex. icke förstå, vad det kan finnas för anledning till eller vad det kan vara för mening med, att man, när det gäller den civilmilitära personalen, överfört tyghantverkare och fortmaskinister på övergångsstat för att sedan, någon tid efteråt, antaga andra sådana befattningshavare i de överfördas ställe. Det förefaller mig, om man verkligen ville se till statsnyttan, att man bort låta sig angeläget vara att se till, att de befattningshavare, som en gång anställts å respektive befattningar, också finge uppehålla dessa befattningar, tills de inträdde i pensionsåldern. Jag skulle kunna lämna exempel från flera håll på att man gått tillväga såsom jag här erinrat om. Detta innebär ju i själva verket ingenting annat än att staten skall utbetala lön, dels till den, som är på övergångsstat, och dels till en annan befattningshavare, nämligen den som utför arbetet, och vad det kan finnas för skäl till ett sådant arrangemang, lär väl vara litet svårt att förstå.

Beträffande dessa befattningshavare, som överförts på övergångsstat, gäller det ju åtminstone numera, att en del av dem skaffat sig anställning — och

Ang. ifrågasatt ändring i avlöningsbestämmelserna för på övergångsstat överförda militära och civila befattningshavare.

(Forts.)

ofta tämligen väl avlönad sådan — på den enskilda arbetsmarknaden, somliga t. o. m. omedelbart efter avgången från sin militärtjänst och i vissa fall även i det allmännas tjänst. Jag känner till fall, där vederbörande omedelbart efter avgången från en officersbefattning fått anställning antingen i någon kommunal eller i enskild tjänst och med löner, som sannernligen borde räcka till för vederbörandes försörjning. Då man sett sådana fall och kunnat lägga märke till verkningarna i övrigt av de förhållanden, som råda på dessa områden, där de militära befattningshavarna på grund av det underhåll som staten betalar dem, ha möjlighet att konkurrera om arbetstillfällena med framför allt folket på kontorsmarknaden, då är det uppenbart, att man måste fråga sig, om det verkligen kan vara förenligt med samhällets intresse, att man i fortsättningen har det ordnat på det sätt, som hittills förekommit.

När det gäller lönerna till dessa befattningshavare, så innehåller ju grundlagen — åtminstone uppgiva de sakkunniga, att det förhåller sig så — sådana föreskrifter, som göra det ofrånkomligt för statsverket att betala ut en viss lön åt dessa på övergångsstat överförda befattningshavare. Det gäller också för de tvångsöverförda, att de ha lön enligt B-ort och dessutom dyrtidstillägg på dessa löner. Men om det nu också är nödvändigt att betala ut en viss lön till dessa tvångsöverförda befattningshavare, så lär väl ändå, såvitt jag kan förstå, grundlagen icke lägga några hinder i vägen för riksdagen att bringa med deras löner till vad som gäller för A-ort och icke heller att taga bort dyrtidstilläggen, vilkas storlek riksdagen ju alltid ansett sig ha i sin hand att bestämma.

Då jag tillåtit mig föreslå denna förändring i de grunder, som gälla för lönen åt de på övergångsstat överförda befattningshavarna, så har jag gjort detta förnämligast från den utgångspunkten, att då man här talar om att det föreligger statsfinansiella skäl mot att betala dem, som arbeta i statens tjänst en, som alla eller åtminstone de flesta kunde vara överens om, skälig lön, så borde man, skulle jag tro, kunna bli överens om vad man har att göra, när det gäller sådana personer, som icke utföra arbete åt staten och alltså icke betala ut större underhåll åt dem än som är nödvändigt med hänsyn till redan fastställda lagbestämmelser.

Utskottet har nu sagt, att man icke ansett skäl föreligga att frångå det beslut, som riksdagen i detta avseende fattade år 1925, och man säger sig vidare icke vara beredd att biträda ett förslag om att dyrtidstilläggen skulle tagas bort från dem, som under en följd av år uppburit sådana tillägg. När jag läste detta utskottsutlåtande, gingo mina tankar ofrivilligt tillbaka till vad som från riksdagens sida gjorts beträffande dyrtidstilläggen åt statens befattningshavare i allmänhet. Jag åsyftar närmast åtgärderna år 1925, då den verkliga förändringen skedde med avseende på dessa dyrtidstillägg. De förändringar i grunderna för dyrtidstilläggen, som riksdagen då vidtog, medförde, att en befattningshavare, som hade en grundlön på omkring 200 kronor i månaden, fick sin inkomst sänkt med ungefär 15 %. Skulle man nu taga bort dyrtidstilläggen för de militärer, som äro överförda på övergångsstat, så skulle detta innebära, att man tog bort 12 % av inkomsten eller det dyrtidstillägg, som för närvarande utgår till befattningshavare vid de reglerade verken.

Jag har med detta velat rikta uppmärksamheten därpå, att om man skulle taga bort detta dyrtidstillägg från de tvångsöverförda befattningshavarna, så skulle detta innebära, att man dock icke tog ifrån dem mera än man tidigare tagit från befattningshavare i statens tjänst, varvid man anført statsfinansiella skäl för en sänkning av de till dem utgående löneförmånerna. Jag betraktar då dyrtidstilläggen i detta sammanhanget såsom löneförmåner.

Ser jag på de löner, som betalas till dessa tvångsöverförda, alltså lön enligt B-ort, och jämför dessa löner med vad som betalas till en stationskarl eller en brevbärare, och om jag vidare utgår ifrån en sådan tjänstemans begynnelselön på G-ort, så kommer jag till det resultatet, att en underlöjtnant, som icke utför något arbete åt staten, utan, om jag får använda det uttrycket, går och slår dank, för den händelse han icke skaffat sig privat sysselsättning eller inkomst, har en grundlön, som är något mer än 300 kronor högre än stationskarlens. Jämför jag begynnelselönen för en löjtnant med stationskarlens begynnelselön, så befinnes det, att löjtnanten har i grundlön 744 kronor mera om året än vad en stationskarl har på G-ort, och om jag — många kanske anse det otillbörligt att anställa en sådan jämförelse — jämför stationskarlen med en kapten, som är avlönad av staten utan att utföra något arbete, så konstaterar jag, att kaptenen har en grundlön, som är 2,850 kronor högre än vad stationskarlen har. Inräknar jag dyrtidstillägget, så har kaptenen 3,194 kronor mera. En sådan lön betalar alltså staten till en befattningshavare, av vilken staten icke fordrar något som helst arbete, under det att man betalar den som utför ett arbete i statstjänst, som kräver minst 208 arbetstimmar i månaden, 3,194 kronor mindre!

När jag sett på dessa siffror, har jag kommit till den uppfattningen, att det är ett ganska generöst tilltaget arbetslöshetsunderstöd, som staten utbetalar till de militära befattningshavarna, och skulle jag jämföra detta understöd med vad man i allmänhet ger ut till arbetare, som blivit arbetslösa vare sig de varit sysselsatta i statens tjänst eller eljest, så är det uppenbart, att de arbetslösa icke ens få så mycket från samhällets sida som det 12 % dyrtidstillägg, som man utbetalar till de befattningshavare, som jag här talat om.

Det är dock icke så precis betydelselösa summor det här gäller. Skulle man genomföra den förändring jag i motionen föreslagit, så skulle detta innebära, att man sannolikt sparade mellan 800,000 och 1 miljon kronor på dessa löner, som man utbetalar till de på övergångsstat överförda militära befattningshavarna. Det förefaller, som om detta skulle kunna vara ett ganska gott bidrag, när det gäller att åstadkomma en skäligare lön till dem, som arbeta i statstjänst.

Det är på det sättet jag tillåtit mig se på denna fråga, när det gäller dessa befattningshavare, som det här är fråga om, d. v. s. dessa militärer, som överförts på övergångsstat. Det torde vara väl känt för de flesta, skulle jag tro, att dessa personer, såsom jag också tillåtit mig anföra i min motion, vid varje tillfälle vittna om sin stora fosterlandskärlek, och de befinna sig utan tvivel i politiskt avseende bland de grupper i samhället, som förklara, att den som icke vill arbeta, den skall heller icke ha något stöd från samhällets sida. Jag tycker då att konsekvensen borde fordra, om det finnes något sinne för konsekvens på det hållet, att de, som tala om en sådan fosterlandskärlek, borde, åtminstone om de skaffat sig utkomst på annat håll, kunna avstå från detta understöd från staten och söka försörja sig själva, så att samhället och skattedragarna sluppe taga befattning med den saken.

Jag är alldeles förvissad om, att man förgäves skall söka efter andra grupper i samhället, mot vilka staten varit så generös, som staten varit på detta speciella område, och jag har träffat på rätt många militärer, som förklarat, att man aldrig kunnat vänta sig, att riksdagen skulle vara så generös, som den varit vid fastställande av dessa löner för dem som överförts på övergångsstat.

Vad göra nu dessa befattningshavare, som av staten avlönas på detta sätt? Jo, en betydande del av dem äro valagitorer för högern och ingenting annat, och det är i den egenskapen alltså, som de äro avlönade av staten. Nu har

Ang. ifrågasatt ändring i avlöningsbestämmelserna för på övergångsstat överförda militära och civil-militära befattningshavare.

(Forts.)

Ang. ifrågasatt ändring i avlöningsbestämmelserna för på övergångsstat överförda militära och civila befattningshavare.
(Forts.)

det visserligen sagts om dessa, som överförts på övergångsstat, att det är de mindre lämpliga och mindre intelligenta, som man utvalt vid detta överförande på övergångsstat. Ja, det är ju möjligt, att det är på det sättet — mitt påstående att de tjänstgöra som valagitatorer för högern motsäger på intet sätt detta påstående om jag ser på den propaganda, som i vissa fall göres i tidningarna från det hållet.

Jag har, herr talman, tillåtit mig anlägga dessa synpunkter på en, såvitt jag kan se, ganska viktig ekonomisk fråga. Det förefaller mig egendomligt, när man talar om de statsfinansiella svårigheter man har att brottas med på olika områden och om omöjligheten att hjälpa dem i samhället, som äro i verkligt behov av hjälp, att man icke skulle kunna föra ned dessa befattningshavare det här gäller till A-ortslön och taga bort deras dyrtidstillägg. Även om så skedde, skulle de dock erhålla ett utomordentligt arbetslöshetsunderstöd, som jag för min del tycker borde vara alldeles tillräckligt. Och om vi samtidigt skulle från samhällets sida kunna bereda samma hjälp åt de arbetare, vilka blivit arbetslösa, som staten här betalar i understöd till dem, som icke alls utföra något arbete i statens tjänst, så är jag ganska viss om, att vi icke skulle ställa några vidare anspråk.

Med utgångspunkt från vad jag nu har sagt, ber jag att få yrka bifall till motionen.

Herr Holmgren: Herr talman! Då statsutskottet enhälligt kommit till den uppfattningen, att utskottet icke velat tillstyrka herr Anderssons i Stockholm motion, så beror detta dels därpå, att utskottet icke kunnat finna att de synpunkter, som herr Andersson anlagt på dessa frågor, varit så bärande, att utskottet på grundvalen av dem nu velat tillstyrka riksdagen att frånträda de grunder för avlöning av personal på övergångsstat, som riksdagen så nyligen som år 1925 beslutat och dels också därpå, att utskottet icke ansett det rimligt och skäligt att fråntaga en viss personalkategori de förmåner, som denna en gång blivit tillförsäkrad och under åtskilliga år åtnjutit.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 2.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden:

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av övningsplatsen Backamo; och

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av viss överenskommelse mellan kronan och Visby stad.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 3.

Ang. ifrågasatt understöd åt kaptenen G. A. Åström.
Härefter föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 34, i anledning av väckt motion om understöd åt kaptenen G. A. Åström; och yttrade därvid:

Herr Holmström: Herr talman! Som jag tillhör den grupp av föga intelligenta individer, varom herr Andersson i Stockholm nyss talade, så är jag naturligtvis litet rädd att uppträda just nu. Jag skall emellertid be att ur min

motion få läsa upp ett litet stycke, som innehåller ett koncentrat av motionens innehåll. Det heter där: »Åström har således som reservofficer under tjänstgöring ådragit sig en sjukdom, som såväl åsamkat honom direkta utgifter för sjukvård efter kursens avslutande som även inskränkt hans förvärvsarbete under samma tid. Rätt och billighet måste kräva, att staten, i vars tjänst han ådragit sig sjukdomen, håller honom skadeslös.»

Utskottets yttrande är följande: »Då den i motionen upptagna frågan är av sådan natur, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra densamma, synes det enligt utskottets mening icke lämpligt att någon åtgärd från riksdagens sida vidtages i anledning av förevarande framställning.»

Jag kan icke fatta detta yttrande som annat än mycket välvilligt mot själva saken och att det är av rent formella skäl, som utskottet anser, att riksdagen ej bör taga befattning med ärendet. Det torde vara självklart, att den person, som motionen avser, kommer att hos Kungl. Maj:t ånyo anhålla att få sin ersättning. Jag skall därför anhålla att få anföra några ord.

Åström har, som av motionen framgår, tidigare gjort framställning hos Kungl. Maj:t om att få ersättning. Kungl. Maj:t har av formella skäl avslagit framställningen. Reservbefälsförordningen medgiver nämligen icke, att ersättning lämnas i ett sådant fall som detta.

Detta måste vara en brist i reservbefälsförordningen. Ty det kan icke vara riktigt, att, medan t. ex. värnpliktiga och volontärer äga rätt att i liknande fall få ersättning för sjukdom ådragen under tjänstgöring, reservbefälet skall vara alldeles blottställt.

Det är självklart, att det måste verka menligt på rekryteringen av reservofficerskåren och avskräckande för reservofficerarnas deltagande i de *frivilliga* kurser, som avse att höja deras förmåga att handhava våra värnpliktiga, därest de riskera att få stå helt hjälplösa, om de under tjänstgöring ådraga sig skador, som efter tjänstgöringens slut icke blott omöjliggöra deras förvärvsarbete under mer eller mindre lång tid framåt, utan även åsamka dem avsevärda kostnader för sjukvård.

Tjänstgöringen som reservofficer är alltid förenad med uppoffringar av olika slag, som redan nu dels försvåra rekryteringen och dels fresta till tidiga avskedstaganden. Kommer så därtill vissa rena riskmoment, varpå reservofficerarna genom det i min motion berörda fallet blivit uppmärksamgjorda, så måtte det bli en värre.

Frånsett dessa rent praktiska synpunkter ifrågasätter jag, om det kan vara staten såsom arbetsgivare värdigt att handla på sådant sätt.

Riksdagens militieombudsman har haft sin uppmärksamhet på dessa förhållanden och i skrivelse till Kungl. Maj:t den 3 juni 1926 berört, bland annat, förevarande fråga och därvid såsom sin åsikt uttalat, att gällande bestämmelser i ämnet borde kompletteras i den riktningen, att reservpersonalen erhöles rätt till fri sjukvård även efter tjänstgöringens slut i huvudsaklig överensstämmelse med de för värnpliktiga och volontärer i detta hänseende gällande föreskrifter.

Jag ber därför få göra det uttalandet, att Kungl. Maj:t ville ombesörja en ändring av reservbefälsförordningen i av mig här antydd riktning. Och slutligen vill jag uttala den förhoppningen, att Kungl. Maj:t måtte, när underdånig ansökan därom inlämnas från Åström, bifalla hans framställning.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Holmgren: Vad herr Holmström här anfört synes mig vara ganska beaktansvärt och jag vill säga, vad mig själv beträffar, att jag skulle säkert, därest denna motion blivit realbehandlad i utskottet, yrkat bifall till motionen, men statsutskottet har, som herr Holmström mycket riktigt framhöll, av rent

Ang. ifrågasatt understöd åt kaptenen G. A. Åström.
(Forts.)

Ang. ifrågasatt understöd åt kaptenen G. A. Åström. formella skäl avvisat motionen. Vi ha enats om det uttalandet, att detta är en angelägenhet, som vidkommer Kungl. Maj:t att lösa, och utskottet har därför icke velat upptaga frågan till realbehandling.

(Forts.) Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

I fråga om uppflyttning i högre löneklass av tygförvaltaren F. S. Engdahl. Å föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 35, i anledning av väckt motion angående uppflyttning i högre löneklass av tygförvaltaren F. S. Engdahl.

Uti en av herr *Laurén* inom andra kammaren väckt motion, nr 56, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade föreslagits, att riksdagen ville förklara tygförvaltaren av 2 klassen vid artilleriets fabriker och tyganstalter *Fredrik Samuel Engdahl* berättigad till uppflyttning i 10 löneklassen från och med den 1 januari 1928 och i 11 löneklassen från och med den 1 januari 1930 löneplan C i officersavlöningsreglementet den 20 maj 1927.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte av riksdagen bifallas.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Holmgren* förklarat sig anse, att utskottet bort tillstyrka bifall till den i ämnet väckta motionen.

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr Holmgren: Herr talman! När en omorganisation äger rum inom något statsförvaltningens område så inträffar i regel att en eller annan person kommer att, även om han blir formellt riktigt behandlad, likväl lida en viss skada eller åtminstone anse sig ha lidit en sådan skada. Här föreligger enligt min mening ett typiskt sådant fall.

Här är det fråga om en person som, därest han hade blivit befördrad till sin plats ett halvt år senare än som blivit fallet, skulle varit berättigad till högre avlöning, än han nu fått. Sålunda, mannen har varit så skicklig, att han ett halvt år tidigare än sina kamrater blivit befördrad, och därför får han nu sämre avlöning. De kamrater, som han då hade konkurrerat med, ha efter honom kommit till samma ställning, men de ha nu bättre lön än han. Sålunda menar jag, att denne man med visst fog kan göra gällande, att han blivit illa behandlad. Därför vill jag gärna stå i bräsch för att riksdagen nu skall vara något vidsyntare, än myndigheterna kunna vara på grund av att de äro bundna av de föreskrifter, som finnas och i ett sådant fall giva en bot för skadan, som är rimlig och riktig.

Jag håller för min del före, att det är av viss betydelse att de enskilda samhällsmedlemmarna med förtroende kunna genom en riksdagsman vädja till riksdagen, när de anse sig icke ha blivit behandlade så, som de anse sig ha skäl att bli behandlade, och jag anser, att det är av viss betydelse, att riksdagen icke är för snäv gentemot sådana framställningar utan framgent bibehåller kontakt med de enskilda samhällsmedlemmarna, något som är en värdefull tillgång för oss alla.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag å utskottets hemställan och bifall till motionen.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Den fråga, som vi nu behandla, har tidigare varit föremål för behandling här, och riksdagen beslöt då att ogilla den framställning, som då gjordes till riksdagen om en bättre ställning för den

person, som det här gäller. Sedan dess har frågan på nytt varit föremål för behandling i såväl försvarsväsendets lönenämnd, som hos vederbörande myndigheter, och där har ju framställningen om den bättre löneställningen för Engdahl blivit avslagen. Vid sådant förhållande har statsutskottet icke ansett sig nu kunna intaga någon annan ställning, än riksdagen gjorde 1925 och som vederbörande myndigheter sedan dess ha intagit.

*I fråga om
uppflyttning i
högre löneklass
av tyg-
förvaltaren
F. S. Engdahl.
(Forts.)*

Statsutskottet har givetvis icke kunnat överblicka de konsekvenser, som ett bifall till den i ämnet väckta motionen skulle medföra. Jag tillåter mig därför, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 5.

Föredrogos vart efter annat:

statsutskottets utlåtande, nr 36, i anledning av väckt motion om avskedsersättning åt förre månadslönnaren C. G. Jonsson:

bankoutskottets utlåtanden:

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av delaktighet i statens pensionsanstalt åt lärare vid dispensärbarnhem samt barnhem för nervösa och psykopatiska barn jämte i ämnet väckta motioner;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkten 4 av propositionen nr 57 gjorda framställning angående pensionsunderlaget för vid allmänt läroverk och högre lärarinneseminariet anställd ämneslärarinna med behörighet till adjunktsbefattning;

nr 22, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning om anslag för tryckning, häftning och bindning av ännu ej utgivna delar av personregistret till riksdagens protokoll för tiden 1809—1866; och

nr 23, i anledning av framställning av fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret angående täckande av statens kostnad för bidrag till den nya riksbron mellan Strömgatan och Helgeandsholmen;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 15, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om upplagshus och upplagsbevis;

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 6 februari 1931 avslutad konvention innehållande internationellt privaträttsliga bestämmelser om äktenskap, adoption och förmynderskap, m. m.; och

nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av en mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge den 10 februari 1931 avslutad konvention angående indrivning av underhållsbidrag, m. m.; samt

andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 2, i anledning av väckt motion angående viss hovrätterna tillagd befogenhet att verkställa prövning av och meddela förordnanden åt extra ordinarie tjänstemän.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda utlåtanden hemställt.

§ 6.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 4, angående regleringen för budgetåret 1931/1932 av utgifterna under riksstatens fjärde huvudtitel, innefattande anslagen till försvarsdepartementet.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast kantribrikerna skulle uppläsas utom i de fall, där reservation avgivits.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3 och 4.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölles.

*Ang. avskeds-
ersättning åt
övertalig
personal vid
armén.*

Punkten 7, angående avskedsersättning åt övertalig personal vid armén.

Uti innevarande års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t under punkten 7 av fjärde huvudtiteln föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för avskedsersättning åt övertalig personal vid armén för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm väckt motion, nr 254, vari föreslagits, att riksdagen vid behandling av frågan om anslag till avskedsersättning åt övertalig personal vid armén och marinen måtte besluta, att bestämmelserna i Svensk författningssamling nr 10 år 1926 skulle gälla intill den 30 juni 1932.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) avslå ovanberörda motion; och

b) till bestridande av kostnaderna för avskedsersättning åt övertalig personal vid armén för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra förslagsanslag av 150,000 kronor.

Vid denna punkt hade reservation avgivits av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Pauli, Sandén, Törnkvist* i Karlskrona, *Eriksson* i Stockholm, *Ward* och *Högström*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) med anledning av ovanberörda motion besluta, att giltighetstiden för kungörelsen den 15 januari 1926 (nr 10) skulle, vad beträffade marinens personal, utsträckas till den 30 juni 1932;

b) —————.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Ja, herr talman, detta är en fråga, som även vid de sista två riksdagarna varit under behandling, och kammaren lär vara ganska informerad om vad det gäller.

1925 beslöts ju nämligen en författning, som innehöll bestämmelser om till-

delning av avskedsersättning åt övertalig personal. Den författningen skulle enligt sin ursprungliga lydelse utgå den 30 juni 1929, men den förlängdes både vid 1929 och 1930 års riksdagar med hänsyn till föreliggande omständigheter. Emellertid skrev riksdagen i fjol någonting om att riksdagen förutsatte att något ytterligare beslut om förlängning av denna författning icke skulle behöva ifrågakomma utan att konsekvenserna av 1925 års försvarsbeslut i detta avseende skulle vara genomförda nu den 30 juni 1931. Emellertid var det ju ingen fullständig enighet under fjolåret på den punkten, huruvida man skulle redan då säga ifrån, att man icke för längre tid än till den 30 juni 1931 skulle utbetala avskedsersättning, utan det fanns avvikande meningar, visserligen icke i utskottets utlåtande men betänkligheter däremot uttalades dock i kammaren. Nu har statsutskottet i år hakat sig fast och det är ganska förklarligt från dess synpunkt, vid detta uttalande och tolkat det på det mest strikta sätt. D. v. s. statsutskottet fattar, efter mitt sätt att se, detta sitt sätt att uttrycka sig i fjol såsom fullständigt bindande utan hänsyn till den utveckling, som därefter har fortgått. Jag finner för min del, att ett sådant sätt att läsa en praktiskt taget uttalad blotta önskan att komma ifrån författningen är litet väl hårt, ty även om riksdagen gör ett uttalande under en viss förutsättning och någonting skulle inträffa, som något litet rubbar på denna förutsättning och genomförandet av vad man önskar om förutsättningen uppfylles, skulle bli för hårdhänt för medmänniskorna, bör riksdagen ha möjlighet att säga sig, att vi få icke handla så fasligt hårdhänt konsekvent.

Det förefaller mig, herr talman, som om riksdagen, i varje fall denna kammar, har alla skäl att se på detta spörsmål med, om jag får använda uttrycket, det mjuka och förstående ögat, ty det är dock faktiskt i alla fall så, att det, när det gäller personalen vid marinens varv i Stockholm och i Karlskrona, är fråga om vissa mycket allvarliga konsekvenser för stora grupper, jag säger uttryckligen, stora grupper, av deras arbetare därest denna författning utan vidare upphör den 30 juni 1931, ty då klumpas dessa ihop och avskedas med en viss ersättning, ett förfarande, som ju uppenbarligen icke kan bli uteslutande till kronans fördel med hänsyn till att penningutbetalning sker i högre grad, än vad som skulle behövt äga rum, därest myndigheterna bereddes tillfälle att låta åtminstone en del av den personal, man eljest tänkt avskeda, stanna kvar i arbetet. Det kan, mina herrar, icke bli några farliga konsekvenser för statsverket, om man ser saken på detta sätt, men det kan i stället bli ett uttryck för riksdagens förståelse för att icke ens riksdagen själv i alla situationer kan i dag för en tid av ett år eller ett halvt år framåt mäta varje händelses vidd och verkan, utan vi böra, som sagt, på ett förstående sätt se på saken sådan den föreligger.

För min del har jag ingenting att anmärka mot regeringen eller mot chefen för försvarsdepartementet. För honom har det, förefaller det mig, varit ganska naturligt att icke taga något initiativ i detta spörsmål med hänsyn till vad riksdagen skrev i fjol. Jag vill sålunda ingalunda rikta något klander, därför att ingenting förekommer i statsverkspropositionen rörande denna sak, men jag vill heller icke vägra att se på saken förstående, därför att det är en bolsjevikisk representant, som är motionär. Det finnes uppenbarligen personer, som betrakta ett sådant förhållande som ett gravamen i fall, som detta.

Jag har, då jag tagit ståndpunkt till frågan, förnämligast förankrat min uppfattning i frågan på de förbindelser, som jag har med arbetarpersonalen på statens största kronovarv. Jag har sökt taga reda på, hur det faktiskt föreligger i förevarande fall. Det kan icke, herr talman, bli fråga om stora summor, men det kan bli fråga om att med mjuk hand och på ett mjukt och förstående sätt avveckla slutet på ett förfogande och ett förfarande som inleddes 1925.

Jag tvekar icke att här inför kammaren uttala, att även jag anser att denna

*Ang. avskeds-
ersättning åt
övertalig
personal vid
armén.
(Forts.)*

Ang. avskeds-
ersättning åt
övertalig
personal vid
armén.
(Forts.)

författning icke kan få fortsätta i evighet men jag har den bestämda uppfattningen att det är för tidigt att den 30 juni 1931 bryta giltigheten av de bestämmelser, som nu tillämpas, för marinens personals vidkommande, och jag önskar livligt, att kammaren för sin del måtte uppskjuta avgörandet på ett år.

Nu ser kammarens ärade ledamöter att reservationen innebär att författningen skall tillämpas ytterligare ett år för marinens personal. Att denna klyvning har skett, kommer sig därav, att reservanterna trodde sig ha fått sådana upplysningar om saken vid frågans förbehandling i utskottet, att det icke föreläge några allvarligare betänkligheter att utesluta arméns personal från tillämpningen av dessa bestämmelser. Jag säger, att reservanterna trott sig finna fog för att icke några allvarligare konsekvenser skulle uppstå genom att man låte författningen löpa ännu ett år uteslutande för marinens personal. Det är sålunda, som sagt, fråga om en uppdelning eller klyvning, så att marinens personal ännu ett år får ha kvar omtalade författning.

Ja, herr talman, med dessa synpunkter på frågan skall jag för min del hemställa till kammaren att bifalla den i utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr **Holmgren**: Den föregående ärade talaren framhöll, att riksdagen i fjol gjort ett uttalande på denna punkt, och det är också fullt riktigt. Riksdagen uttalade, att riksdagen förväntade att någon vidare utsträckning av tiden för avskedsersättningsars utbetalande icke skulle ifrågakomma efter den sista juni 1931. Det var ett mycket positivt uttalande från riksdagens sida, men jag vill gärna medgiva att den föregående talaren har rätt, när han säger, att ett sådant uttalande icke under alla förhållanden måste betecknas såsom bindande för riksdagen. Tillkommer det nya, synnerligen talande skäl, är det självklart att riksdagen har full rätt att kunna ändra den ståndpunkt, som riksdagen intog i fjol. Men några sådana nya skäl hava icke framkommit, och det måste ändå vara starka skäl för att riksdagen skall återtaga ett uttalande, som riksdagen gjort så sent som i fjol. Det enda nya, som tillkommit, är att marinförvaltningen för sin del anser, att en förlängning av denna utbetalning av ersättning skulle kunna äga rum under ytterligare ett år, men denna marinförvaltningens framställning har ingenting med 1925 års beslut att göra utan med en annan omorganisation, som skulle äga rum inom marinen. Sålunda, denna framställning från marinförvaltningen har ingenting att göra med grundvalen för avskedsersättnings utbetalande, som ju är att ersättning skall utgå till sådana, som ha blivit lidande på grund av det beslut, som riksdagen fattade 1925 i försvarsfrågan. Har nu riksdagen så sent som i fjol uttalat en bestämd och klar mening, får väl ändå riksdagen enligt mina begrepp stå vid den meningen även i år.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Andersson** i Stockholm: Herr talman! Herr Törnkvist ansåg, att det skulle vara något särskilt graverande för saken, att det var en bolsjevikisk representant i kammaren, som hade framfört förslag i frågan. Ja, för den händelse herr Törnkvist eller någon annan hade varit intresserad för en förnuftig ordning på detta område, så hade de väl motionerat, skulle jag tro, och då hade den bolsjevikiske representanten kunnat slippa, om det nu hade varit bättre för saken i och för sig. Jag tror väl ändå, att det åtminstone för en hel del av kammarens ledamöter ligger till på annat sätt, när det gäller behandlingen av de frågor, som här förekomma, än det tycks göra för herr Törnkvist. Han ser nämligen efter, vem som är motionär, och det är skälet för bifall eller avslag för hans vidkommande i de frågor, som föreligga. Jag överlämnar åt herr Törnkvist och dem som i övrigt ha lust därtill att bedöma

detta sätt till ståndpunktstagande. För min del har jag min ståndpunkt tämligen klar i det avseendet.

Herr Holmgren förklarade, att det skulle erfordras starka skäl, för att riksdagen skulle ändra ett beslut, som riksdagen fattat så sent som föregående år. Ja, det är möjligt, att det behövs starka skäl. Men jag skulle kunna erinra herr Holmgren därom, att denna kammare förra året fattade två olika beslut i samma fråga, alltså vid samma riksdag, och detta, såvitt jag kan se, utan att någon förändring i sak hade inträffat. Under sådana förhållanden lär det väl inte vara alldeles omöjligt för kammaren att, om det föreligger vissa sakska, fatta ett annat beslut i år än i fjol. Jag ser, att herr Holmgren tydligen funderar över vad jag menar, då jag talar om dessa två olika beslut. Jag kan då upplysningsvis tillägga, att det gäller utredningen anrående taxan för elektrisk ström på landsbygden. Där fattades två olika beslut i samma fråga vid samma riksdag. Jag menar sålunda, att det får väl inte anses vara så otillbörligt, att jag tillåtit mig att även vid denna riksdag liksom i fjol, föra fram förslag i denna fråga, trots att riksdagen i fjol gjorde det uttalande, som då beslöts.

När det gäller detta uttalande och dess tillämpning, skulle jag till kammarens ledamöter vilja framställa den frågan, om det kan finnas något förnuft i att riksdagen säger ifrån, att före den 1 juli 1931 skola alla vara avskedade, som kunna tänkas bli övertaliga på grund av 1925 års beslut i försvarsfrågan? Vad innebär detta? Det innebär, att riksdagen säger ifrån, att även om det finns arbete för dem ett halvår framåt eller längre tid, så skola de i alla fall avskedas och pensioneras. Riksdagen skall sålunda här bestämma, att staten skall betala ut pensioner till dessa för en tid, under vilken de kunde genom arbete skaffa sig medel till sitt uppehälle. Jag kan inte förstå, att det ligger någon förnuftig ordning i detta, lika litet som jag kan förstå, att det ligger någon förnuftig ordning i att avskeda och ge avskedsersättning åt folk, förrän det blir nödvändigt att avskeda dem. Jag håller före, att vi skola avvakta den normala avgången och så långt som möjligt reglera arbetarnas antal med hänsyn därtill. Jag tror, att man då skall slippa ifrån att utbetala avskedsersättning liksom också att pensionera för tid, för vilken man eljest, om man skall genomföra riksdagens uttalande, måste betala ut dessa ersättningar och pensioner.

När det då gäller den andra sidan av saken, alltså hur man skall kunna klara sig ifrån dessa utgifter för statens vidkommande, så förutsätter jag, att det inte kan vara riksdagens mening, att, om det är arbetare som här måste avskedas på grund av inskränkningar, som följa av 1925 års beslut i försvarsfrågan, man skulle låta kungörelsen upphöra att gälla den 1 juli och sedan avskeda dem allt eftersom arbetet tryter utan den ersättning, vartill de eljest varit berättigade och som andra, som avskedats av samma anledning, fått, även om man är på det klara med, att de, om kungörelsen gällde, skulle vara berättigade till avskedsersättning. Det ligger i alla fall till på det sättet, att arbetarna ingenting ha att bestämma i denna fråga. De ha intet inflytande i fråga om huruvida avskedanden skola ske eller icke. Icke heller de lokala myndigheterna bestämma slutgiltigt i frågan, utan avgörandet, huruvida avskedsersättning skall utbetalas eller icke, ligger i Kungl. Maj:ts hand. Vad det är fråga om, är sålunda intet annat än att kungörelsens giltighetstid förlänges och därmed möjlighet lämnas Kungl. Maj:t att i de fall, då ersättning enligt kungörelsen skulle utgå, utbetala sådan.

Att det skulle göras åtskillnad mellan armén och marinen i detta avseende, kan jag inte finna något skäl för. Är det så, att det skulle förekomma avskedanden vid armén, vilka bevisligen härleda sig från det beslut i försvarsfrågan, som riksdagen fattade år 1925, så är det väl inte rimligt, att en

*Ang. avskeds-
ersättning åt
övertalig
personal vid
armén.*

(Forts.)

Ang. avskeds-
ersättning åt
övertaliga
personal vid
armén.
(Forts.)

arbetare, som avskedas från en av arméns arbetsplatser, för den skull ställes utan den ersättning, som han får, om han är anställd vid en av marinens arbetsplatser och avskedas därifrån. Herr Törnkvist sade, att utskottet föreslagit en uppdelning på det sättet, att kungörelsens giltighetstid förlänges vad beträffar marinen. Men om jag läst utskottets utlåtande rätt, så har utskottet helt enkelt yrkat avslag, och det är reservanterna som påyrkat en sådan uppdelning. Jag tillåter mig lämna den korrigeringen av herr Törnkvists uppgift på den punkten.

Sålunda, jag anser inte — och jag hoppas, att ingen annan här heller anser det — att man skall behandla de arbetare, som efter den 1 juli 1931 bli övertaliga på grund av 1925 års riksdagsbeslut, annorlunda än dem som blivit övertaliga under tiden före den 1 juli 1931. Och jag finner alltså alla skäl tala för att utsträcka kungörelsens giltighetstid, vilket ju som sagt icke innebär något annat, än att Kungl. Maj:t får rätt att tilldela ersättningar och pensioner efter de grunder, som i det avseendet föreskrivits.

Med hänsyn till dessa skäl ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, 2:o) bifall till den vid punkten fogade reservationen samt 3:o) bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Andersson i Stockholm begärde emellertid votering, varför herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka därvid den under 2:o) angivna antogs till kontraposition. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd samt anslagen:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 7 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter här efter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppsägningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 8—19.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang.
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.

Punkten 20, angående anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t under punkten 22 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen, hemställde utskottet, att riksdagen måtte

a) till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 470,000 kronor;

b) medgiva, att av kronans äldre ammunitionspartier finge till de frivilliga skytteföreningarna under budgetåret 1931/1932 försäljas högst 5,000,000 skarpa patroner m/94 till ett pris av 5 öre för patron, inklusive hylsa; och

c) medgiva, att till den vid skytteförbundens överstyrelses expedition anställda personalen, med undantag av kassaförvaltaren, finge från förefintliga reservationer under extra anslaget till det frivilliga skytteväsendets befrämjande under år 1931 utbetalas dyrtidstillägg enligt de grunder, som för samma år vore eller kunde vara bestämda i fråga om dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst.

Ang.
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.
(Forts.)

Vid denna punkt var fogad reservation av herrar *Johan Nilsson i Malmö, Asplund, Walles, Pauli, Sandén, Anderson* i Råstock, *Törnkvist* i Karlskrona, *Eriksson* i Stockholm, *Ward* och *Högström*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

a) avslå Kungl. Maj:ts förslag om anslag till det frivilliga skytteväsendets befrämjande för budgetåret 1931/1932;

b) avslå Kungl. Maj:ts förslag om försäljning till de frivilliga skytteföreningarna av skarpa patroner m/94; och

c) — — — — —

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Den här frågan är ju en gammal bekant, som sedan många år tillbaka delat upp kammarens ledamöter i två ungefär lika stora hälfter. Ibland har den ljusa sidan segrat och ibland den mörka. Herrarna kunna ju själva efter eget skön bedöma, vilken som är den ljusa och vilken som är den mörka sidan. Jag skall emellertid, herr talman, inte fresta kammarens tålmod med något försök att utlägga texten om den frivilliga skytterörelsen. Det förefaller, som om i denna fråga fördomsfullheten i mycket hög grad har fått bita sig fast och göra sig gällande, kanhända på båda sidorna om pålen. Med hänsyn till den sentida utvecklingen förefaller det emellertid, som om de, som fortfarande hysa den uppfattningen och gått och förälskat sig i den tron, att skytterörelsen skulle vara något speciellt starkt bidrag till landets försvarsväsende, borde släppa efter litet på denna sin tro. Jag hörde under debatten i första kammaren i dag, att nöjeslivet omkring skjutbanorna samt salongsgevären börja taga överhand. Den utvecklingen behöver man inte från min synpunkt hälsa med någon speciell olust. Ty det kan väl inte gärna tänkas, att den svenska riksdagen för att uppmuntra slikt skall vara villig att i längden betala en halv miljon kronor om året. Jag undrar också, om den svenska riksdagen kan vara villig att betala en halv miljon kronor om året för de nya uppgifter, som uppges tillämnas skytterörelsen. Någon har stuckit i min hand ett nummer för i kväll av en stockholms tidning, som heter Aftonbladet, jag vet inte, huruvida herr Forssell är chef för den politiska riktning, som denna tidning representerar. Det står emellertid i en spalt i detta tidningsnummer följande: »Nu kommer i alla fall det meddelandet, att Sillénarna just i dagarna erhållit order från Moskva att omedelbart eller fortast möjligt söka låta enrollera sina kamrater i den svenska skytterörelsen för att såmedelst få dem vapenövade och mera förtrogna med vapnens bruk än vad förmodligen nu är fallet.» Jag undrar, om det för de ärade ledamöterna av högern och bondeförbundet samt *de* frisinna, som fortfarande rösta för skytteanslaget, kan vara något lockande framtidsperspektiv att anslå en halv miljon kronor om året för att beväpna bolsjevikerna eller *de* s. k. Sillénarna. Ja, herrarna kunna ju taga det lika allvarligt som jag själv.

Jag tror, att frågan för ögonblicket är uttömd för mitt vidkommande och jag anhåller, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Nilsson i Malmö m. fl. och som återfinnes på sidan 69 i utskottets utlåtande.

Ang.
det frivilliga
skytteväsendets
befrämjande.
(Forts.)

Herr **Holmgren**: Herr talman! På en enda liten punkt erkänner jag mig ense med den föregående talaren, och det är då han framhåller, att fördomsfullheten tycks ha bitit sig fast i denna fråga, ty det visade hans anförande tydligt och klart. Jag skall emellertid inte förlänga denna debatt. Vi ha redan i fjol grävt ned stridsyxan och kommit därhän, att vi inte vidare diskutera denna fråga. Vi veta precis, vad var och en tycker och tänker och att, vad vi än säga, inte en enda röst kommer att flyttas över från den ena sidan till den andra. Herr talman, jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Törnkvist i Karlskrona, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 20 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda om omröstningens resultat, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 94 ja och 82 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Punkterna 21—32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. trupp-
förbandens
övningar.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten 33*, angående anslaget till truppförbandens övningar, anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag hemställer om bifall till den på sidan 70 återgivna reservationen rörande denna punkt, varigenom kammaren kan göra en liten besparing.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare anfördes ej. Efter av herr talmannen givna propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 34 och 35.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 36, angående anslag till arméns bakteriologiska laboratorium.

Kungl. Maj:t hade under punkten 41 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för arméns bakteriologiska laboratorium för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra förslagsanslag av 2,000 kronor.

*Ang. arméns
bakteriologiska
laboratorium.*

Utskottet hemställde, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Jag ber, herr talman, att först till utskottet få framföra min tacksamhet för det sätt, varpå denna huvudtitel blivit behandlad. Med undantag för den nu föreliggande punkten har utskottet tillstyrkt de anslag, som av Kungl. Maj:t begärts. Vid sådant förhållande kan det kanske fattas såsom ett uttryck för bristande tacksamhet, när jag vågar göra gällande, att skälen för Kungl. Maj:ts proposition jämväl i den nu föredragna punkten äro starkare än de skäl, som kunna anföras från utskottets sida.

Det anslag, som det nu är fråga om, avser att i fredstid dels tillhandahålla visst förråd av diagnostiska sera, vacciner m. m. för de transportabla bakteriologiska laboratorier, som ingå i arméns utrustning, dels bekosta resor och arvoden för den personal, som utsändes vid hotande eller envisa epidemier, samt material, som nämnda personal behöver för sina undersökningar. Att anslaget under några år icke behövt tagas i anspråk, beror dels och framför allt därpå, att armén varit förskonad för det slags epidemier, för vilka dessa laboratorier kunna komma till användning, dels också därpå att viss modernisering skett. Nu förhöll det sig så, att Kungl. Maj:t år 1927 föreslog, att utgifter av här avsett slag skulle tagas från ett annat, större anslag. Men statsutskottet självt föreslog då, med hänsyn till utgifternas beskaffenhet, att ett särskilt anslag skulle skapas för bestridande av dessa utgifter. När en allvarlig epidemi utbryter, så kan det inte vara annat än fördelaktigt att medel finnas tillgängliga för sjukvårdsstyrelsen, utan att man behöver fråga sig varifrån de skola tagas, eller utan föregående långa underhandlingar i detta avseende. Skulle man här följa utskottet, som ju inte ger någon anvisning angående från vilket anslag beloppet i fråga skall tagas, så skulle det kunna hända, att, särskilt inemot budgetårets slut, det anslag, från vilket man närmast tänkt sig att beloppet skulle utgå, är tömt och att man sålunda först efter utredning, hörande av myndigheter m. m., kan bestämma sig för vilket belopp som kan ifrågakomma. När det gäller epidemier av allvarlig art, hjärnhinneinflammation m. m. dylikt, kan det inte vara annat än önskvärt, att medel omedelbart stå till de sjukvårdande myndigheternas förfogande. Det blir ju inte alls fråga om ett enda öres utgift mera, därför att dessa medel upptagas under särskild anslagstitel. Alla äro eniga om att ändamålet skall tillgodoses. Det är som sagt endast fråga om huruvida man skall dela upp anslaget på två olika punkter med ett särskilt anslag för nu ifrågavarande ändamål eller om man skall taga in detta i ett annat större anslag. Då det är uppenbart, att det är fördelaktigt, att ett särskilt anslag står till förfogande för detta ändamål, så vågar jag hoppas, att riksdagen skall ställa sig på samma ståndpunkt, som statsutskottet 1927 intog. Första kammaren har också, sedan dessa omständigheter påvisats, utan votering bifallit Kungl. Maj:ts förslag.

Jag tillåter mig hemställa och yrka, herr talman, att kammaren i den nu föredragna punkten måtte bifalla Kungl. Maj:ts proposition.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Som kammarens ärade ledamöter antagligen redan förstått, är detta anslag av så begränsad ekonomisk

Ang. arméns
bakteriologiska
laboratorium.

(Forts.)

betydelse, att det ju är ganska meningslöst att taga upp en strid därom i kammaren. Jag skulle antaga, att det är huvudtitelns minsta anslag: endast 2,000 kronor. Statsutskottet har icke haft någon annan mening med sitt förslag än att åtminstone för nästkommande budgetår avföra detta lilla anslag från huvudtiteln, alldenstund inga pengar behövts enligt budgetredovisningarna de sista åren. Detta är helt enkelt den synpunkt statsutskottet lagt på frågan. Emellertid har nu första kammaren enhälligt beslutat bifalla Kungl. Maj:ts förslag. Det skulle naturligtvis vara formellt riktigt av mig att nu yrka bifall till utskottets förslag. Men det skulle å andra sidan endast vara att ge prov på en ganska omotiverad ståndaktighet i uppfattningen rörande en bagatell. För att slippa votering yrkar jag därför bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag vill endast förena mig i det yrkande, som blivit framställt av herr Törnkvist.

Med herr Holmgren förenade sig herr *Danielsson*.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad framställde herr talman: propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den senare propositionen.

Punkterna 37 och 38.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 39.

Lades till handlingarna.

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.

Punkten 40, angående anslag till underhåll av och försök med stridsvagnar.

I enlighet med vad Kungl. Maj:t uti punkten 46 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen, hemställde utskottet, att riksdagen måtte, i likhet med vad som för innevarande budgetår ägt rum, för underhåll av och försök med stridsvagnar för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 50,000 kronor.

Punkten föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Kilbom**: Herr talman! Redan föregående gång, då andra kammaren behandlade frågan om anslag till fjärde huvudtiteln, tillät sig den kommunistiska gruppen genom vår ledamot herr Herou att yrka principiellt avslag. Jag ber att i denna punkt få anföra ytterligare några synpunkter i denna sak.

Det synes mig först och främst tämligen underligt, att man går in för sådana anslag som dessa, sedan ett riksdagens organ i tvenne olika yttranden har förklarat, att den svenska riksdagens och den svenska regeringens politik är att vid internationellt forum understödja varje praktisk och framkomlig väg i fråga om avrustning. Men därtill kommer ju, herr talman, att man här i andra kammaren många gånger försäkrat, att svenska folket är så utomordentligt fredsvänligt. Inte minst har herr Holmgren — och jag antar, att han den gången kände sig såsom talesman för riksdagen eller i varje fall för dess mäktiga statsutskott — försäkrat, att svenska folket är så förfärligt fredsvänligt, så att maken till fredsvänligt folk finns det inte i världen. Om så är förhållandet, så borde ju, såsom jag vid ett tidigare tillfälle tillåtit mig framhålla, detta på något sätt avspeglas i siffrorna för de anslag till militärvä-

sendet, som riksdagen årligen beviljar. Ty man kan väl ändå inte med ut-sikt till framgång hävda, att svenska folket sådan dess mening kommer till uttryck genom riksdagen är så ofantligt fredsvänligt, när riksdagen till mili-tärväsendet beviljar anslag, vilka relativt äro bland de högsta, som över huvud taget förekomma i världen. I vart fall är det då en tämligen dålig korres-pondens mellan riksdagen och svenska folket.

I andra kammarens protokoll finnas redan en del detaljerade siffror angäen-de militärutgifterna per huvud räknat i Sverige och en del andra länder. De visa, tillåt mig erinra därom ännu en gång, att beträffande utgifter i anført av-seende Sverige är nummer två i hela världen. Det finns bara en stat i världen, som har högre militärutgifter per individ än Sverige. Det skulle vara förfärligt roligt att få reda på, hur herr Holmgren vill förklara den saken. Herr Holmgren kunde därvid kanske få ett instämmande av herr Törnkvist, som ju därmed kunde kvittera det instämmande i herr Törnkvists anförande, som herr Holmgren nyss gjorde. Hur kunna herrarna å ena sidan förklara, att svenska folket är det mest fredsvänliga, som finnes i världen, och å andra si-dan förklara, att vi detta till trots stå i fråga om militärutgifter per huvud räknat som nr 2? Vi intaga platsen efter Frankrike, den främsta militarist-nationen i världen. Jag har hämtat uppgiften, mina herrar, ur den socialdemo-kratiska kalendern »Tiden», och den ljuger väl ej för er. Dess siffror korres-pondera dessutom någorlunda med uppgifterna i en bok, utgiven årligen av Nationernas förbund, angående militärutgifterna i skilda stater.

Går jag vidare i undersökningen hur stora militärutgifterna äro i Sverige och i en del andra europeiska ekonomiskt och militär-politiskt jämförbara länder, kommer jag till ännu mera överraskande resultat. Norge har en folk-mängd, som ej uppgår till hälften av Sveriges. Norges militärutgifter för sista budgetåret uppgå dock icke ens till en tredjedel av Sveriges militärut-gifter. De ligga således långt, långt under Sveriges militärutgifter. Och beträffande Danmark, som har den »västeuropeiskt synnerligen betydelsefulla uppgiften att bevaka läset för Östersjön», meddelade en tidning häromdagen följande telegram från Köpenhamn, vars primäruppgifter voro hämtade ur »Socialdemokraten», där det heter: »Efter tre dagars debatt har folketinget» — d. v. s. andra kammaren — »kl. halv 12 i natt antagit ett avrustnings-förslag, som nedbringar Danmarks militärutgifter från 42 till 18 miljoner kro-nor. Folketingets beslut har nu översänts till landstinget.» Vid voteringen, herrar socialdemokrater och folkfrisinna, segrade avrustningsförslaget i fol-ketinget med 77 röster, socialdemokraterna och de radikala, mot 64 röster, hö-gern och »vänstern», det vill med andra ord säga, att man i Danmark, så långt folketingets ord gäller, synnerligen kraftigt beträtt nedrustningens väg. Och herr Stauning, Danmarks statsminister, ers excellens, har förklarat, att om ej landstinget böjer sig för det beslut folketinget fattat, blir det en författnings-strid, där landstingets vilja skall krossas. Var finnes i svenskt politik i mot-svarande fråga samma klara och bestämda uppfattning? Det beslut, som fat-tades i Danmark av folkfrisinna och socialdemokrater, visar att militärut-gifterna skola komma ner till en fjärdedel, icke ens det, till en femtedel, ja, en sjättedel av militärutgifterna i Sverige, absolut taget. Räknar jag emeller-tid med militärutgifterna i Danmark med hänsyn till befolkningens antal, kom-mer jag, som herrarna kunna finna, till ett för Sveriges vidkommande ännu mera beklämande resultat.

Det är uppenbart, att man ej här dagligdags kan deklarerera sin vilja till av-rustning och ändå ingenting göra för genomförande av sin vilja. Allra minst kan man tala om, att man vill gå så långt, att man är beredd till isolerad av-rustning, men dagen efter rösta för godkännande av militärutgifter, som ifråga om storlek per individ står närmast det mest militaristiska land i världen. Ty

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.

(Forts.)

om man gör det, även om det gäller isolerad avrustning, ligger det snubblande nära att, om ett dylikt handlingssätt använda uttrycket bluff.

I detta sammanhang vill jag ställa en fråga till herr Hansson i Stockholm: När ämnar svensk socialdemokrati gå in för avrustning på internationell bas enligt samma grunder, som nyligen skett i Danmark? Jag tror, att herr Hansson skall förstå mig, att det är intet tal för läktaren, då jag hävdar, att med den oerhörda arbetslöshet, som råder i landet inom arbetarklassen, det ej kan gå för sig, att vi ifråga om militärutgifterna årligen förhålla oss, som om intet skett, som om statsinkomsterna flödade in normalt, i det vi till militära ändamål offra 130 miljoner.

Om det för övrigt är någon mening med det nordiska samarbetet, ers excellens, borde det ej taga sig uttryck enbart då det är fördelaktigt för Sverige, exempelvis ifråga om sociallagstiftning. Det borde speciellt visa sig från svensk sida, då det gäller att i Sverige skapa ekonomiska förutsättningar för samma sociallagstiftning, som gäller i Norge och Danmark. Men så länge man i Sverige offrar 130 miljoner till militärutgifter, medan samtidigt motsvarande summor minskas i Norge och Danmark, finnes det ej och kommer det ej att finnas någon som helst möjlighet att förverkliga ens de mest trängande sociala reformkraven i Sverige. Eller hur tänka herrarna att exempelvis ett kommande år, då det gäller statsbudgetens uppgörande, ordna historien? Ifråga om sjukkassorna har det sagts mig, icke från ovederhäftiga och dåligt informerade personer, att ej ens i regeringens parti man är övertygad, att det föreliggande förslaget till sjukkasselagar är det bäst avvägda, utan att man tvärtom börjar förbereda en revolt för att slå ihjäl förslaget. Man anser med all rätt att förslaget ger alldeles för litet. Och ändå är det förslaget bara en begynnelse. Hur skall det ekonomiskt ordnas, så att vi få en effektiv moderskapsförsäkring, då det gäller förbättringar av ålderdomspensioneringen eller, låt mig säga sanningen, införande av en verklig ålderdomspensionering, och hur tänka herrarna ekonomiskt lösa problemet om arbetslöshetsförsäkringen med nuvarande militärutgifter? Såvitt jag kan döma, finnes det ingen som helst utsikt att med tillämpande av nuvarande skattepolitik och med nuvarande utgifter för militära ändamål, ordentligt lösa något av de sociala reformkrav, vilka sedan flera årtionden stått på dagordningen i Sverige. Således kan jag ej dra en annan slutsats än den: antingen mena ni allvar med talet om att genomföra en bättre ålderdomsförsäkring, bättre arbetslöshetsförsäkring — och då måste man snabbt och bestämt gå in för sänkning av militärutgifterna — eller också mena ni ej allvar med detta, och då är det uppenbart, att man ej kommer att gå in för någon sänkning av militärutgifterna. Herrarna må sätta den tro därtill, som ni vilja, men jag försäkrar, att ute i landet börjar man allmänt fråga, hur det skall bli med dessa frågor. Och det synes riktigt, att man ställer den frågan i första hand till den nu sittande regeringen, och i andra hand till socialdemokraterna.

Redan vid förra årets riksdag beslöts ju en stor utredning, hur man skulle genomföra 1925 års beslut angående militärutgifternas sänkning. Herrarna veta, att det beslutet innebar, att vi skulle få löftet infriat om endast 107 miljoner i militärutgifter. Trots flera år sedan förflutit, ha vi nu 130 miljoner i militärutgifter. Man kan förstå, att herr Holmgren och alla andra officerare tycka att det är alldeles utmärkt, att de på det sättet få sin vilja fram. Ty herr Hanssons uttalande till trots — det vittnar gott om hans uppfattning om officerskåren, men jag tvivlar att det är sant — vågar jag ändå hävda, att den svenska officerskåren saboterat 1925 års beslut i militärfrågan. Eller är herr Holmgren beredd att förklara, varför annars kostnadsramen överskrides så som skett? I detta sammanhang vill jag hemställa till hans excellens statsministern i hans egenskap av försvarsminister att litet närmare taga del

av förhållandena på skilda militära förläggningar och undersöka i detalj, vilken enorm vilja herrar officerare visa, då det gäller att genomföra 1925 års beslut.

Riksdagens beslut förra året om ny utredning var tvetydigt. Dels skall utredas hur militärväsendet skall kunna bli så effektivt som möjligt, d. v. s. hur det skall rationaliseras, dels ock den »isolerade avrustningen». Det är väl ingen av herrarna, som tvivlar på, att det sistnämnda var allvarligt menat? Ni menade väl, att det skall på allvar undersökas, om Sverige kan företaga isolerad avrustning? Men om man vid 1930 års riksdag gick in för ett beslut innebärande undersökning av möjligheten av att avrusta, hur kan då 1931 års riksdag, ett år senare, slå ihjäl det beslutet genom att antaga ett förslag, icke blott om *underhåll* av stridsvagnar utan även försök med *nya* stridsvagnar? Uppenbarligen har man här ej menat något annat än vi tillåtit oss uttala, beslutet om att undersöka möjligheten av isolerad avrustning var endast en gest. Detta bekräftas ju av att riksdagens andra kammare med överbärande majoritet i dag går in för försök med nya stridsvagnar, alltså en *ökning* av den militära effektiviteten. Det skulle vara intressant, herr talman, att få reda på, hur allt detta stämmer med beslutet angående den isolerade avrustningen. Det finnes för övrigt i fortsättningen av föreliggande statsutskottsutlåtande en del andra punkter, som det kunde vara rätt intressant att i detta sammanhang se litet på. Därmed må emellertid anstå.

Jag tillåter mig, herr talman, på anförda skäl och med understrykande av den principiella begäran däri, få yrka avslag på föreliggande förslag. Jag ber ännu en gång att få säga, att är det så, att man vill, att talet om svenska folkets fredsvänlighet skall tagas på allvar ute i världen, är det så, att man vill bidra till nedrustningsviljans väckande bland svenska folket — och så långt borde andra kammaren kunna sträcka sig — är det så, att man vill bidra till skapande av en annan ordning i Europa än den, som i realiteten betyder upprustning, även om jag där tar hänsyn till det nyss ingångna flottavtalet mellan Italien och Frankrike, bör man ådagalägga denna vilja i *handling* och ej undan för undan bevilja de stora anslag till militära ändamål, som här är fallet. Gör man det, skall man i varje fall ej klaga över, att riksdagens beslut saknar varje resonans bland allmänheten, ty därigenom bidrar man till att vidga klyftan mellan riksdag och folk, och fortsätter den väg, som leder till parlamentarismens avskaffande.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Herr Kilbom har direkt till mig framställt den frågan, om det är möjligt för ett fredsälskande folk att, samtidigt som det förklarar sig vara vänligt stämt mot en allmän ned- och avrustning, upprätthålla ett försvar av den omfattning Sverige upprätthåller.

Jag vill erinra därom, att det beslut, som fattades år 1925 av Sverige, då i fråga om verklig effektiv nedsättning kunde ställas upp som mönster för länder i allmänhet, och att sedermera, trots att stora svårigheter varit förbundna med övergången, dock varje år viss minskning i den av riksdagen godkända försvarsbudgeten kommit till stånd.

För någon tid sedan angreps den nuvarande regeringen också därför, att den ej i Genève vid behandlingen av nedrustningsfrågan röstat med Ryssland, där herr Kilbom ostridigt har sina politiska ideal. Det landet synes vara ägnat att besvara frågan, hur ett land kan på samma gång vara fredsvänligt och upprätthålla ett försvar. De ryska siffrorna, herr Kilbom, se ut så: för budgetåret $\frac{1}{10}$ 1928— $\frac{30}{100}$ 1929 utgick det 990 miljoner i ryskt, d. v. s. rubelmynt, påföljande år, budgetåret $\frac{1}{10}$ 1929— $\frac{30}{100}$ 1930, utgick det 1,182 miljoner. Efter övergång till kalenderår på grund av omläggning av budgetåret möter det nu

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

pågående året, kalenderåret 1931, där budgeten upptar ej mindre än 1,496 miljoner i utgifter. Det betyder sålunda under de tre sista åren en stegring av militärutgifterna från 990 miljoner till 1,496 miljoner.

Herr Kilbom förklarade, att uttalandena om vårt nationella intresse för ned- och avrustningssträvandena måste misstros, och betecknade såsom bluff, när de icke motsvarades av gärningar, d. v. s. individuell nedrustning för det land, vars handling står som bakgrund för de gjorda uttalandena. För Sveriges del har, som jag nyss erinrade om, en viss årlig minskning kommit till stånd i överensstämmelse med de uttalanden, som gjordes vid 1925 års försvarsrevisions genomförande, det kan sålunda icke råda någon tvekan om att Sverige, när det gäller internationellt samarbete, tillhör de nationer, som ärligt och övertygat gå in för att internationell nedrustning måtte komma till stånd och som även genom sitt exempel visat, att det är villigt att låta sina gärningar svara mot uttalandena. Andra länder — jag nämnde nyss ett — handla i motsatt riktning.

Jag vågar också göra gällande, att en ärlig och uppriktigt menad fredsvilja är väl förenlig med det förfaringssätt man i Sverige tillämpat. Och jag tror, att man knappast har anledning att ställa oss efter nationer, som visserligen fattat beslut i ena eller andra kammaren om en mera långt gående nedrustning, men vilkas definitivt fastställda budget icke visar en sådan minskning som den svenska.

Jag har icke anledning att vidare utveckla mina meningar på denna punkt. Den framlagda försvarsbudgeten innehåller i anslutning till 1925 års utfästelser minskningar, under det att man naturligen samtidigt vill låta de enligt 1925 års revision anvisade medlen användas på ett ur försvarssynpunkt så effektivt sätt som möjligt. Skulle man utnyttja dessa medel på ett ineffektivt sätt, är jag alldeles övertygad om att även i dylikt fall angrepp — och då med verklig befogenhet — skulle göras mot dem, som ha ansvaret för medlens användning. Ur denna synpunkt förefaller det mig därför ganska besynnerligt, att herr Kilbom uppträtt på just den nu föredragna punkten.

Herr **Holmgren**: Herr talman! I likhet med hans excellens herr statsministern kan jag icke förstå, varför herr Kilbom försöker taga upp en större försvarsdiskussion på just denna punkt, om icke den omständigheten, att kantubriken innehåller ordet stridsvagnar försatt herr Kilbom i stridshumör. Vi ha överlämnat dessa frågor om försvarsväsendets ordnande till en kommission. Och när vi det gjort, är jag för min del icke sinnad att taga upp en större försvarsdebatt, i vilken man för övrigt inmänger moderskapshjälp m. m., och därtill taga upp den på en enstaka punkt i utlåtandet, som rör underhåll av och försök med stridsvagnar. För att icke förlänga debatten skall jag utan vidare be att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Kilbom gjorde gällande, att vi icke kunna ordna olika sociala krav med anledning av de utgifter vi ha för vårt försvar. Jag skall be att få hänvisa talaren till de utgifter, som vår sociala budget har att uppvisa, varav framgår, att vårt land kan räknas stå i främsta ledet bland de länder, som vilja värna om de behövande på alla områden. Och jag tror, att man kan konstatera, att inom olika lager och partier av den svenska riksdagen förefinnes en varm och uppriktigt önskan att på det området gå fram så långt, som de ekonomiska möjligheterna medgiva. Det finnes en ärlig vilja i det fallet. Jag vet, att utlänningar, som besöka vårt land, ha gjort den erfarenheten, att i det avseendet ingalunda har försummats något, som rimligen bort göras. Den ärade talaren nämnde om arbetslöshetsförsäkringen. Det finnes ett sätt att ordna följderna av arbetslös-

heten i detta land, och det är att i minsta möjliga omfattning oroa de tillfällen till förvärvsarbete, som finnas i vårt land. Om det sker, så finnes det för de flesta tillfälle och möjlighet att förvärva en tryggad ställning och en tryggad ålderdom, det må beröra vilket förvärvsarbete som helst. Men det är icke alltid lätt, särskilt för vårt land, som så inriktat sig på att för sin ekonomi vara så beroende av exportindustrien, där hela världen tävlar om avsättningsområdena, att kunna behålla sina marknader med den oro, som mången gång råder på dessa områden och som gör, att vi icke alltid kunna fullgöra våra förpliktelser till utlandet, därför att vi icke få arbeta i lugn och ro. Jag tror, att det finnes andra vägar att förbättra deras förhållanden, som arbeta på dessa områden, än de metoder, som nu i mångt och mycket tillämpas.

Jag vill också säga, att det har i utlandet, när det gäller att bedöma frågor om arbetslösheten, från auktoritativt håll framhållits, att arbetslöshetsförsäkringen har tillgripits såsom palliativ, men att den ingalunda är en verklig lösning av frågan.

Herr Kilbom sade, att vi icke göra något för att lösa de sociala frågorna. Jag vill säga, att om vi lösa hur många sociala frågor som helst och komma till idealstaten, vad har det för värde, om vi icke samtidigt ha kraft att värna om vårt land och bevara oss själva.

Herr Holmgren och andra militärer sades önska ökade utgifter för försvaret. Jag kan ge det intyget, att djupt ute i det svenska landet bland både borgare och bönder, ute bland allmogen, lever känslan av att vi vilja värna vad vi ha. Vi kunna diskutera medlen, men den känslan, att vi vilja värna vårt land, är till finnandes i högre grad än talaren på stockholmsbanken ville göra gällande.

Herr Kilbom sade, att vi skola undersöka möjligheterna till avrustning. Saken är den, att det gäller utredning om vad som kan göras eller icke göras, men ingalunda något beslut om att lägga landet försvarslöst under denna tid, och därför ha regeringen och majoriteten inom utskottet icke velat vara med om att avskriva allt, innan man vet vad man gör.

Jag skulle vilja erinra herr Kilbom om hur Englands socialdemokrater visserligen fordra sociala reformer men sannerligen icke äro med om att lägga landet värlöst, och det har i dagarna fått ett kraftigt uttryck från en av deras talesmän. Jag tror, att man även där reagerar i lika hög grad som i vårt land, när helt nyligen papperen lades på bordet om hur en försvarsfientlig agitation subventioneras från ett land, där man har intresse av att vi avrusta. Men något svenskt intresse är det icke och kommer aldrig att bli. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag tror inte, att det är stor mening i att upptaga en debatt med herr Lithander. Jag vill dock fråga, om det är ett större svenskt intresse — han betonade uttrycket svenskt — att anslå 130 miljoner kronor i militärutgifter, då vi ha 100,000 svältande arbetare i landet, än att ge dessa 100,000 svältande möjlighet till existens och åtminstone sänka militärutgifterna? Menar herr Lithander vidare, att svenskheten bara kommer till uttryck genom penningpåsarna? Då Sverige måste försvaras av levande människor, borde det för Lithander ha ett visst intresse att se till att de 100,000 icke behandlas så att de vid försvarsmaningen säga: Nej tack!

För övrigt har man ställt frågan, varför jag försöker, som någon sade, jag tror det var herr Holmgren, få upp en stor försvarsdebatt på denna punkt. Jag kan svara herr Holmgren: förhållandena ha tvingat oss att dröja till denna punkt. Tidigare ha vi yrkat avslag principiellt på fjärde huvudtiteln under första punkten, men då har bland andra herr Törnkvist, sannolikt icke bara som representant för statsutskottet stigit upp och förklarat, att vi yrka avslag

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

på lönerna för de anställda. Därför, herrar Törnkvist och Holmgren, skjuta vi upp debatten till denna punkt, då det gäller *vapen och ammunition*. Det vet herr Törnkvist och till skada för honom själv begår han våld på sitt eget bättre jag — jag smickrar honom med det — då han säger, att vi icke borde yrka avslag på första punkten i fjärde huvudtiteln. Så ha för övrigt debatterna tidigare lagts upp i andra kammaren. Så har jag funnit, att F. W. Thorson vid tidigare riksdagar alltid yrkade avslag under första punkten, men då var det ingen socialdemokrat i landet, som steg upp och gjorde demagogi av det och sade, att han ville draga in lönerna. Kanske vore det riktigast att göra detta yrkande under punkt 39, men där göres, på grund att statsutskottet delat på fjärde huvudtiteln, blott en erinran.

Jag är hans excellens herr statsministern tacksam för att han åtminstone gjorde ett försök att från sina utgångspunkter sakligt belysa avrustningsproblemet. Jag tror, att det kan vara på tiden, att man i svenska riksdagen — ute i landet är debatten redan i full gång — får debatter, där varje riksdagsman får förklara hur han ställer sig. Från vår sida ha vi ingen rädsla att exempelvis gå med på en allmän omröstning om hur landets folk ser på detta problem. Vill herr Lithander gå med på den saken? Han säger ja. Det var utmärkt. Då kanske högern går med på en omröstning om att nedsätta militärutgifterna i nivå med grannländernas? Kan man förvänta det? Här sade herr Lithander nej. Först sade han ja, men sedan nej. Mycket prutade han icke, men hundra procent prutade han genast.

Innan jag går vidare ber jag att få försäkra hans excellens statsministern om att jag icke är övertygad om att utvecklingen i Ryssland kommer att följas i alla detaljer vid revolutionen i andra länder. Icke heller är det så säkert att sovjetstatens organisation kommer att följas helt sedan arbetarna fått makten i andra länder. Den kommande socialistiska ordningen i Sverige får organiseras med hänsyn till *förhållandena här*. Herrarna äro förvånade. Ja, det märker jag. Jag ber att få försäkra er då, att den förvåningen är endast ett klart bevis för att ni överhuvud taget icke förstått något av vad som skett i Sovjet och inget av den sociala revolutionens problem. Ni äro ingalunda de första. Herr Engberg behöver icke understryka förklaringen, att han ingen-ting förstått; det har han redan bevisat, redan sade jag, jag menade, många gånger bevisat.

Jag tror, att det ligger en stor sanning i det påstående, som fällts av både Lenin och en man, som står, åtminstone då det gäller teoretiska förklaringar, herr Engberg vida närmare, nämligen Bauer i Österrike, i Wien, att revolutioner måste ske i alla länder. Tekniken kan vara olika. Jag är övertygad om att det socialistiska samhället i Sverige kommer att organiseras på annat sätt än i Ryssland, därför att dess historia är en annan, befolkningens läge en annan, landets ekonomiska struktur en annan o. s. v. o. s. v.

Emellertid grep väl hans excellens statsministern till Ryssland såsom mitt politiska ideal i brist på bättre. Det är så vanligt, när det talas med oss kommunister, att Ryssland alltid köres fram. Jag försäkrar ers excellens, att vi uppfatta sådant som brist på verkliga argument. Hans excellens statsministern påstår, efter anförande av en del siffror, att i Sovjetunionen ha de militära utgifterna stegrats men i Sverige ha de sjunkit. Ja, det är gott och väl, men det förhåller sig så, ers excellens, att i Sverige äro militärutgifterna för sista budgetåret 23 kronor per huvud och i Sovjet trots allt 8 kronor per huvud. Det skulle jag tro bevisar åtskilligt. För övrigt har jag icke något emot att diskutera varför i vissa stater militärutgifterna stiga men i andra stater sjunka. Låt oss dock då också medräkna penningvärdets förändringar i respektive länder, den olika utgångspunkten o. s. v. Herr Hansson och jag ha varit inne på det kapitlet en gång ehuru skriftligt. Tror emellertid icke ers excel-

lens, att också de stater, som under högrävan och allvarliga former pratat om **avrustning**, också ha ansvar för den utveckling på berörda område som skett i exempelvis Sovjetunionen. Också vårt land har ansvar för den saken. En sak är ju 1925 års *beslut*, en annan sak — sistlidet års riksdag visar det — är sättet att *genomföra* beslutet. Jag kan icke finna, så länge överallt i världen olika regeringar kunnat konstatera, att enligt 1925 års riksdags*beslut* Sverige sänkte sina militärutgifter till 107 miljoner kronor om året — herr Hanssons motion 1924 innebar krav på en sänkning till 84 miljoner kronor, om jag icke minns galet — och sedan ser att trots beslutet i stort sett icke genomförts utan militärutgifterna stå på ungefär samma höjd som tidigare, så länge man ser detta ute i världen, ers excellens, kan man icke gärna erkänna att vår militärbudgets behandling skulle vara ett mönster, utan då blir resultatet det, som man nu försöker påvisa för Rysslands vidkommande. Det borde finnas en liten smula korrespondens mellan beslut på papperet och handling i livet. Det finns det icke för Sveriges vidkommande. För fjärde eller femte gången konstaterar jag, att riksdagen själv genom fjolårets tillsättande av den för riksdagens politiska anseende förnedrande kommissionen för utredning, *huru* man skulle genomföra tidigare fattade beslut, underströk detta. Tro herrarna, som hålla mera på den borgerliga parlamentarismen än jag, att ni skola få så stor respekt bland ämbetsmän och officerare och alla andra genom ett dylikt uppträdande?

Hans excellens förklarade — och jag medger gärna, att det ligger nära till hands — att det ändå är en smula för tidigt att anföra siffrorna från Danmark, därför att än så länge är ju dock folketingets beslut icke genomfört. Naturligtvis kan man säga på det viset, men jag trodde icke, att den frisinade ledaren skulle komma att framställa en förhoppning på Danmarks första kammars stjälpande av den folkvalda kammars beslut. Detta var nämligen väl innebörden i hans excellens förklaring på den punkten.

Till sist vill jag ändå, herr talman, säga ett par ord till herr Lithander, som nu sprang sin väg. Han skulle icke tala så förfärligt högljutt om att vi i vårt land gå i spetsen för omsorgen om de behövande och att det finns en ärlig vilja hos riksdagen o. s. v. o. s. v. för att hjälpa de fattiga. Det är ganska troligt för att icke säga säkert, att under en av de närmaste veckorna vi här i riksdagen få se denna vilja i handling. Inom en kort tid komma ju förslag om hjälp till arbetslösheten. Då få vi se, huru den svenska högern i handling dokumenterar sin vilja att hjälpa de arbetslösa.

Herr talman, jag har avsiktligt sökt få en debatt till stånd i denna fråga, därför att det är högt på tiden, att allmänhetens uppmärksamhet fästes på riksdagens sätt att år efter år bevilja miljonanslag till militärväsendet, samtidigt som årtiondens krav på sociala reformer år efter år skjutas undan i utredningens kvarnar. Här måste mobiliseras ute i landet en masstämmning mot den riksdag, som handlar på ett dylikt sätt. Var är sjukförsäkringen? Var är moderskapsskyddet? Var är ålderdomsförsäkringen? Var är arbetslöshetsförsäkringen? De äro alltså i utredningens kvarnar, där dessa frågor icke skola lösas, eller också ligga de på kammars bord i förvanskad skick. Jag är övertygad om att också många av herrarna — övertygad, jag ber om ursäkt, jag vet — i korridorerna och i ingångarna säga: »Det här går icke längre.» Det vore rättigare av er att stiga upp och säga här i denna kammare, att ni ha den uppfattningen, att ni ha vår övertygelse, att det icke går längre på detta sätt. Har verkligen Sverige ett militärpolitiskt så utsatt läge, att det behöver bevilja militärutgifter så stora, att landet blir nummer två bland världens militärstater? För Sverige en imperialistisk politik? Eller vad är anledningen till de höga militärutgifterna? Huru vill man förklara saken? Hans excellens förklarade, att år efter år sjunka utgifterna. Ja, bland annat se vi i

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.

(Forts.)

dag vid behandlingen av denna fråga, huru mycket de sjunka. De sjunka med icke fulla två miljoner kronor, hans excellens, från årets militära budget till nästa års budget, som börjar den 1 juli. Huru många år skola vi med den takten hålla på, tills vi komma ned till 107 miljoner kronor, det som förklaras vara in-
neböörden av 1925 års beslut? Alla, som tala om avrustning, böra förstå, att man måste sätta handling bakom orden. Jag tvivlar på möjligheten av en helt genomförd nationellt isolerad avrustning. Men synnerligen kraftigt kan vi sänka militärutgifterna. Men än en gång måste också *folkrepresentanterna överväga* innan de så genomföra avrustningsproblemet att de ersätta den allmänna värnplikten med en värvad armé. Detta skulle nämligen blott innebära skapandet av vita garden på statens bekostnad, och en dylik väg vilja allra minst vi kommunister vara med om.

Vi kommunister ha gjort försök att här i riksdagen få ett *principiellt* uttalande för internationell avrustning. Riksdagen har avböjt detta. Den kommer att i dag gå emot också den *nationella* avrustningen, ja nedrustningen. Då måste man, herr talman, säga, att nu får det vara nog. Folket måste mobiliseras mot riksdagen, om den icke ändrar mening i detta avseende. Det är för övrigt icke blott otäcka bolsjeviker, som säga detta. Vi befinna oss i ett mycket gott följ. Lord Grey i England och Englands nuvarande utrikesminister, en internationellt känd socialdemokrat, ha just i denna fråga ställt parollen: mobilisera folken mot regeringarna för avrustning! Herr Henderson har t. o. m. sagt: Blott folken vilja, skola regeringarna snart genomföra avrustningen.

Herr **Hansson** i Stockholm: Herr talman! Om herr Kilbom uppträtt med lite mindre later, skulle jag icke gjort vad jag nu ämnar göra. Han har under mycket stora försäkringar om sin ärlighet sökt övertyga oss om anledningen till att han mitt i behandlingen av statskottets utlåtande över fjärde huvudtiteln öppnar denna principdebatt, som lämpligen borde ha kommit i början av denna behandling. Han försäkrade, att han gjorde detta på grund av anmärkningar mot tidigare förfarande. Och nu kommer han, sedan vi beviljat åtskilliga tiotal miljoner, sedan vi beviljat anslag till förvaltning, sedan vi beviljat anslag till de värnpliktiga, sedan vi beviljat anslag till officerare, underofficerare och stamanställda, sedan vi beviljat anslag till övningar, då kommer han på en liten punkt, som gäller 50,000 kronor, och tar upp en principdebatt och detta gör han på grund av vissa angivna skäl. Hur var det, herr Kilbom, kom icke herr Kilbom för sent? Jag har konstaterat herr Kilboms frånvaro vid två eller tre voteringar, som vi haft i afton. Jag tycker, att när man uppträder med sådana later, skall man åtminstone infinna sig, när skådespelet skall börja.

Herr Kilbom har här talat om 1925 års beslut. Jag har praktiskt taget varenda riksdag sedan år 1925 reagerat mot den okunnighet, som gång efter annan kommer till synes här i riksdagen rörande innebörden av detta beslut. Och jag trodde, att någon gång skulle representanterna för svenska folket gitta taga reda på vad de 1925 varit med om. Herr Kilbom säger, att vi gingo ut ifrån att komma ned till en budget på 107 miljoner kronor. Siffran är icke exakt, därför att dessa 107 miljoner äro en siffra, som vi kommit fram till genom genomsnittsberäkningar och egentligen skall 1925 års försvarsordning efter genomförandet icke kosta 107 miljoner kronor. Men låt oss taga dessa 107 miljoner kronor såsom en utgångspunkt och se till, huru beslutet blivit realiserat. Varenda riksdagsman vet icke men borde veta, att 1925 års beslut icke innefattade utgifterna för dyrtidstillägg. Det meddelades uttryckligen, att dessa voro ställda utanför beräkningarna. De äro upptagna i årets budget på fjärde huvudtiteln med 5,300,000 kronor. Varenda riksdagsman vet icke

men borde veta, att man år 1925 förklarade, att man endast successivt kunde komma ned till den siffra, som slutligen skulle representera kostnadsramen, och att man framför allt under övergångsåren hade betydande utgifter för de anställda, som överförts på övergångsstat. Övergångsstatsavlöningarna uppgå i årets budget till 7,850,000 kronor. Varenda riksdagsman vet icke men borde veta, att riksdagen år 1927 fattade ett särskilt beslut i en från 1925 öppen fråga, nämligen om ersättningsbyggnad till flottan, och att det beslutet innebar en utökning av det år 1925 beräknade anslaget på 4 miljoner kronor. Tar jag enbart dessa poster, får jag en summa utgifter av 17 miljoner kronor, som naturligtvis skall tilläggas den summa, som beräknats såsom 1925 års kostnadsram, intill dess vi hinna avveckla dyrtidstilläggen och övergångsstatsavlöningarna. Om man nu tager herr Kilboms utgångssiffra, skulle vi alltså normalt ha en budget på 124 miljoner kronor. Vi ha en budget på 131 miljoner kronor. Jag skulle kunna fortsätta och förklara åtskilliga av de 7 miljoner, som skilja, men jag skall nöja mig med att säga, att även om vi räknat fel på 7 miljoner kronor i en budget på över 100 miljoner kronor år 1925, så tycker jag icke, att det är så förfärligt mycket. Nu gjorde vi det icke. Det finns förklaringar till dessa förhållanden, som avgivits vid många tillfällen.

Jag har nämnt detta blott för att ställa den höge anklagaren inför det generande faktum, att han icke tagit reda på den sak, han här talat om. Om han hade gjort det, skulle han kanske ha dunkat litet mindre i pulpeten, när han talade om det sabotage, som utövats mot 1925 års härordning. Det är mycket möjligt, att man på militärt håll icke visat det intresse för genomförandet av 1925 års beslut, som man kunnat visa, och som borde kunnat visas redan ur den synpunkten, att militärerna äro de enda, som till sist, när man har att röra sig inom en bestämd ram, kunna för de pengar, som ges ut, få ut det nyttigaste. Men å andra sidan får jag säga, att det finns ingen grundad anledning, att rikta en anklagelse av den art, som herr Kilbom gjort, så länge som han icke kan bevisa, att det finns en större lucka mellan 1925 års beslut och de faktiska utgifterna. Vill man icke vidhålla, att beslutet av år 1925 avsågs att successivt genomföras, då kan man deklamera såsom herr Kilbom, men tar man reda på vad avsikten var, får man också undersöka, huru denna successivitet sker. Vi ha icke kommit ned något alls, sade herr Kilbom. I regel brukar man röra sig med felaktiga siffror även när det gäller besparingarna, men ett faktum är att den utgångspunkt, som vi ha till jämförelse, är — om man nu tar de verkliga utgifterna — en budget på 156 å 158 miljoner kronor, och att vi alltså gjort faktiska besparingar genom 1925 års beslut, utgörande 25 kanske 30 miljoner kronor. Vi ha en avvecklingssiffra, som efter hand som de överförda officerarna och underofficerarna gå ifrån övergångsstaten och bli pensionärer, betyder en ytterligare minskning på 10 miljoner kronor. Sedan återstår det att se till, om vi kunna komma ned i en snabbar takt. Jag skulle kunna tro, att man kan på vissa punkter göra vissa besparingar, men så betydande kunna de ej bli, då man icke kan rubba på övergångsstatsavlöningarna och dyrtidstilläggen och sådant. Man bör emellertid ju förr dess hellre upphöra att röra sig med falska siffror, när det gäller 1925 års beslut.

Det är sedan en annan sak, herr talman, om man anser, att utgifterna i och för sig äro för höga. Herr Kilbom menar naturligtvis icke att en stat på 107 miljoner kronor är någon idealbudget. Herr Kilbom menar naturligtvis icke, att en budget på 84 miljoner kronor är det. Herr Kilbom vill gå mycket längre ner. Alldeles oavsett vad vi beslutade 1925 kommer herr Kilbom från sin utgångspunkt att kritisera utgifterna för militära ändamål. Jag skall icke taga upp en diskussion med honom om detta. Jag tycker själv, att vi ha för stora

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

militära utgifter, för stora i förhållande till vår budget i övrigt, men jag kan därför icke vara med om den sortens förfälskning, som i hast förvandlar vårt land till det i militärt avseende värst rustade landet i världen. Det är rena galenskapen att göra ett sådant påstående. Var och en kan ju här göra jämförelser, mellan Sveriges möjlighet att ställa upp en fredsstyrka, som kan mobiliseras i krigsfall, och vad andra länder kunna åstadkomma i det avseendet. Han skall snart finna, att när det gäller de militära rustningarna kommer Sverige mycket långt ned på rangskalan. Det kan sägas, att då är vårt försvar mycket dyrare i förhållande till sin omfattning än andra länders försvar. Varpå beror detta? Vi ha byggt mycket bättre kaserner än någon annan stat. Vi hava ett underhåll till våra värnpliktiga, som är betydligt bättre än många av de stor ländernas. Vi ha vissa anspråk här i Sverige, som göra sig gällande även när det gäller dem, som vi taga ut till militärtjänst, och detta gör, att våra utgifter per huvud faktiskt måste bli högre. Jag kan icke tänka mig, att herr Kilbom skulle vilja rekommendera, att vi skulle sätta våra anställda i samma läge som de ha i Frankrike, som de ha i Ryssland eller praktiskt taget i vilken annan stat som helst. I den mån våra utgifter äro höga därför att vi äro relativt liberala mot de anställda, kan detta väl knappast från herr Kilboms utgångspunkt kritiseras. Säkert är, att gör man en jämförelse mellan de militära styrkorna hos oss och andra länder, även om man gör denna jämförelse med hänsyn till ländernas olika storlek och folkmängd, skall man säkerligen nödgas slänga över bord påståendet, att Sverige tillhör de värst rustade och man skall kanske skämmas för att upprepa, att Sveriges rustningar vittna om att vi ha imperialistiska avsikter. Herr Kilbom, kunna vi icke slippa det jollret i den svenska riksdagen? När nu herr Kilbom ändå är utesluten från Moskva, så kan han väl lägga sig till med ett språk, som bättre rimmar till våra förhållanden. Det är ju icke nödvändigt för honom att hålla sig till den gamla katekesen, när han icke längre får något för det.

Vad beträffar sammanhanget mellan den föreliggande budgeten och fjolårets beslut om en utredning, så gör sig herr Kilbom återigen skyldig till en fullkomligt falsk framställning. Riksdagen har icke beslutat någon ny nedrustning. Riksdagen har icke beslutat avrustning. Riksdagen har beslutat, att vi skola utreda även den frågan, liksom riksdagen har beslutat, att vi skola utreda vad ett militärt effektivare försvar än det nuvarande möjligen kan kosta och hur det skall se ut. Riksdagen har alltså lagt alla de frågor, som ha sammanhang med detta, hos utredningen. Det är uppenbart, att innan denna utredning är verkställd, måste 1925 års beslut fullföljas. Man kan icke på en regering ställa kravet, att den skall realisera ett beslut, som icke finns, att den därför att riksdagen har beslutat en utredning även om nedrustning skall genast känna sig skyldig att eliminera fjärde huvudtiteln från statsbudgeten. Det bör ju ändå vara något vett i vad man presterar i andra kammaren.

Herr Kilbom ställde en direkt fråga till mig, när socialdemokraterna ämnade träda in för internationell nedrustning. Herr Kilbom deklarerade i ett senare anförande, att han själv icke trodde på den isolerade svenska avrustningen utan hade den uppfattningen, att skall överhuvud taget vårt land kunna nedrusta, kunna avrusta, så måste det vara på internationell grund. Det är rätt värdefullt, om det nu överhuvud taget betyder något vad herr Kilbom säger, att konstatera detta uttalande. Jag skall icke yttra mig om vad jag tänker själv på den punkten. Vi hålla på att utreda även frågan om en isolerad svensk avrustning eller nedrustning, vad ni vilja kalla det. Men så mycket kan jag säga, att den svenska socialdemokratien redan på den tiden, då herr Kilbom ännu var kvar i fadershuset, var inriktad på ett arbete för en internationell nedrustning och avrustning, att detta arbete ha vi oförtröttat

fortsatt, medan herr Kilbom gjort sina utflykter och snedsprång. Den svenska socialdemokratien står nu som alltid samman med den socialistiska internationalen i arbetet för en internationell nedrustning. Ingen skall hellre än vi svenska socialdemokrater, ja, jag tror jag kan säga än socialdemokraterna över hela världen och jag hoppas jag kan säga än det svenska folket, se att den allmänna nedrustningskonferens, som samlats den 2 februari i Genève, skall visa sig mäktig att så samla viljorna, att arbetet på en internationell nedrustning verkligen kan giva resultat. Det finns många av mina partivänner, som mena, att vi kunna icke invänta den stunden, som mena, att vårt läge liksom Danmarks mycket väl kan medge att vi, oavsett vad som händer internationellt, kunna gå till ytterligare nedrustning eller avrustning. Jag är övertygad om att även de skulle med största glädje hälsa, om vi överhuvud taget icke behöfde diskutera Sveriges isolerade uppträdande, utan om Sverige kunde förbli ett led i det stora internationella strävandet till en avveckling av militarismen. Hade herr Kilbom i detta stycke haft litet bättre reda på sig, skulle han där också vetat, att vad han sade var oriktigt, och att hans fråga var onödig. Den svenska socialdemokratien har alltid strävat efter en internationell avrustning. Den svenska socialdemokratien har deltagit i detta arbete med större iver de senare åren än någonsin.

Herr Kilbom sade: Vi anvisade en utväg för Sverige att stödja nedrustningen, men riksdagen avböjde den. Kan det icke vara slut med den humbugen? Riksdagen har icke avböjt, att Sveriges representanter skulle träda in för en internationell nedrustning. När konstitutionsutskottet yrkade avslag på förslaget om att ge våra representanter i Genève direktiv att stödja de ryska förslagen, så skedde det med den uttryckliga motiveringen, att våra representanter i Genève redan tidigare hade klara instruktioner att i Genève understödja varje förslag, som kunde föra oss framåt på vägen till den allmänna internationella nedrustningen. Sverige behöver icke lära i detta avseende av Sovjetryssland. Sverige var framme före Sovjetryssland. Vi behöva inga direktiv att gå i ryskt ledband. Vi ha redan genom vår regerings instruktioner till våra ombud klart angivit, att vårt svenska folk vill efter måttet av sina krafter medverka till den internationella avrustningen. Det är det faktum, som också belyser den Sveriges fredsvilja, som herr Kilbom försökte kompromettera.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Jönsson i Revinge: Herr talman! Jag vet ju icke, om anledningen till att herr Kilbom först på denna punkt satte in med en stor principdebatt var den, att han var rädd för herr Törnkvist i Karlskrona, eller om det var den, som herr Per Albin Hansson nu angav, men ett faktum är, att herr Kilbom tycks ha låtit lura sig av kantrubriken. Han tror tydligen, att detta är något fullkomligt nytt, och han tycker det är orimligt, att vi skola börja på med något nytt, när vi år 1925 beslutade en revision av härordningen. Om herr Kilbom gjort sig närmare underrättad om saken, skulle han ha funnit, att år 1925 beslutades en stridsvagnsbataljon, och skall det finnas någon förnuftig mening med densamma, måste den väl också ha vagnar. 50,000 kronor ha årligen utgått till dessa försök och underhåll av stridsvagnar, så att det gäller icke heller något nytt, som herr Kilbom gjorde gällande.

Herr Kilbom sade, att Sovjetryssland icke längre var någon mönsterstat för honom. Det är ju en ganska märklig upplysning, och den tyder på att sedan han definitivt blivit utdriven ur sovjetparadiset, han gjorde så sent som i fjol energiskt motstånd mot utdrivningen, så tycker han icke om Sovjetryssland längre. Ja, vad sade räven om de sura rönnbären?

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

Ang.
underhåll av
och försök med
strådsvagnar.
(Forts.)

Nu vet jag icke vad det är för slags matematik, som herr Kilbom använder, men det måtte icke vara den gamla hederliga Pilstrandska. Han sade, att militärutgifterna skulle motsvara 8 kronor per invånare i Ryssland. Nu har det europeiska Ryssland ungefär 140 miljoner invånare. Om man räknar med 1,800 miljoner tschervonets eller rubel och multiplicerar dem med två för att förvandla beloppet till kronor, så blir nu den samlade utgiften fördelad på 140 miljoner invånare en siffra, som närmar sig vår per huvud. Hur många människor som finnas på de asiatiska stöpperna veta sannerligen icke de styrande i Ryssland själva och sålunda icke heller herr Kilbom, förmodar jag, vadan dessa sovjetundersåtar icke böra tagas med i dessa kalkyler.

Vad som tyder på att herr Kilbom är alldeles för sent ute med denna principdebatt, som han satte in på punkten »vapen och ammunition», är att det här ju endast gäller ett litet restanslag på 50.000 kronor. För ungefär en månad sedan beviljades huvudanslaget under denna rubrik med 4,514,000 kronor. Då satte herr Kilbom icke alls in någon principdebatt. De 4,514,000 kronorna tyckte han icke var något att bråka om, men dessa 50,000 kronor, som han tror är något alldeles nytt, håller han ett förskräckligt leverne om.

Herr Kilbom vill vädja till hela svenska folket. Och jag förmodar, att så pass mycket av sovjet-bolsjevik sitter kvar hos honom, att till svenska folket räknar han endast dem, som äro bolsjeviker. Gjorde han icke det, skulle han väl omöjligen så tvärsäkert kunna påstå, att resultatet av en folkomröstning skulle bli, att herr Kilbom vann en lysande viktoria. Jag undrar, om det svenska folket i sin helhet och icke enbart Politikens läsare, skulle rösta om vem som vore Sveriges populäraste Kalle, om resultatet skulle bli lika smickrande för herr Karl Kilbom som den sedan verkställda omröstningens.

Jag ber att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet, då herr Kilbom behagade apostrofera mig. Jag fann det förvånansvärt, att han just vid punkten 40:o lade upp ett anförande av den beskaffenhet, som han gjorde, men sedan jag begärde ordet har jag fått förklaringen till detta egendomliga beteende, en förklaring som är tillräckligt tydlig. Samtidigt som denna förklaring lämnades från talarstolen fick jag en lapp tillstucken mig, på vilken stod, att under voteringen om skytteanslaget voro endast tre bolsjeviker närvarande i kammaren. Det torde ju tyda på att det var något annat än en beräknad plan att anknyta en principdebatt till just denna punkt.

Herr Kilboms förklaring var emellertid den, att jag skulle på något sätt — han använder sig av den där anmärkningsvärda metoden att polemisera — ha irriterat honom och hans parti under tidigare riksdagar eller mellan riksdagarna, då herrarna ha yrkat avslag på hela huvudtiteln. Ja, jag blev verkligen litet glad inombords över den beaktelsen, därför att det synes mig ju vittna om att herrarna trots allt äro litet bildbara. Man borde ju kunna förstå, att man icke kan yrka avslag på en hel huvudtitel på detta sätt, som innefattar miljonanslag, som utgå i arbetslöner, när man samtidigt från bolsjevikiskt håll väckt motioner om förbättrade arbetslöner, semesterbestämmelser o. s. v., o. s. v. Innan man kommer till sådana punkter, så behagar emellertid partiet i kammaren stiga upp och yrka avslag på alltsammans. Den, som har litet vett och förstånd om hur ärenden skola behandlas, kan ju icke räkna på att med ett sådant uppträdande bliva tagen på allvar. Skulle riksdagen mot förmodan godkänna ett yrkande om avslag, så skulle det ju inte finnas någon möjlighet kvar att förbättra deras ställning, som man i övertygelse om att riksdagen icke avslår hela huvudtiteln sedermera vill förbättra ställningen för. Herr Kilbom använde ju kraftiga uttryck. Han använde ordet bluff i ett sammanhang, där

detta ord såvitt jag kunde förstå icke träffade prick, men i ett fall som det nu omtalade kan det icke vara något annat än bluff. Att slikt avslöjas, att man talar om både för kammaren och flera, att en sådan politik icke kan vara ägnad att gagna dem, man vill hjälpa till förbättrade avlöningar etc., att man talar om detta, det är ju icke mer än riktigt. Man måste ju förstå, att en sådan politik kan icke gagna dem.

Jag skall icke lägga mig i principdebatten. Jag vill endast helt kort säga, att jag har känt herr Kilbom under ganska många år, och herr Kilbom har alltid varit en orolig ande. Hans orolighet har omöjliggjort för honom att inom svensk arbetarklass vinna något särskilt gehör. Han står i dag som partiledare i spetsen för en ganska liten grupp inom svensk arbetarklass. Han har varit borta 14 år från den rörelse där han ursprungligen knöt an, och efter dessa 14 år står han mycket isolerad. Med vad rätt kan han i kammaren på det sättet behandla socialdemokraterna, som han gör, och framställa sig som den enda riktige representanten för svensk arbetarklass? Det är självfallet, att även vi andra känna svenska arbetarklassen och känna den kanske ännu bättre. Vi behöva icke stillatigande taga emot vilka invektiv som helst från herr Kilboms sida, ty herr Kilbom har genom sitt arbete och sin verksamhet givit sig själv ganska dåligt betyg.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den föredragna punkten.

Herr Kilbom: Herr talman! Jag har många gånger, herr talman, spekulerat över problemet, varför liberalismen i Sverige så hastigt förintades. År 1911 minnas ni, att den segrade med pukor och trumpet. För några år sedan satt jag uppe på läktaren och hörde, hur herr Edén sjöng liberalismens svanesång i svensk politik. Då jag nyss hörde herr Jönsson i Revinge tala, då slog det mig ögonblickligen, att denna sorts liberalism ifråga om politiskt tänkande och politisk talekonst och politisk argumentation måhända är förklaringen till varför liberalismen icke längre spelar någon roll i svensk politik. Var det nämligen icke, mina herrar, höjden av politisk djupsinnighet, vyer och perspektiv ur liberala synpunkter, som herr Jönsson nyss gav oss?

Herr Jönsson meddelade oss, att Sovjetunionen hade ett invånarantal av 140 miljoner människor. Herr Jönsson är som vanligt uppenbarligen efter sin tid. Emellertid överlåter jag till herr Jönsson, den store politiske tänkaren, att diskutera frågan om Sovjetunionens invånarantal resp. militärutgifter med den av Nationernas förbund årligen utgivna handboken över militära förhållanden. Jag försäkrar herr Jönsson, att hans politiska djupsinnighet skulle icke på något sätt taga skada av att han tog och tittade på den ett tag. När han läst den, kunna vi diskutera. Då finns det en möjlighet att komma överens, därför att herr Jönsson kanhända då är en liten smula kunnigare på dessa områden.

Herr Jönsson sade också, att för en månad sedan behandlade vi här några miljonanslag till vapen och ammunition, men då teg herr Kilbom. Ja, det är en ny förklaring till att liberalismen förlorat sin betydelse i svensk politik. nämligen att den uppenbarligen har sovit, ty det förekom en debatt också den gången i riksdagens andra kammare till följe ett principiellt avslagsyrkande från *kommunistiska* gruppens sida.

Vad nu beträffar herr Törnkvist och hans meddelande till andra kammaren, att jag är en orolig ande, så är det ju i denna kammare en fruktansvärd förolämpning. Skulle jag emellertid välja mellan att vara en så »rolig» ande, d. v. s. det norska och danska uttrycket för kyrkogårdens lugn, som herr Törnkvist är, och att vara en orolig ande, då väljer jag det sistnämnda. För övrigt tycker jag icke man skall tala så mycket om en orolig ande i politiskt avseende, då man börjat som den klaraste antiparlamentariker och ungsocialist och slutar som — — — —. Jag måste sätta några tankstreck, herr Törnkvist.

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)

Herr Per Albin Hansson hade upptäckt, att jag kommit för sent till denna debatt. Nåja, om det vore sant, så är det som bekant ett ordspråk, som säger, att det är bättre att komma för sent än att inte komma alls.

Emellertid visste jag mycket väl, att jag icke skulle framställa ett principiellt avslagsyrkande på någon annan punkt än den, som avser anslag till vapen och ammunition. Och till det kom jag ju i god tid.

Till saken, mina herrar! Vi ha fått en för många säkerligen tämligen överraskande upplysning, och jag undrar, vad kammarens socialdemokratiska isolerade avrustningsvänner säga därom, att försvarskommissionens ordförande nyss lyfte en liten smula på förlåten till resultaten av försvarskommissionens arbete. Han sade, att man på vissa punkter möjligen kan göra smärre besparingar i nuvarande försvarsbudget, men icke mera. Upplysningen är dyrbar, och vi skola taga fasta på den. Men då skall jag ställa den frågan: varför sitter herr Vennerström och herr Elof Lindberg i Umeå i försvarskommissionen? De och deras vänner vilja tydligen till varje pris uppehålla den uppfattningen hos allmänheten, att den isolerade avrustningen kommer att på allvar undersökas. Herr Hanssons upplysning innebär dock, att det på sin höjd kan bli fråga om vissa *smärre besparingar* på den nuvarande militärbudgeten som resultat av försvarskommissionens arbete.

Herr Hansson höll, jag tror för tredje gången i ordningen, sedan 1925 års beslut fattades, en föreläsning för oss om vad beslutet innebär. Jag tager gärna på mig alla dessa förebråelser för att ingenting ha förstått av 1925 års beslut, men vad säga kammarens övriga ledamöter om denna skolmästarförklaring och upplysning om, att ni icke veta, vad ni beslöto 1925. Jag skulle dock vilja fråga: när i alla de agitationsföredrag, som herrarna höllo runt omkring i landet angående innebörden av 1925 års beslut, innan det fattades, det utlades så, att resultatet skulle bli 107 miljoner kronor till försvarsutgifterna. för att icke tala om valrörelsen före 1924, då det talades om 84 miljoner kronor, vad säges då om herr Hanssons upplysningar i dag. Nu säger herr Hansson, att det var meningen, att det skulle vara 107 miljoner kronor i genomsnitt. På vilken tidrymd? På 10 år? Perioden 1926—1936 alltså. Var så goda, mina herrar, och tag årets statsverksproposition och räkna ut, om genomsnittet av militärutgifterna även med hänsyn till dyrtidstillägg och det beslut, som fattades i fråga om flottan 1926, kommer att bli 107 miljoner kronor. Såvitt jag fattade herr Hansson rätt, kommer det att bli 124 miljoner kronor. Jag tror, att den angivna summan högst avsevärt kommer att överskridas.

Man söker nu förklara — i den bestämda form, det skedde i dag är det dock första gången, det sker — den höga militärbudgeten med en hänvisning till våra anställdas bättre *behandling*, de bättre kasernerna, den bättre dagavlöningen för de värnpliktiga, det bättre kosthållet o. s. v. Ja, det är ju möjligt, att kasernerna äro bättre än i Frankrike, men jag vill hemställa till herr Hansson som ordförande i försvarskommissionen att bevisa, att kosthållet är bättre än i Frankrike. Jag tillåter mig tills vidare — jag skall på en annan punkt lägga bevis för saken — nu bestrida den uppgiftens riktighet. Kosthållet för de värnpliktiga är sämre i Sverige än i Frankrike och säkerligen icke bättre än i många andra länder. För övrigt är det en rätt intressant upplysning att se, hur man motiverar den nuvarande militärbudgetens höjd med att de värnpliktiga och de anställda ha det så ofantligt mycket bättre. Det är alltså behandlingen av de lägre grupperna inom militärväsendet, som är orsaken till att militärutgifterna äro så stora. Jag är rädd för att herr Hansson icke kommer att få något vidare instämmande på den punkten.

Till sist, mina herrar, förklarade herr Hansson, och han försökte bevisa det i den mera siffermässiga delen av sitt anförande, att vi företagit en nedrustning. Men innan han kom in på en förklaring om den socialdemokratiska inställnin-

gen till den internationella avrustningen, sade herr Hansson, att riksdagen icke har beslutat nedrustning. Alltså i ena fallet säger man, att en nedrustning skett, i andra fallet förklarar man, att riksdagen visst icke beslutat någon nedrustning. Jag förstår icke dessa motsägelser.

Vad beträffar herr Hanssons förklaring om den svenska socialdemokratiens ståndpunkt både på den tid, då jag tillhörde den, och senare till den internationella avrustningen, skall jag be att få ställa den frågan: Vilken del av den svenska socialdemokratien talar herr Hansson om? Om det är herr Hansson en hemlighet, skulle jag måhända kunna avslöja för honom, att till och med i den agitation, som pågår här i Stockholm för valen på torsdagen, framträder det klart tvenne fraktioner inom den svenska socialdemokratien. Måhända kan han i det avseendet — jag skall gärna stå till tjänst med upplysningar — få rapporter från exempelvis södra förstäderna. Och nyligen förklarade ju herr Engberg, att han icke alls tror på den internationella avrustningen. Emellertid, jag tror visst, herr Hansson, att den svenska socialdemokratien i sitt *program* o. s. v. går in för avrustning. Vid många tillfällen förklarar dock den svenska socialdemokratiens officiella ledare, att de icke tro på möjligheten att nu avrusta, att de hålla på det s. k. fosterlandsförsvaret o. s. v., och de handla därefter.

Jag hade icke väntat mig, att tyngdpunkten i denna debatt skulle ligga mellan oss och socialdemokraterna. Det är herr Hansson, som har förlagt tyngdpunkten hit. Jag trodde, att tyngdpunkten skulle ligga på annat håll. Är det så, att herrarna verkligen på allvar vilja gå in för en ordentligt uttryckt avrustningsvilja nere i Genève, då kan jag icke förstå, vad man har emot, att riksdagen — den har ju dock icke sagt sin mening — vid sidan av regeringen och utrikesnämnden skulle få göra ett principuttalande för internationell avrustning ännu. Det har ju dock icke varit fråga om att binda någon vid detaljerna i ett ryskt avrustningsförslag. Det har varit fråga om att riksdagen skulle tillkännagiva en principiell mening. Det har också herr Hansson varit med om att yrka avslag på. Det kan jag icke tolka på något annat sätt, än att antingen vill han icke avrustning eller också anser han, att ett dylikt uttalande skall förbehållas regeringen och utrikesnämnden — ett högst underligt sätt i så fall att giva folkrepresentationen tillfälle att säga sin mening i ett för landet synnerligen viktigt avseende!

Det var till sist ett kapitel, som herr Hansson alldeles glömde bort att gå in på i sitt anförande men som dock borde legat en folkets representant närmast. Det var mina små frågor: tror man, att det överhuvud taget finns möjlighet att ordentligt lösa socialförsäkringsproblemet, så länge man icke i praktisk handling visar sin vilja att skära ned försvarsbudgeten? Det fingo vi icke svar på. Det uteblivna svaret är kanske svar nog.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på avslag därå, biföll kammaren utskottets hemställan.

Härpå föredrogs *punkten 41*, angående anslag för försök med infanterikanoner. Därvid yttrade:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Här har jag, herr talman, allenast velat uttala som min personliga mening, att riksdagen kunnat bli befriad från denna utgift på 80,000 kronor, utan att ändamålet åsidosattes. Jag har den meningen ensam, och därför får jag givetvis anse, att jag är hopplöst förlorad i ett försök till tvekamp om de 80,000 kronorna. Men om man hade gjort ett allvarligt försök att ur det stora engångsanslaget för anskaffning av artillerimateriel från 1925, på vilket det ärligen utgår ett belopp av nära 2 miljoner kronor —

*Ang.
underhåll av
och försök med
stridsvagnar.
(Forts.)*

*Ang. försök
med infanteri-
kanoner.*

Ang. försök
med infanteri-
kanoner.
(Forts.)

1,900,000 kronor och något litet till — så borde man väl kunnat foga in i detta anslag ett krav på vad som kunde behövas för att utföra försök med infanterikanoner. Det hade varit tacknämligt både med hänsyn till önskvärdheten av att fjärde huvudtiteln varit 80,000 kronor mindre och med hänsyn till just vad som i annat sammanhang på huvudtiteln säges om försvarskommissionens arbete. Om man svarar, att just försvarskommissionen kunde för sitt arbete behöva ett sådant försök och en sådan utexperimentering, så har jag räknat med detta och tänkt mig möjligheten, att man av det förut nämnda anslaget skulle kunna taga ut dessa 80,000 kronor.

Jag kan, herr talman, då jag uppenbarligen anser det hopplöst att göra ett försök med en votering, icke framställa något yrkande. Jag har bara velat säga detta.

Herr Holmgren: Herr talman! Som försvarsministern i statsverkspropositionen framhåller, skall frågan om arméns beväpning läggas under omprövning av försvarskommissionen. Under sådana omständigheter är det självfallet, att det för kommissionen måste bli av allra största betydelse att på grundval av erfarenheter från utförda försök taga ställning till denna fråga, som i de flesta moderna arméer betraktas som ofrånkomlig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på denna punkt.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 42.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 43.

Lades till handlingarna.

Punkterna 44—46.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 47.

Lades till handlingarna.

Punkterna 48—53.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 54.

Lades till handlingarna.

Punkterna 55 och 56.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 57.

Lades till handlingarna.

Punkten 58.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 59, angående semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare.

Under punkten 67 av förevarande huvudtitel hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att upptaga ordinarie förslagsanslaget till semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare med oförändrat belopp, 160,000 kronor.

*Ang.
semester åt vid
lantförsvaret
anställda
arbetare.*

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft en inom andra kammaren av herr *Andersson* i Stockholm väckt motion, nr 255, vari föreslagits, att riksdagen vid behandling av anslagen till semester åt arbetare vid armén, marinen och flygvapnet måtte besluta, att semester skulle tilldelas dessa arbetare efter de grunder, som gällde för extraordinarie befattningshavare vid samma verk.

Utskottet hemställde,

a) att ovanberörda motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; och

b) att riksdagen måtte i riksstaten för budgetåret 1931/1932 upptaga ordinarie förslagsanslaget till semester åt vid lantförsvaret anställda arbetare med oförändrat belopp, 160,000 kronor.

Sedan punkten föredragits, anförde:

Herr *Andersson* i Stockholm: Ja, herr talman, det har tidigare i den nyss förda debatten här sagts, att det skulle ligga någon inkonsekvens eller till och med humbug i att de, som anse, att militärväsendet bör avskaffas, ändå yrka på förbättring för arbetarna vid försvarsväsendets arbetsplatser. Jag anser mig icke böra blanda mig i denna debatt, men då det gäller en sådan speciell fråga som denna vill jag deklarerat, att jag har den uppfattningen, att så länge det finns arbetare sysselsatta vid försvarsväsendet, skola vi verka för att villkoren för dem bli så goda som möjligt. Är det så, att militärväsendet avskaffas, få dessa arbetare ägna sig åt annan verksamhet, i den mån sådan kan beredas dem, och i annat fall är det statens plikt att sörja för deras uppehälle, liksom man på ett så utomordentligt sätt sörjt för de militärer, som visat sig överflödiga. Konsekvenserna av en sådan ståndpunkt, som herr *Törnkvist* deklarerade, skulle bli, att den, som vill verka för bättre förhållanden för hospital- och fångvårdspersonal, måste lägga energi i att det blir så många dårar och brottslingar som möjligt här i landet. Är det så, att herr *Törnkvist* vill driva en sådan verksamhet, må det ske för hans räkning. Vi hålla före, att vi företräda en förnuftig ståndpunkt i principfrågan och i sakfrågan. Dit hör också att, när det finns arbetare anställda vid militära arbetsplatser, verka för goda villkor för deras vidkommande.

När det gäller förslag om semester åt arbetare på försvarsväsendets arbetsplatser, må det betraktas som fullkomligt förklarligt, att dessa arbetare framställa anspråk på att i semesterhänseende bli behandlade lika väl som andra befattningshavare inom samma förvaltningsområde. Det ligger nära till hands, att en hantverkare vid en av kronans verkstäder ser på de i närheten av honom anställda förrädsman, om vilka det fattades beslut vid fjolårets riksdag. En sådan man får enligt av riksdagen fastställda grunder en semester på 8 dagar de två första anställningsåren, därefter 16 dagar, tills han uppnått 40 års ålder, då han, för såvitt han varit anställd i minst två år, får 24 dagar. Men en yrkesman, som sitter och utför arbete på verkstaden, får 6 dagar, från det han varit anställd i två år, till dess han uppnått 40 års ålder, då han får 12 dagars semester. Det är det mesta han får för närvarande. Hans längsta semestertid är nu alltså hälften av förrädsmanens. Jag håller före, att 24 dagars semester är, vad en arbetare behöver för att rekreera sig, vårda sin hälsa

Ang.
semester åt vid
lantförsvaret
anställda
arbetare.
(Forts.)

och återvinna arbetskraft. Som bevis för detta påstående vill jag hänvisa till det ytterligt ringa antal av varvsarbetarkåren, som uppnår pensionsaldern, naturligtvis därför att arbetsförhållandena äro sådana, att de bryta ned deras hälsa och därför att tillräcklig rekreationstid icke finnes för dem. Detta är naturligtvis en allvarlig bidragande orsak till det förhållande, som råder i detta avseende, att endast ett ringa fåtal uppnår den ålder, då de få pension, nämligen 65 års åldern.

Skall jag se det ur de synpunkter, som kunna läggas på en sådan fråga, d. v. s. ur synpunkten av vad som i övrigt kan betraktas som rättvist och billigt, måste var och en av herrarna, som tittat på förhållandena vid dessa arbetsplatser, medge, att en plåtslagare, en skomakare eller skräddare, som får sitta instängd på dessa ofta mindre hygieniska verkstäder, måste vara i behov av samma rekreationstid, som de ha, vilka kanske endast ha att skriva upp, hur många timmar de arbeta på dagen. Jag kan icke finna något orimligt i ett sådant anspråk. Framför allt är det uppenbart, att man från arbetarnas sida önskar att få en rekreationstid, som man anser tillräcklig, för att de skola kunna bevara sin hälsa och arbetskraft.

Nu har utskottet sagt, att frågan är i anledning av det uttalande, som förra årets riksdag gjorde, under utredning. Det förhåller sig så, att regeringen skickade frågan till de centrala förvaltningsmyndigheterna för inhämtande av deras utlåtanden. Jag vet, att arméförvaltningen var färdig i oktober eller november med detta ärende. Det skickades till marinförvaltningen. Där blev det liggande tills några dagar efter remissdebatten, då jag påtalade detta förhållande. Jag fick tre eller fyra dagar därefter meddelande om, att en tjänsteman från arméförvaltningen gått till marinförvaltningen och flygstyrelsen, fått handlingarna påskrivna och skickat dem till försvarsdepartementet. Det är anledningen till, att handlingarna icke förelägo i försvarsdepartementet i sådan tid, att regeringen kunde taga dem under omprövning, då det gällde att framföra dem till årets riksdag. Atminstone är det förhållandet, såvitt jag kunnat läsa av statsverkspropositionen. Då emellertid dessa handlingar kommit in till försvarsdepartementet, innan utskottet behandlat saken, måste jag säga, att om någon i utskottet varit intresserad för denna fråga, borde man hava undersökt, huruvida det funnits möjligheter för utskottet att föreslå åtgärder i den riktning, som de centrala förvaltningsmyndigheterna gjort, då det icke blev tillfälle för regeringen att behandla denna fråga på grund av att de centrala förvaltningsmyndigheterna lägo på förslaget så länge som skedde.

Jag är ingalunda tillfredsställd med den anordning, som i detta förslag framförts från arméförvaltningen, marinförvaltningen och flygstyrelsen, ty jag hävdar, att det för arbetarnas vidkommande icke är orimligt, då de gjort anspråk på samma semestertid, som riksdagen fastställt för extra ordinarie befattningshavare. Men ett genomförande av förslaget innebär ett steg i rätt riktning och skulle medföra den förändringen, atminstone när det gäller arméförvaltningen och flygstyrelsen, att de arbetare, som äro 30 år gamla och hava 10 års tjänstetid, skulle få längre semestertid. Det är en åtgärd, som skulle skapa större rättvisa.

Inom statsutskottet har tydligen ingen ansett det finnas skäl, då myndigheterna legat på saken så länge, för utskottet att föreslå de förbättringar av semesterbestämmelserna, som de militära förvaltningsmyndigheterna framfört förslag till regeringen om. Det innebär, även om man i framtiden har för avsikt att tillmötesgå de militära förvaltningsmyndigheternas förslag, att arbetarna ännu ett år skola vänta på utökning av semestertiden i denna riktning. Jag tycker icke, att den omständigheten, att några papper hamna i en skrivbordslåda i marinförvaltningen och icke komma därifrån på några månader,

borde vara skäl att icke lösa frågan så, som de centrala förvaltningsmyndigheterna själva föreslagit.

Herr talman! Med hänvisning till dessa synpunkter ber jag att få yrka bifall till den av mig väckta motionen.

*Ang.
semester åt vid
lantförsvaret
anställda
arbetare.
(Forts.)*

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Jag vill endast i korthet meddela, att sedan handlingarna återkommit från ämbetsverken till försvarsdepartementet den 23 januari, remitterades framställningen till socialstyrelsen, då det här gäller arbetargrupper, vilkas framställning i detta avseende måste ses i belysning av vad som gäller jämväl i privat verksamhet. Det förekommer rätt ofta konkurrens mellan å ena sidan arméinstitutionerna och å andra sidan privata företag. Då därför framställningen måst skärskådas ur denna vidare synpunkt, har icke ärendet kunnat, på sätt den siste ärade talaren sökte göra troligt, framföras till årets riksdag.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Efter det uttalande, som av hans excellens herr statsministern gjordes, saknar jag anledning till annat yttrande än om bifall till propositionen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen framställde först propositioner beträffande mom. a), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande moment, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan i nämnda moment av kammaren bifallen.

Vidare blev på herr talmannens därå framställda proposition utskottets hemställan i mom. b) av kammaren bifallen.

Punkterna 60 och 61.

Lades till handlingarna.

Punkten 62.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 63.

Lades till handlingarna.

Punkterna 64—72.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Härpå föredrogs *punkten 73*, angående anslaget till kustartilleriets krigsberedskap och övningar. Därvid yttrade:

*Ang.
kustartilleriets
krigsberedskap
och övningar.*

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till den vid punkten fogade reservationen.

Herr **Holmgren**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad samt herr talmannen givit propositioner å de därunder förekomna yrkandena, biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 74 och 75.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 76.

Lades till handlingarna.

Punkten 77.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 78.

Lades till handlingarna.

Punkterna 79—81.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Ang.
en torped-
inskjutnings-
station.*

Punkten 82, angående anslag för uppförande av en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård.

I överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t uti punkten 95 av förevarande huvudtitel föreslagit riksdagen hemställde utskottet, att riksdagen måtte för uppförande av en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård för budgetåret 1931/1932 anvisa ett extra reservationsanslag av 105,000 kronor.

Vid denna punkt voro fogade reservationer:

av samma ledamöter av utskottet, som, på sätt ovan omförmäls, vid punkten 20 reserverat sig och vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Kungl. Maj:ts förevarande förslag icke måtte av riksdagen bifallas; samt
av herr *Strindlund*.

Efter föredragningen av punkten anförde:

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Ej heller i år hava de socialdemokratiska ledamöterna av statsutskottet gått med på anslag till detta ändamål. Försvarsministern har — åtminstone har jag fått den känslan — icke tillräckligt grundligt undersökt de motiv för att just nu driva fram denna sak, som framlagts på hans bord. Visst kan man motivera upprättande av en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård. Det har man kunnat motivera ända från den tid, då inom de sjömilitära kretsarna tankarna började förankra sig i Stockholm i stället för att de främst kretsat kring en annan ort i riket. Ty ju flera uppgifter man får här uppe i Stockholms skärgård, dess säkrare får man genomfört sitt gamla önskemål att lägga de sjömilitära redskapen just här uppe. Jag är för min del övertygad, att det är just den utvecklingen, som detta ärende är en del utav.

Inskjutningen av torpederna kan ske i Karlskrona på den inskjutningsstation, som finnes där. Man kan lagra torpederna nere i Karlskrona, och man kan, därest det är behöfligt, lika gärna använda en del utav ett anslag av denna beskaffenhet att skaffa lagerlokaler.

Ett utav de motiv, som hava förebragts för upprättande av denna torpedinskjutningsstation, är uppenbarligen den senare omständigheten. Man kan icke gå så intimt in på att resonera om ärendet nu som man möjligen skulle kunna finna fog för att göra för att få en motivering, som blir tillräckligt fyllig. Jag tror för min del emellertid icke, att detta ärende ligger på det sättet eller är av den beskaffenhet, att de tillgängliga lagerlokalerna icke hava något utrymme vidare för pjäserna.

Det är en lång lidandets väg, som vår torpedtillverkning haft att vandra. Jag vet icke, om denna lidandets väg är slut. Men att våra utrymmen för torpeder icke äro slut därom råder hos mig ingen tvekan.

Nu är jag ju övertygad om, att det, då försvarsministern tagit sin ståndpunkt på den linje, som jag anser för min del vara den oriktiga även i det speciella fallet, är hopplöst att vidare kämpa. Men jag har velat säga min mening även under denna riksdag. Det är en olämplig utvidgning av anslagssumman av 1925 års fjärde huvudtitel. Utan risk kunde detta ärende i varje fall även med försvarsministerns ståndpunkt hava legat, tills vi fått det nya, som vi vänta i anledning av de åtgärder, som sistlidna höst vidtagits. Därvid hade icke förelegat någon fara.

Jag har, herr statsråd och chef för försvarsdepartementet, full väl sett, att fjärde huvudtiteln i det hela icke representerar någon ansvällningssumma, och därför är uppenbarligen riksdagens majoritet herr statsrådet stor tack skyldig och framför allt är statsutskottet skyldigt tack med hänsyn till den lätthet, jämfört med de två närmast föregående åren, med vilken fjärde huvudtiteln i år kunnat behandlas av utskottet. Men icke förty representerar likväl denna anslagspost litet för mycket — detta för övrigt även med, såvitt jag kan förstå, de utgångspunkter, som försvarsministern haft — och posten hade icke bort stå där. Jag anser, att detta ärende sammanhänger med den gamla stridsfrågan om flottstationerna. Det är icke fråga om flottstationens förflyttning från Skeppsholmen till Lidingön, ty att något sammanhang därmed förefinnes, har jag icke kunnat inse. Men ärendet hänger samman med den gamla strävan att rasera — vilket faktiskt sker så småningom — de stora värden, som lagts ned i vår södra flottstation, till förmån för ur försvarssynpunkt fullkomligt fiktiva synpunkter.

Jag tillåter mig i varje fall, herr talman, att yrka bifall till reservationen, så långt nu detta yrkande kan giva uttryck för en bestämd ovilja mot att just nu handla på denna punkt.

Herr Holmgren: Herr talman! När den föregående ärade talaren ansåg, att försvarsministern icke skulle hava grundligt satt sig in i denna fråga, tror jag, att han har skjutit åtskilligt över målet. Hans excellens har åtminstone haft god tid att sätta sig in i frågan. Denna är nämligen ingalunda ny. Frågan om uppförande av en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård har en lång följd av år stått på dagordningen. Förhållandena äro sådana, att sedan man försett Stockholms station med undervattensbåtar med 53-centimeterstorper, är det omöjligt att i dessa farvatten skjuta dem, därför att de provisoriska anordningarna för inskjutningen äro alldeles otillräckliga för dessa torper. Man får i stället skicka torperna till Karlskrona. Det är självklart, att det medför betydande kostnader att skicka ner sådana pjäser. De väga åtskilliga hundra kilogram per styck. Att skicka ner dem till Karlskrona och taga upp dem igen är dessutom ur krigsberedskapssynpunkt mycket olyckligt. Då har man kommit till den uppfattningen, att det är lämpligt att uppföra en torpedinskjutningsstation i Stockholms skärgård. Man gör detta till ett pris av 210,000 kronor. Men bara kostnaden för transporten av torperna mellan Karlskrona och Stockholm går för närvarande till 15,000 kronor om året, och i den mån antalet torper i Stockholm ökas kommer kostnaden att ökas betydligt. Det är sålunda god ekonomi att lägga ned 210,000 kronor för uppförande av en torpedinskjutningsstation, varmed man minskar de årliga utgifterna med minst 15,000 kronor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr statsministern **Ekman:** Herr talman! Jag tror, att min ärade vän på blekingebänken, när han uppträder i denna fråga, har sin uppfattning starkt påverkad av hemortssynpunkter. När jag gick till prövning av denna punkt, hade jag ingen anledning annat än att rent förutsätt-

Ang.
en torped-
inskjutnings-
station.
(Forts.)

Ang.
en torped-
inskjutnings-
station.
(Forts.)

ningslöst undersöka, på vad sätt det föreliggande problemet skulle kunna ur både prisbillighets- och effektivitetssynpunkt bäst lösas. Jag kom då till den bestämda uppfattningen, att ur ekonomisk synpunkt blir den här föreslagna lösningen den billigare. Den blir självfallet ur ren försvarssynpunkt den mera effektiva.

När herr Törnkvist nyss hade ordet, trodde jag, att han skulle gå igenom de skäl, som jag i propositionen upprädat och som också återgivas i utskottets utlåtande. Jag kan icke finna, att han inlät sig på den saken. Och särskilt i slutorden, enligt vilka han trodde, att det här vore en sak, som skulle påverka frågan om flottstationernas förläggning, alltså med ett ord hota Karlskronas framtid, förefaller mig vara uttryck för en skrämsel, som i detta sammanhang är fullkomligt onödig. Jag behöver blott hänvisa kammarens ledamöter att läsa vad utskottet i detta avseende återgivit ur propositionen. Då jag därtill på ort och ställe övertygat mig om, att kostnaderna vid ett avslag icke stanna vid det årliga belopp, som den siste ärade talaren nämnde, utan att ett sådant tillika medför, att man antingen har att vidtaga utvidgningsåtgärder i Karlskrona, vilka skulle bli rätt dyra, eller att gå in för den naturliga lösningen att också här uppe i Stockholm anordna en torpedinskjutningsstation, samt jag därvid funnit, att det sista vore det ur olika synpunkter förmånligaste, hoppas jag, att kammaren skall följa utskottet i dess hemställan.

Herr Törnkvist i Karlskrona: Herr talman! Jag har läst vad statsrådet skrivit. Jag svarade delvis på det sättet, att jag skulle tro, att man lika väl kunnat använda pengarna till att bygga en del större utrymmen i Karlskrona för förvaring av torpederna. Jag gjorde också gällande, att jag tror icke, att uppförandet av en inskjutningsstation i Stockholms skärgård blir den billigaste anordningen, därför att man vet aldrig, vilka konsekvenser en sådan ny anordning för med sig i ekonomiskt avseende. Jag kan icke vara alldeles säker på och jag vet icke, hur statsrådet kan vara säker på, att det stannar vid 210,000 kronor att göra en sådan station i ordning. Beräkningarna ligga där. Men det skall vara särskild expertis för att vara säker på, att de hålla.

Jag vill vidare säga, att det är uppenbart, att jag tänker på Karlskrona. Det är ett samhälle, som icke har uppstått självständigt som liten fiskarby, utan det har i ett kvarts årtusende varit flottstation och skapats av staten. Men det är icke huvudsaken, det är icke därför jag fäst uppmärksamheten på just en sådan detalj i vårt försvarsväsen som denna. Huvudsaken bör i varje fall — jag tänker på det sättet — vara bevarandet av de stora värden, som lagts ned genom århundradena, och hänsynstagande till de oerhörda kostnader, som, om en förskjutning sker i balansställningen, måste kompenseras på det nya stället, varigenom komme att krävas nya miljoner, medan de gamla anordningarna raseras, utan att vi hava något annat som motiv än ett talesätt om, att Stockholms skärgård är strategiskt bäst. Det är endast ett talesätt, därför att det är allenast krigsfallen, som i varje situation bestämma, vad som är bäst i detta stycke. Vi veta icke, huruvida vi icke få dansa i väg till västkusten i en viss situation. Och bara för detta talesätt skola vi inrikta oss på utsikterna till sådana kostnader för vårt sjöförsvar. Det måste herrarna tänka på. Och därför att jag pekar på detta kunna ju herrarna tänka om mig, att jag handlar av lokalpatriotism. Men i så fall är det en sådan lokalpatriotism, som är av betydelse för ett allmänt betraktelsesätt.

Slutligen vill jag, herr talman, göra kammaren uppmärksam på en sak i detta sammanhang. När herr Holmgren säger, att nu måste torpederna fraktas från Stockholm till Karlskrona för att inskjutas, så måste jag göra kam-

maren uppmärksam på att torpederna tillverkas i Karlskrona. De tillverkas sålunda icke i Stockholm och fraktas till Karlskrona, utan i Karlskrona sker torpedtillverkningen, och där inskjutas torpederna. Om de sedermera, under loppet av den tid de användas, behöva justeras och omskjutas, då äro de placerade på fartyg, och då böra fartygen kunna sticka i väg till sjöss längs kusten ned till Karlskrona. Det kostar icke några extra tusental kronor. Men vill man en sak, kan man mycket väl säga, att man icke kan frakta en torped på flottans fartyg, utan att den måste fraktas på järnväg, och det kostar så och så många tusen kronor. På det sättet kan man naturligtvis få fram höga kostnader, men att dessa äro nödvändiga, därom är jag för min del icke övertygad. Jag vill ytterligare, herr talman, slå fast, att torpederna göras icke i Stockholm, utan de göras i Karlskrona och inskjutas i Karlskrona; det är det hela.

Ang.
en torped-
inskjutnings-
station.
(Porta.)

Jag hemställer om bifall till reservationen.

Hans excellens herr statsministern **Ekman**: Herr talman! Man kunde av herr Törnkvists sista anförande lätt få den uppfattningen, att det är något i Karlskrona, som skulle raseras, därest propositionen bifalles, men så är ej händelsen.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr talman! Jag vill bara säga, att själfvallet anser jag att ingenting *nu* kommer att raseras i Karlskrona genom att denna station upprättas.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt, dels ock på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Törnkvist i Karlskrona, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 82 av utskottets förevarande utlåtande nr 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan i förevarande punkt.

Vid härpå skedd föredragning av *punkten* 83, angående motion i fråga om reparation och ombyggnad av orgelverket i Amiralitetskyrkan i Karlskrona, begärdes ordet av motionären

Ang.
ifrågasatt
reparation och
ombyggnad av
orgelverket i
Amiralitets-
kyrkan
i Karlskrona.

Herr **Holmgren**, som yttrade: Herr talman! I höstas gjorde vederbörande marina myndigheter framställning till Kungl. Maj:t om ett extra reservationsanslag på 16,000 kronor för reparation av orgeln i amiralitetskyrkan Ulrika Pia i Karlskrona. Kungl. Maj:t fann emellertid icke anledning att upptaga detta anslag, och det kan jag mycket väl förstå. Jag skulle tro, att icke någon annan i försvarsministerns kläder skulle vid denna tidpunkt upptagit detta krav. Men sedermera inträffade på juldagen, att denna orgel kom i

Ang.
ifrågasatt
reparation och
ombyggnad av
orgelverket i
Amiralitets-
kyrkan
i Karlskrona.
(Forts.)

olag med det resultatet, att en enda ton blev ljudande, och det dröjde länge och väl, innan organisten kunde få tag i felet och stoppa den tonen, — alla de andra tonerna läto sig icke höra. Jag skulle för min del tro, att hade den malören inträffat något tidigare, hade måhända detta blygsamma anslag återfunnits i statsverkspropositionen. Nu finns det emellertid icke där. Jag står jämte 2 kammarkamrater som reservant och skall därför icke göra något yrkande, utan jag skall vädja till herr försvarsministern, att han tänker litet på orgeln till nästa år.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 84—86.

Lades till handlingarna.

Punkterna 87 och 88.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 89.

Lades till handlingarna.

Punkterna 90—101.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 102.

Lades till handlingarna.

Punkten 103.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 104.

Lades till handlingarna.

Punkterna 105—107.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 108 och 109.

Lades till handlingarna.

Punkterna 110—120.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 121.

Lades till handlingarna.

Punkten 122.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 123—125.

Lades till handlingarna.

Punkten 126.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 127 och 128.

Lades till handlingarna.

Punkterna 129 och 130.

Vad utskottet hemställt bifölles.

Punkterna 131 och 132.

Lades till handlingarna.

Punkten 133.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkterna 134 och 135.

Lades till handlingarna.

Punkterna 136—139.

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 2.

Herr *Hansson* i Stockholm avlämnade en utav honom *m. fl.* undertecknad motion, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, med förslag till lag om åtgärder mot vanartigt levnadssätt (vanartslag).

Denna motion, som erhöll ordningsnummer 391, bordlades.

§ 3.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen:

från statsutskottet, nr 69, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till luftfartsväsendet m. m.; och

från jordbruksutskottet, nr 72, i anledning av väckta motioner angående ändringar i gällande bestämmelser angående upphandling för statens behov.

§ 4.

Till bordläggning anmälades:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 16, i anledning av vissa motioner, avseende ändringar i gällande tulltaxa; nr 17, i anledning av väckt motion om importtull å hö;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 3 § 2 mom. förordningen den 6 november 1908 (nr 129) angående en särskild stämpelavgift vid köp och byte av fondpapper;

nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändrad lydelse av 5 § tulltaxeförordningen till beredande av tullfrihet för varor till främmande makters lönade konsulter; och

Andra kammarens protokoll 1931. Nr 19.

nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i gällande tulltaxa beträffande vissa kemiska preparat;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 21, i anledning av väckta motioner angående viss utvidgning av tillämplighetsområdet för lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar;

nr 22, i anledning av väckt motion om vissa ändringar i fattigvårdslagen och lagen om samhällets barnavård; och

nr 23, i anledning av väckt motion angående viss ändring av lagen om försäkring för olycksfall i arbete m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1931/1932 av utgifterna under riksstatsens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 25, i anledning av väckta motioner om utredning rörande införande av smörpremiering;

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighetstid för avlöningsreglementet för tjänstemän vid domänverket;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre kronoarendatorn K. J. Alm från viss betalningsskyldighet m. m.;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av en Kungl. Maj:t och kronan tillhörig hållhägnad i Sattajärvi by inom Pajala socken av Norrbottens län; och

nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disponerande av avkastningen av statens hästavelsfond.

§ 5.

Justerades protokollsutdrag.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Svensson</i> i Högsjöhult	under 8 dagar fr. o. m. den 17 mars,
» <i>Wijkander</i>	» 3 » » » 16 »
» <i>Olsson</i> i Göteborg	» 2 » » » 16 » och
» <i>Törnkvist</i> i Karlskrona	» 8 » » » 17 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.2 e. m.

In fidem
Per Cronvall.